

T.C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SOSYOLOJİ ANABİLİM DALI

**SİYASAL YABANCILAŞMA SÜRECİNDE
SİVİL TOPLUM VE DEMOKRASİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

DANIŞMAN
Doç. Dr. Abdullah TOPÇUOĞLU

HAZIRLAYAN
M. Murat ÖZKUL

KONYA – 1997

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	I
TABLolar.....	III
I. BÖLÜM:	
GİRİŞ.....	1
1.1. Problem Durumu.....	3
1.1.1. Siyasal Yabancılaşma.....	9
1.1.1.1. Siyasal Yabancılaşmanın Anlamı Üzerine.....	9
1.1.1.2. Siyasal Yabancılaşma Türleri ve Davranış	
Biçimleri.....	10
1.1.1.3. Yabancılaşmanın Nedenleri	14
1.1.1.4. Siyasal Yabancılaşma Alanında Belli Başlı	
Görgül Araştırmalar ve Bulgular.....	16
1.1.2. Demokrasi ve Katılım.....	19
1.1.3. Sivil Toplum.....	45
1.1.3.1. Sözleşmecî Teorilerde Sivil Toplum.....	45
1.1.3.2. Toplum Katmanlarında Bağımlılığın ve	
Eşitsizliğin Meşrulaştırılması.....	49
1.1.3.3. Hegel, Marx ve Gramsci'de Sivil Toplum.....	50

1.1.3.4. Sivil Toplum Üzerine Bir Değerlendirme.....	54
1.1.4. Türkiye'de Siyasal Yabancılaşma Sürecindeki Demokrasi ve Sivil Topluma Eleştirel Bir Yaklaşım.....	56
1.1.5. Araştırmanın Temel Yaklaşımı.....	61
1.2. Araştırmanın Amacı	64
1.2.1. Alt Problemler	64
1.2.2. Hipotezler.....	65
1.3. Sayıtlar.....	67
1.4. Sınırlılıklar	68
1.5. Tanımlar.....	69
II. BÖLÜM	
2.1. Evren ve Örneklem.....	72
2.2. Veri Toplama Teknikleri.....	73
2.3. Verilerin Çözümlemesi.....	74
III. BÖLÜM:	
ARAŞTIRMANIN BULGULARI VE TARTIŞMALAR.....	76
3.1. Demografik Özellikleri.....	76
3.1.1. Öğrencilerin Okudukları Bölümler	76
3.1.2. Okudukları Sınıflar.....	77
3.1.3. Cinsiyet Dağılımı	77
3.1.4. Yaş Dağılımı	78

3.1.5. Mezun Oldukları Lise	78
3.1.6. Ebeveynlerin Eğitim Durumu	79
3.1.7. Babanın Meslek Durumu	79
3.1.8. Annenin Meslek Durumu	80
3.2. Sosyo-Kültürel ve Ekonomik Durum	80
3.2.1. Gençlerin Üniversiteye Kadar Yaşamlarını Sürdürdük- leri Yerleşim Birimleri	80
3.2.2. Kardeş Sayısı	81
3.2.3. Ailenin Kaçınıcı Çocuğu Olduğu	81
3.2.4. Kardeşlerin Eğitim Durumları	82
3.2.5. Ailenin Ortalama Aylık Geliri	83
3.3. Hipotezlerin Sınanması	85
3.3. Anıpirik Bulguların Özeti	130
SONUÇ VE ÖNERİLER	133
ÖZET	138
ABSTRACT	140
EK - ANKET FORMU	142
KAYNAKÇA	152

ÖNSÖZ

Bu çalışma Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyoloji Anabilim Dalında Yüksek Lisans Tezi olarak hazırlanmıştır.

Türkiye'de ve genel anlamda dünya konjonktüründe son çeyrek yüzyılda varlığını iyiden iyiye hissettiren apolitikleşme yönünde gelişen süreçten duyulan endişeyi dillendiren toplumsal bir olguyu, Selçuk Üniversitesi Mühendislik ve Sosyal Bilim bölümlerinde okuyan öğrenciler üzerinde çalışmayı uygun bulduk. Yapılan son milletvekilliği genel seçimi ve mahalli idareler seçimi sonrası ortaya çıkan tabloda, siyasi sistemin öğelerinden olan meclis, siyasi parti, demokrasi, sivil toplum örgütleri, kitle iletişim araçları üzerinde bizleri düşünmeye ve sorgulamaya itti.

Başımıza bir elmanın düşmesini beklemeden, üzerinde daha önce seminer düzeyinde çalıştığımız siyasi yabancılaşma kavramı ile etkileşim halinde olan demokrasi ve sivil toplum kavramlarını da ekleyerek çalışmamızı bütünsel bir siyasi yapı analizine dönüştürmeye gayret ettik.

Yol gösterici olabileceği düşüncesiyle dört soru sorduk.

Kim yabancılaştı?, Neden dolayı yabancılaştı?, Yabancılaşma nasıl dışa vurulmaktadır?, Demokrasi ve sivil toplumun bu sorulan üç soruya olumlu/olumsuz katkıları neler olmaktadır?

Bu soruların cevaplarını tezimin teorik ve ampirik kısımlarına yaymaya çalıştık.

Seçtiğim konuya verdiği destek ve getirdiği yapıcı eleştirilerinden dolayı başta danışmanım Doç.Dr.Abdullah TOPÇUOĞLU'na, istatistik işlemlerinde yardımcı olan Ertan ÖZENSEL'e, bölümde oluşturdukları düşünce iklimi ile düşüncelerimin olgunlaşmasına yardım eden Mustafa AYDIN, Berrin EYCE,

Mikdat ÇAKIR, Himmet HÜLÜR, Yasin AKTAY, Anzavur DEMİRPOLAT, Ahmet ÖZKİRAZ, Çağatay Gökhan ÖRS, Ferhan MUTLUER, Huriğül EKEN ve dışarıdan Ahmet Cengizhan KÖSE ile beraber ev arkadaşlarım Mahmut ÜNVER, Aydar MUHSİN'e de teşekkürü bir borç bilirim.

KONYA, Ağustos 1997.

TABLolar

Tablo 1	:	Demografik Özellikler
Tablo 2	:	Okudukları Sınıflar
Tablo 3	:	Cinsiyet Dağılımı
Tablo 4	:	Yaş Dağılımı
Tablo 5	:	Mezun Oldukları Liseler
Tablo 6	:	Ebeveynlerin Eğitim Durumu
Tablo 7	:	Babanın Meslek Durumu
Tablo 8	:	Anne Mesleği
Tablo 9	:	Yaşadıkları Yerleşim Birimleri
Tablo 10	:	Kardeş Sayısı
Tablo 11	:	Ailenin Kaçınıcı Çocuğı Olduğı
Tablo 12	:	Üç Büyük Kardeşin Eğitim Durumları
Tablo 13	:	Ortalama Aylık Gelir
Tablo 14	:	Gazete Okuma Durumları
Tablo 15	:	Gazetelerde Okunan Bölümler
Tablo 16	:	TV ve Radyodaki Programları İzleme Oranı
Tablo 17	:	Siyasetle ilgili Bilgilerin Oluşmasında Etkili Olan Faktörlerde, Siyasi Bilgilerine Güven Durumları
Tablo 18	:	Cinsiyet ile TV ve Radyodaki İzlenen Programlar Arasındaki İlişki
Tablo 19	:	Siyasetle İlgilenme Durumu
Tablo 20	:	Cinsiyetle, Siyasetle İlgilenme Durumu Arasındaki İlişki
Tablo 21	:	Okunan Bölümle Siyasetle İlgilenme Durumu
Tablo 22	:	Öğrencilerin Okudukları Sınıfla Siyasetle İlgilenme Durumları
Tablo 23	:	Siyasetle İlgilenme Nedeni
Tablo 24	:	Siyasetle İlgilenme Nedenleri
Tablo 25	:	Siyasetle Ne Zamandır İlgilendiğı

Tablo 26	:	Desteklenen Partiye İlgisinin Başlama Nedeni
Tablo 27	:	Seçim Dışında Desteklenen Partinin Faaliyetlerine Katılma Oranı
Tablo 28	:	Desteklenen Siyasi Partinin Tüzüğünün Okunma Durumu
Tablo 29	:	Parti Desteklemede En Önemli Faktör
Tablo 30	:	Desteklenen Siyasi Partiyi Diğer Partilerden Ayıran Temel Özellikler
Tablo 31	:	Desteklenen Partiye Ne Tür Katkı Sağladığı
Tablo 32	:	Yakın Çevreden Siyasetle Uğraşma Durumu
Tablo 33	:	Yakınlarının Farklı Partileri Destekleme Durumu
Tablo 34	:	Yakınlarının Farklı Partiye Geçtiğinde Onu Destekleme Durumu
Tablo 35	:	Siyaset Bilincinin Oluşmasında Etkili Olan Faktörler
Tablo 36	:	Siyasetle İlgili Bilginin Yeterlilik Durumu
Tablo 37	:	Yaşamını Sürdürdüğü Yer ile Siyasetle İlgili Bilgilerin Yeterli Olup Olmadığı
Tablo 39	:	Siyasetle İlgili Bilgilerin Güvenli Olup Olmadıkları
Tablo 40	:	Türkiye'deki Siyasi Partilerin Ön Plana Çıkardığı Konular
Tablo 41	:	Türkiye'nin En Önemli Sorunu
Tablo 42	:	Ülkenin Problemlerinin Çözümünde Gençlerin Görüşlerinin Alınıp Alınmama Durumu
Tablo 43	:	Sandıktan Çıkan Sonucu Etkileme
Tablo 44	:	İlk Seçimde Oy Verme Durumu
Tablo 45	:	Oy Kullanmanın Siyasal Katılım İçin Yeterli Olup Olmadığı
Tablo 46	:	Eğitimin Siyasal Bilince Etkisi
Tablo 47	:	Üyesi Olduğu Halde Ayrıldığı Dernekler
Tablo 48	:	Şu Anda Üye Olunan Sivil Toplum Örgütleri
Tablo 49	:	Çeşitli Sivil Toplum Örgütlerinin Faaliyetlerine Katılım Oranı

Tablo 50	:	Farklılıkları Temsil Edecek Sayıda Sivil Toplum Örgütlerinin Varlığını Kabul Edip Etmeme Oranı
Tablo 51	:	Günümüzde Siyaset İnsanın, Kendi Menfaatlerini Savunma ve Toplumsal Ekonomik Sıçrama Yapmasının Aracıdır.
Tablo 52	:	Türk Siyasi Yaşamını Başarılı Görme ile Siyaseti İnsanın Kendi Menfaatlerinin Bir Aracı Olarak Görme Eğilimi
Tablo 53	:	Siyasetle İlgilenme Durumu ile Sivil Toplum Örgütleriyle İlişkisi
Tablo 54	:	Türk Siyasetini Başarılı Buluyorum
Tablo 55	:	Ordunun Siyasi Hayata Müdahaleleri Siyasi Hayatı Sekteye Uğratmaktadır.
Tablo 56	:	Siyasetle İlgilenme Durumu ile, Ordunun Siyasi Hayata Müdahale Etmesinin Siyasi Hayatı Sekteye Uğrattığı Anlayışı Arasındaki İlişki
Tablo 57	:	Siyasetle İlgili Bilgilerin Yeterli Olup Olmadığı ile Türk Siyasi Yaşamını Başarılı Bulma Arasındaki İlişki
Tablo 58	:	Türk Siyasi Yaşamındaki Başarısızlığın En Önemli Nedenlerinden Biri Siyasetçilerimizdir.
Tablo 59	:	Türk Siyasi Yaşamındaki Başarısızlığın Nedenlerinden Biri Sivil Toplum Örgütlerinin Olması Gereken Şekilde İşleyememesidir?
Tablo 60	:	Yeterli Sivil Toplum Örgütünün Olup Olmadığına Katılıp Katılmaması ile, Türk Siyasi Yaşamını Başarılı Görme
Tablo 61	:	Siyasi Kurumlara Karşı (partiler, milletvekili, meclis, sivil toplum örgütleri) Temel Bir Güvensizliğin Oluşması, Demokrasimizin Zayıf Bir Yönünü Yansıtmaktadır.
Tablo 62	:	Siyasetteki Yozlaşma Halkı Siyasete İlgisiz Hale Getirmektedir.

I. BÖLÜM

1. Giriş

20. Yüzyıl başlarından bu tarafa siyasal sistemlerin geçirdiği en anlamlı değişikliklerden biri de siyaset sürecinin giderek parçalanması ve bütünlüğünü yitirmesidir. Bütünlüğün kaybolması; uyumsuzluğu, siyasî anlamda bir yabancılaşmayı ve siyasetin çapının küçülmesini beraberinde getirmiştir. Özel de Türkiye ve genel anlamda dünya konjonktüründe son çeyrek yüzyılda varlığını iyiden iyiye hissettiren apolitikleşme yönünde gelişen süreçten duyulan endişeyi ifade edeceğine inandığımız "siyasi yabancılaşma sürecinde demokrasi ve sivil toplum" başlığını taşıyan ve ampirik bir uygulamayı da amaçlayan bu konuyu yüksek lisans tezi olarak çalışmayı uygun bulduk.

Burada amaç; yalnızca sorunları ortaya koymak değil; çözüm önerilerini de beraberinde getirmektir.

Kanaatimizce, apolitikleşme sürecinde gerilimin menbaı, halkın talep ve arzularının karar alacak ve kural koyacak siyasal sistemlere ulaştırılması ya da nasıl ulaştırılacağıdır. Bireylerin tek tek kendi istek ve taleplerini sisteme ulaştırmalarının imkansızlığı da ortadadır. Bu sebeple demokratik sistemlere özgün bir kurumlaşma olan siyasi partiler, meclis, sivil toplum örgütleri, baskı grupları ve benzeri kurumlar, yasalar çerçevesinde serbestçe faaliyet gösterme zemini oluştururlar. Bu unsurlar, demokrasilerin olmazsa olmazları (Sin qua non) arasında aracı kurum olarak kabul görmektedirler. Ancak bu aracı kurumlar, temsil ettikleri toplumsal kümelerin ihtiyaç ve beklentilerine cevap vermede zorlanmaktadırlar; kamuoyunda eskimiş, yıpranmış ve erozyona uğramış biçimleriyle uzamda yer kaplar durumda oldukları kabulü, yaygın kanaat haline gelmiştir.

Gözlenen mevcut ilgisizlik ve karamsarlık, esasında temeldeki güvensizlikten, kendi oyuyla bir şeyin değişmeyeceğine duyulan inançtan , seçtiği temsilcilerin ülkenin yönetiminde kalıcı ve köklü yollar gör(e)memesinden kaynaklanmaktadır. Bu ve buna benzer sebeplerle, bazı ülkelerde sandık başına giden seçmenlerin oranı yüzde ellinin bile altına düşmektedir. Bizde bu oran yasal zorlamalarla yüksek tutulması fazla anlamlı gözükmemektedir. Seçmenin sandık başına gitme, oy kullanma ve bu şekilde siyasal tavrını ortaya koyma hakkı olsa öyle sanıyoruz ki, oy kullanmayanların yüzdesi azımsanmayacak kadar fazla olacaktır. Bütün bunlara ek olarak siyasal sistem ve bu sistemin temel kurumlarına olan güvenin kaybolması sonuçta bir meşruiyet sorununu da gündeme getirmektedir. Bu durumda yapılacak olan, Türkiye'de işleyen siyasal sistemin zembereği olarak gösterebileceğimiz demokrasi teorisine geri dönülerek, soru(n)larımıza karşılık bulabileceğimiz cevapları aramak olacaktır. Hiçbir "kült"e yaslanmadan geniş tabanlı bir demokrasi kültürünün hakim olma koşullarını tartışma zaruretimiz vardır. Bireylerin/sosyal grupların, hayal ve gayelerini hür olarak takip edebilecekleri siyasal bir sistemin kurum ve kuruluşlarıyla oturmamasından ötürü mevcut siyasal sistemden uzaklaşmalarını / soğumalarını bertaraf edebilecek alternatif mekanizmalar üzerinde düşünerek çözüme dönük üretimlerde bulunacağız.

Sözü edilen üretim alanının dayandığı yer ise; demokrasilerin varoluş alanları olarak da algılayabileceğimiz sivil toplum ve onun örgütleridir. Sivil toplum ve örgütleri; bireysel özgürlüklerin yaşandığı, sosyal grup ilişkilerinin üretildiği ve biçimlendiği alanlardır. Bugünkü güçlendirilmiş anlamıyla sivil toplum devletin değil, toplumun varlık alanını oluşturmaktadır. Ancak, bu tür yapılanmalarda birey siyasal yaşamın nesnesi değil öznesi olabilir. Yine bu tür yapılanmalarda, siyasal sistemi anlamak için gerekli siyasi bilinç düzeyi ile toplumsal küme üyelerin sahip oldukları siyasi bilinç düzeyi arasındaki açıklık en aza indirgenebilir. Siyasi bilinç düzeyinin yüksek tutulması siyasi yabancılaşma için nihai bir çözüm olmasa da, siyasi bilinç düzeyinin düşük olduğu durumlarla mukayesesi yapıldığında; birey(ler)in/sosyal grupların siyasal sis-

temi daha anlamlı bulmaları beklenen bir sonuçtur. Siyasal sisteme tümünden yabancılaşmaktansa kısmi bir yabancılaşmanın her zaman için gösterilen seçenekler arasında diğerine göre önceliğinin olacağı unutulmamalıdır.

Toparlamak gerekirse, siyasal sistemlerde insan hakları, özgürlük, birey ve eşitlik gibi kavramların tümünün hukuksal çerçevede tanımını bulan bir vatandaşlık konseptinin oluşturulması gerekir ki, bunu da demokrasinin varoluş alanlarında, yani bir otonomi ve sığınma alanı olan sivil toplum ve onun örgütlenmelerinde gerçekleştirmek mümkündür.

Araştırma üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölüm, siyasi yabancılaşma, demokrasi ve sivil toplum kavramları ile bu üç konsepte mesnet oluşturacak bir literatür taraması ve teorik geçmişin bir kısa özetinden oluşmaktadır.

İkinci bölüm, metodoloji olarak belirlenmiştir. Araştırmanın yöntemi, teknikler, örneklem, sınırlılıklar, kullanılan istatistik tekniklerinin tanıtımı ve anket formunun hazırlanışı ve özellikleri ile ilgili bilgiler bu bölümde ele alınmıştır.

Üçüncü bölümde ise alan araştırmasının verileri, yüzdelik hesaplamalar, aritmetik ortalama, standart sapma ve ki-kare istatistik işlemleri ile analiz edilerek değerlendirilmiştir.

Dördüncü bölüm ise, sonuç ve önerilerden oluşmaktadır.

1.1. Problem Durumu

Batı toplumunun modernleşme serüvenine karşılık gelen son dört asır muhtelif sosyal, ekonomik, sosyal, politik, dini, bilimsel ve teknolojik devrimlerin bir kompozisyonundan ibarettir. Batı medeniyetini sarsan, bu medeniyetin yeniden, tekrar ve tekrar yeniden biçimlenmesine neden olan bu devrimler modern insanın bilinci üzerinde de kendi izlerini bırakmışlardır. O modern insan ki; her parçanın durağan bir konum kazandığı, gerçeğin ve özgürlüğün

muhtevasında mevcut olduğunun farz olunduğu, herşeyin ve herkesin gerçekliğini ve anlamını ondan kazandığı mutlak bir düzen içerisinde yaşayabilmeğe muktedir olamamış, böyle bir şansı bulunmamıştır. Hepsinden önemlisi, bu mutlak düzenin kaybı, bireyi, kişiliğinin üzerinde inşa edilmiş olduğu sağlam zeminden yoksun bırakmıştır. Oysa önceki dönemlerde (eski Yunan, kabile ve Ortaçağ toplumlarında) insan, durağanlığın hüküm sürdüğü, her değişikliğin daha önce gerçekleşmiş olanın bir tekrarından başka bir şey olarak görülüp değerlendirilmediği, yaşamın fasit bir daire içerisinde ve hep aynı biçimde dönüp durduğu bir ortam içerisinde yeryüzündeki yolculuğunu geçirmektedir. *Modern insan* ise koordinatları sürekli olarak parçalanan, ufalanan açık bir evren içerisinde yaşamını sürdürmektedir. *Anlamsızlık, gerçek dışılık ve güvenirmezlik* le sık sık baş başa bırakılmaktadır. Geleneksel yapıların dışında ve hatta bu yapılara isyan ederek özgürlük ve yaratıcılığı aramanın kendisine nelere mal olacağının bilinci ve korkusu içindedir. Bu yapıları, eski kuşakların inşa ettiği anlamdan yoksun bir takım kısıtlamalar olarak algılamaktadır. Bu nedenle de Ortaçağ sonrası her devrim, insan bilinci üzerinde *izafiyet* ve *güvenirmezlik* duygularını işlemiştir (Zijderveld, 1985: 99, 100). *Modern insanın* bilincine yapılan bu *baskınlar* günümüzde koyu bir *subjektivizme* (kurumların varlığının yarattığı hayal kırıklıklarından, kızgınlıklardan kaçışa) dönüşme yolundadır.

Yabancılaşmada asıl trajik olan düşün boyutunda ortaya çıkan parçalanmadır. Mekansal yaşam boyutundaki kompartımanlaşma dış dünyanın algılanmasında ortaya çıkan parçalanma ile birlikte gelişir ve içinde yaşanan

topluma/toplumsal kümeye gerçek anlamını verir.

Çağların olduğu gibi, içinde yaşadığımız çağın da temel sorunlarından biri gerçeğin, daha doğrusu bütünsel gerçeğin algılanabilmesi sorunudur. Bu sorunun ise büyük ölçüde yabancılaşma sorunuyla ilgili olduğu açıktır.

Yabancılaşma kavramından yola çıkarak ulaştığımız siyasal yabancılaşma, ilginin azaldığı ve kaybolduğu siyasal değerlerle örülmüş olan siyasal sistem olarak karşımıza çıkmaktadır.

Burada benimsenen siyasi yabancılaşmanın ortaya çıkması süreci şöyledir: Bireyin siyasallaşmış olan değerleriyle siyasal sistemin ileri sürdüğü değerler arasında köklü bir çelişki varsa ve bireyler hem kendilerini, hem de siyasal sistemi bu çelişkiyi giderecek ya da azaltacak yeterlilikte ya da güçte görmüyorsa, yabancılaşmaları olasıdır. Bunun birkaç nedeni vardır. Önce, düşünsel çelişki, yani çatışma halinde olan iki değer farkından başka şeylerden kaynaklanan "yüzen" tedirginliğin sabitleşmesini sağlar. Sonuncu olarak, yukarıdaki durum ortaya çıkınca, kendi inandığı değerleri koruyabilmek için birey siyasal sistemin kendi değer sistemi içindeki değerini tartar. Kişinin siyasal sistemden olası ya da umulan uzaklaşması, bir "kopma bunalımı" yaratır.

İnanılan değerlerin gerçekleşmesi sırasında doğan (sistemin değerleriyle olan) değer çatışması bunalım doğurur; bunalımı giderme çabasının başarısızlığı bunalımı artırır ve bir yandan siyasal sistemin güçsüzlüğüne / yetersizliğine, diğer yandan mevcut siyasal değerlerin çözülmesine yol açar. Eğer birey kendi değerlerini gerçekleştirmeye yarayacak bütün siyasal kurumların "kendisine" kapalı olduğunu algılayorsa değer çatışmasının yarattığı bunalım ve gerginliği tüm sisteme genelleştirir ve sistemden tümüyle çekilme girişiminde bulunabilir. Doğallıkla, eğer birey başından beri sistemin tümünü kendi değerleriyle çatışır görüyor ve onu islah edemeyeceğini anlıyorsa hiçbir

reform çabasına girişmeden tam bir yabancılaşma durumuna girebilir (Alkan, Ergil, 1980: 275).

Toplumsal açıdan siyasal yabancılaşma olgusu genellikle Batılı kapitalist ülkelerde daha belirgin bir biçimde karşımıza çıkmaktadır. Şöyle ki, teknolojik gelişmenin ve buna bağlı olarak rasyonalite–prodüktivizm ilkesinin ortaya koyduğu yeni üretici örgütlenmesi ve bunun sonucunda toplumsal düzeydeki örgütlenme ve düzenlemeler, siyasal sistem içinde bir şablon oluşturmuş ve insanı kurulu siyasal sistemin bir dışlisi biçimine indirgemıştır. Böylece insan etkinliğini, kendi dışındaki güçlerin denetimine terketmek zorunda kalan bireylere dönüşmüştür. Yalnızlığa itilen birey, görünürdeki tüm özgürlüklerine ve demokratik haklarına rağmen yığınlar içinde yalnız kalmaktadır.

Siyasal sistemlerin evrimine ve en iyi temsil biçimlerinin insanlar için kullanışlı hale getirildiği iddiasının siyasal sistemin sokaklarını yalayarak dolaştığı bir dönemde o, hâlâ siyasal düzenin kontrolünde / hegemonyasındadır. Ancak, burada evrilerek gelen temsil sistemleri içerisinde son noktayı gösteren demokrasi "kült"üne yaslanarak işleyişin sağlanması bir "tül" vazifesi görmekte ve mevcut hegemonyatik yapıyı gizlemektedir. Üzerinde durulan ileri kapitalist toplumun en tipik örneği olan Amerika'da izlenen büyük teknolojik gelişme ve ona bağlı olarak gelişen değişen siyasal sistem(ler), insana üretim gereçleri ve siyasal kontrol mekanizmaları karşısında belirli bir özgürlük kazandırmakta, buna karşılık insan varlığının tümünün şimdiye dek yaşanmamış bir biçimde yaygın ve derin bir baskı altına alınmasına neden olmaktadır (Tolan, 1980: 161).

Demokrasi teorisinin gövdesini oluşturan meclislerde, siyasi partilerde, sivil toplum örgütlerinde ve benzeri örgütlenmelerde var olmayan birleştirici, aracılık yapıcı, iletici örgüt yapısı; toplum çıkarlarını temsilcisz ve etkisiz dağınık, belli belirsiz ve eksik hale getirmektedir. Bu nedenle karar alma ve etkili siyaseti uygulamada zorlaşmaktadır (Yücekök, 87:66).

Halkın taleplerinin sisteme ulaştırılmasında aracılık eden siyasi kurumların işleyişindeki aksaklıklardan dolayı birey/vatandaş, siyasal sistemin muhafazası ve idamesine yönelik olarak bütün öge ve değerlerin bütünleşmesiyle kapalı ve güdümlü bir toplumun üyesi haline dönüşmektedir. Siyasal sistemin ayakta kalması için oluşturulan ve ona hizmet eden aygıtların da yardımıyla (eğitim, medya vb.) insan tümüyle sömürgeleşmekte, tutum ve eylemleriyle dış dünya ile ilişkilerinin bilincine varamayan, ama toplumu yönetenlerin istediği şeyleri, istediği ölçüde, istediği yer ve zamanda tüketen bir tektip insan doğmaktadır. Karşı çıkma ve aşma gücünü yitirmesiyle savunmasız kalmış olan birey aynı zamanda Marcuse'cu anlamda tek boyutlu bir toplumun üyesi olarak da nitelendirilebilir (Tolan, 1980:161).

Burada bireyler, yaşamlarına yön verecek bir çizgiden yoksundurlar. Genellikle kentlerde oturduklarından, ucuz halk kültürünün yapay ürünlerinin gelenekçiliği ve tutuculuğu içinde kalırlar. Böylece, kitle kültürü dediğimiz ve kitlelerin yaşam ve düşün biçimlerini kanalize eden yeni bir kültür karşımıza çıkar (Ergin, 1993:3). Özellikle Mills'in toplumsal yapı çözümlemesinde, kitle toplumunu temel kararları verebilecek ulusal iktidarın başlıca sahibi olarak da göremeyiz. Ona göre, iktidarın başlıca sahipleri, büyük sermayenin liderleri, politik liderler ve askeri liderlerdir. Ekonomik, politik ve askeri sahalarda tarihin önemli tüm diğer kurumları saha dışında kalmışlardır; ulusal kararlara tepki gösterebilirlerse de bunları etkilemeye muktedir değildir. Üç büyük (sermaye, hükümet, ordu) 20. yüzyıl boyunca, sayı ve alan olarak büyümüş; dahası üçlü dikta (Triumverate), büyük tarihsel sonuçları olan, kenetlenmiş müdüriyet (directorate) oluşturmuştur. (Polama, 1993:295).

Oysa, modern demokratik politika insanlara, politik araçların (toplantı, sivilörgütlenmeler, parti, karar alma vb.) ortalama bireyin olayları etkilemesi açısından başka hiçbir aracın sağlayamadığı fırsatları verdiği fikrini

aşılacaktır. Yönetici elitlerin son kertede belirleyiciliğini gözardı ederek açıklığı ve halkçı tarzıyla herkesin katılımını yüreklendirmektedir.

Bunun arkasında; en ileri demokrasilerin merkezi eksenini oluşturan medya-politika kompleksinin, seçmenleri kanaat oluşturma ve tartışma örgütlenmeleri aracılığıyla güçten düşürdüğü yolunda daha incelikli bir kavrayış vardır. Medya ve politikacılar bazı görüşlerin propagandasını yapmakta, kamuoyu yoklamalarıyla bunlar sınanmakta ve meşrulaştırılmış olarak politik dünyada yeniden dolaşıma sokulmaktadır. Meclis iradesine rağmen, hükümet kanalıyla görüşlerin oluşturulması, meşrulaştırılması ve tüketimden ibaret kapalı bir sistem sanki nadir anlar dışında egemen bir seçmen kitlesini dışlamaktadır; bu nadir anlar kamunun medya-politika kompleksinin yaydığı basma kalıp görüşleri kararlılıkla reddettiği derin bunalım anlarıdır. Politika böylelikle, bizzat açıklık ritüellerinin başka yerlerde alınan kararların meşrulaştırılması mekanizmalarına dönüştüğü, incelikli bir güçsüzleştirme sistemi halini almaktadır (Mulgan, 1995:32).

Bu noktada bireyin\vatandaşın katılmayla ilgili olarak kendisine ve konuya ilişkin düşünce ve değerlerinin de dikkate alınması gerekmektedir. Zira ister elit, ister kitle toplumu ya da sivil kültür yaklaşımlarını ele alalım hepsinde ortak nokta birey değer davranışları ile siyasal sistem değerlerinin ve süreçlerinin uzlaştırılması, daha doğru bir ifade ile siyasal sisteme özgü değerlerin öncelik kazanması ve sürdürülmesidir. Bunun nedeni ise, çağdaş ekonomik gelişmenin içinde bulunduğu koşulların (ya da üretimin örgütleniş biçiminin) bireysel karar yerine merkezi karar vermeyi zorunlu kılması ve karar vermeyi bireyden uzaklaştırmasıdır. Öte yandan işbölümü ve uzmanlaşma olguları da, bireyin kendi dışında alınan bu kararları etkilemesini hemen hemen olanaksızlaştırmaktadır. Bu durum tıpkı feodal toplum insanın kendi üretimini denetleyemeyişinde olduğu gibi, çağdaş ekonomik yaşamda da birey-üretim yalıtla-

masına neden olarak, bireyi edilgenlik içine sokmakta ve yaygın deyişle onu yabancılaştırmaktadır (Uysal, 1984:80).

Yabancılaşmanın somut toplumsal koşullar gereği, karar vermenin te-kelleşmesinden ve "siyasal elitlerle kitle arasında oluşan karar boşluğundan (Coser, 1966) kaynaklanışı aynı koşullar nedeniyle var olan mekanizmalar içinde katılmanın gerçekleşmesini de engellemektedir. Boşluğun giderilmesi siyasi sistem değerleri ile birey talepleri arasında bir denge kurulmasına bağlıdır (Uysal, 1984:82).

Çalışmanızın teorik arkaplanını teşkil eden tartışmalar bu eksen üze-rinde kümelenirken, bu tartışmaların sahadaki izdüşümleri hakkında feedback alabilmek için küçük bir örneklem üzerinde test edilmiştir. Toplumda eğitim sürelerinin uzaması ile beraber, hayatın içine girmeleri geciken ve kendilerine kişilik kazandırmaya en çok ihtiyaç duydukları bir dönemde saygın bir statüye kavuşamayan bu halleriyle yabancılaşmaya, diğer kategorilere göre en açık olan gençler örneklem için uygun görülmüştür.

1.1.1. Siyasal Yabancılaşma

1.1.1.1. Siyasal Yabancılaşmanın Anlamı Üzerine

Yabancılaşma olgusunun, toplumun siyasal yaşamı üzerinde ne denli büyük bir etkisi olduğu açıktır. Konuyla ilgili literatüre bakıldığında bireyin ne'den yabancılaştığına bağlı olarak dinsel -mistik bir varlıktan, üretim araçları, siyaset ve süreçlerine kadar pekçok unsurla ilişkilendirilmiştir. Bu tür kavramların kullanışlılığının yanı sıra taşıdığı zayıflatıcı etkilerden sakınmak amacıyla bu çalışmaya temel teşkil eden siyasal yabancılaşma kavramına ona atfedilen bir-çok anlama karşın, bir çekirdek anlam yükledik. O da, bireyin siyasal sistemle özdeşlik duygusunu kaybettiğini ifade eden *uzaklaşma* dır. Başka bir deyişle, siyasal yabancılaşma bireyin kendisi ile siyasal çevresi arasında meydana gelen

kopma ya da uzaklaşma sürecidir.

Niçin *uzaklaşma* ? Çünkü uzaklaşma, yabancılaşma kavramının içeriği olarak sunulan, *güçsüzlük*, *yetersizlik*, *güvensizlik* ve *anlamsızlık* gibi duyguları kapsadığı gibi bunların sonucunda ortaya çıkan siyasal sistemden (ya da onun bir ögesinden) soğumayı da içermektedir.

Igor Kon, yabancılaşma araştırmalarında yol gösterici olması dileğiyle üç soru sorar: —Kim yabancılaşmıştır? Ne'den yabancılaşmıştır (yabancılaşma nesnesi nedir)? Yabancılaşma nasıl (ne biçimde) dışa vurulmaktadır? (Alkan, Ergil, 1980: 267).

Sorulara kendi çalışmamıza bir katkısı olması açısından şöyle cevap verebiliriz: Yabancılaşan üniversite eğitimi gören gençlerdir. Siyasal sistemin bütünü ya da bir bölümünden (meclis, demokrasi, siyasal parti, milletvekilliği gibi belirli kurumlar ya da ilişkilerden) yabancılaşmıştır. Bu ruh halini de bir takım uzaklaşmaya ilişkin tutumlarla dışa vurur ya da belli eder (oy kullanmama, alt gruplar oluşturma, biçimsel olarak katılma...).

Özetlenecek olursa, Siyasal yabancılaşma vatandaşların / bireylerin siyasal sistem karşısında durumlarını, tutumlarını ve davranışlarını yansıtan bir kavramdır. Siyasal yabancılaşma basit bir mekanizmadan yoğun bir eyleme kadar uzanan geniş bir tutum ve faaliyet alanını kapsamaktadır.

1.1.1.2. Siyasal Yabancılaşma Türleri ve Davranış Biçimleri

Öncelikle söyleyebileceğimiz, siyasete yabancılaşan bireylerden bazılarının davranışsal, diğerlerinin tutumsal olmak üzere yabancılaşmalarını değişik biçimlerde ve düzeylerde gerçekleştirdir. *Sinisizm** ve *güvensizlik*, yabancılaşmanın davranış değil de, bir tutum yoluyla belirtilmesinin örnekleridir

* İnsanın iyiliğine ve samimiyetine inanmamak; insanın erdemlerini küçümseyici bir tutum takınmak ve insanın her davranışının çıkar için olduğundan kuşku duymak niteliğidir.

(Agger, Goldstein, Pearl, 1961).

Genellikle, siyasal davranış biçimleri, *katılma* ya da *geri çekilme* türündendir. Katılma biçimi, yabancılaşmayı doğuran nesnenin (ya da nedenin) dönüştürülmesine yönelik bir eylemdir. Yabancılaştıran hükümeti değiştirmek için onu protesto etmek ya da karşıt gösteri yapmak bunun örnekleridir. Diğer taraftan, *geri-çekilme*, yabancılaştırıcı nesne ile ilgili eylemlerden kaçınmaktır. Örneğin, oy vermeme davranışı, siyasal sistemden desteğini çekmenin simgesel belirtisidir. Katılma biçimi, bireylerin desteklerini çektikleri siyasal sistem yerine, *karşı kültür* e katılmak şeklinde de belirebilir. Bu davranış biçimi, yabancılaşan bireyler tarafından bir siyasal protesto olarak da görülebilir (Horowitz ve Liebowitz, 1968).

Şimdi de, yabancılaşma konusunda yapılan araştırmalarda nisbeten değişmeyen bir çekirdek oluşturan yabancılaşma türlerinden (belirtileri) bahsedelim.

Seeman'a göre, belirtim biçimlerinde görülen farklılıklar, dört yabancılaşma türünün varlığından ya da etkisinden ötürüdür; *güçsüzlük*, *güvensizlik*, *anlamsızlık* ve *tecrit eğilimi* (Ergil ve Alkan 1980 : 251).

Siyasal güçsüzlük, bireyin kendi davranışının arzuladığı siyasal sonuçların elde edilmesini ne ölçüde etkileyebileceği beklentisinden kaynaklanır. Bu beklenti ne kadar olumsuz yönde ise, bireyin güçsüzlük duygusu o kadar yoğundur. Olumsuzluğun yoğunluğu ölçüsünde de siyasete katılma olasılığının azalacağı beklenmektedir. Rosenberg in ileri sürdüğüne göre, güçsüzlüğünden dolayı yabancılaşan bireyde şirketler ve sendikal örgütlerin belirledikleri güçlü ekonomik çıkar blokları ve siyasal güç odakları karşısında kendi sınırlı kaynaklarını harekete geçirmenin boş olduğuna inanır. Güçsüzlük duyanlar arasında siyasete katılmanın özendiriciliği zayıftır. Bu yüzden de onlar, yabancılaşmalarını katılmayarak belirtirler (Finifter, 1970).

Güvensizlik, bireyin siyasal rolleri olan sorumluların toplum karşısında sürekli ve sistematik olarak değer verilen siyasal kuralları ve alışılmış gelenekleri çiğnediklerine ilişkin duygudur. Algılanan / gözlemlenen adaletsizlik ve yoksun bırakılma duyguları, güvensizleri yasadışı siyasal davranış biçimlerine itebilir. Gamson'un araştırmasında belirttiği gibi güvensizlik, devrimci hareketlerin dinamiğinde baş rolü oynayan olumsuz (çözülme hızlandıran) etkenlerden biridir (Ergil ve Alkan 1980 : 252).

Anlamsızlık, bireyin, siyasal sistemin nasıl işlediğini anlayamamak değişik siyasal uyarıların yardımıyla fikir oluşturmak ve siyasal olayların sonuçlarını kestirmek konularında kendi başarısızlığına ilişkin duygusudur. Bu yolla gerçekleşen siyasal yabancılaşma, insan yaşamının önemli bir niteliği olan *anlam arayışı* (Nachmias, 1974) ve şeyler / olaylar üzerinde denetim sağlama isteğiyle (Polonyi, 1962) bağlantılıdır.

Anlam aramak yalnızca meraktan kaynaklanmaz. Fikir sahibi olmak ve değişken siyasal koşullarda bulunmak gibi pratik gereksinimler de önemli etkenlerdir. Eğer birey, siyasal sistemin nasıl işlediğini anlayamaz ise, siyaset ona düzensiz, rastlantısal ve denetlenemez bir olay ya da olaylar zinciri gibi görünecektir.

Bu konuda yaptığı araştırmada Levin, anlamsızlığın iki yolla algılandığını ileri sürüyor: Birincisinde birey, katılması beklenen seçimi, adaylar arasında gerçek bir farklılık olmadığı gerekçesiyle anlamsız buluyor. İkincisinde ise, siyasal bir konuda akılcıca karar vermenin, o kararı dayandıracak bilginin olmaması yüzünden gerçekleşemeyeceği sonucuna varıyor. Bu durumda kendine gerekli olan bilgi ile, elde ettiği bilgi düzeyi arasındaki fark, onun anlamsızlık duygusunun derecesini belirliyor (Ergil ve Alkan 1980 : 253).

Nachmias'a göre, güçsüzlük ve güvensizlik duygularından dolayı yabancılaşan bireyler, yasal davranış türlerini tercih ederler. Siyaset yapmanın

yasal davranış türlerini tartışmasız benimseyen yabancılaşmış bireyler, siyasette anlam arama çabalarını bırakacaklardır. Bu kararlarında *şekilci katılma* gibi güvenli ve sakıncasız olduğuna inandıkları yollarla belirteceklerdir (Nachmias 1974).

Siyasal yabancılaşmanın dördüncü türü olan kendini *tecrit*, olgusu, *ödül değerleri* kavramı üzerine kurulmuş bir davranış biçimidir. Tecrit eğilimli yabancılaşmış bireyler, toplumun diğer bireylerinin (ya da çoğunluğunun) çok değer verdiği amaç ve inançlara düşük düzeyde ödül değeri verirler. Tecrit eğilimi, siyasal topluluğun diğer üyeleri tarafından yaygın olarak paylaşılan siyasal amaç, kural ve araçların yadsınması ile belirtilir (Ergil ve Alkan 1980 : 254).

Tecrite yönelik siyasal yabancılaşmanın ayırıcı niteliğinin, onun bireylerin üzerine zorlanmış olması değil, tersine bireyler tarafından seçilmesidir. Genel olarak, kendini tecrit etme duygusu, temel yerleşik değer ve kuralları benimsememiş ya da ancak kısmen benimsemiş olan insanlarca duyulur. Bu bireyler, bunalımlarının hedefi hakkında yürüttükleri *aklayakınlaştırma* (rationalisation) ile toplumun egemen kurallarının ve amaçlarının kendi yaşamlarını çok az etkilediğini savunurlar. Böylece, onlara düşük ödül değeri verirler. Görülüyor ki, yerleşik ya da merkezi siyasal kültürü yadsıma eğilimi, katılmanın yararsız olduğu inancından kaynaklanmaktadır (Nachmias, 1974). Tecrite yönelik siyasal yabancılaşma, büyük bir olasılıkla, sosyal protesto biçiminde dışa vurulur. Herkesin istediğini yapması düşüncesi, bu davranışın duygusal ya da düşünsel temelini oluşturur.

Şu ana kadar dünya toplumbilim, siyaset bilimi ve sosyal psikoloji yazınında verilerden faydalanarak siyasal yabancılaşmaya ilişkin tutumlar ve bunlara ilişkin dışa vurma türleri sunuldu. Bütün bu tutumsal tipler ve davranış türleri arasındaki ilişki ve hangilerinin hangi koşullarda ortaya çıkacağı sorusu ancak alan araştırmalarında karşılığını bulabilir. Çalışmamızın, görgül bölü-

münde bu amaç gerçekleştirilmeye çalışılacaktır.

1.1.1.3. Yabancılaşmanın Nedenleri

Sosyal bilimlerin geleneksel yöntemlerinden biri belli bir *sosyo-kültürel koşulun* bireyde belli duygular (burada yabancılaşma) yaratacağı, bu durumun da belirli davranışlara yol açacağı biçiminde tanımlanabilir (McClosky, Schaardan, 1965 : aktaran Ergil 1980 : 130). Yabancılaşma çalışmalarının çok büyük bir bölümü bireylerin kendilerini buldukları sosyal konum (genellikle SES ve sosyal bağlılık) ile yabancılaşma arasındaki ilişki ile ilgilenmişlerdir. Yabancılaşma nasıl tanımlanırsa tanımlansın ve SES ölçüsü nasıl oluşturulursa oluşturulsun, sosyo-ekonomik statü ile yabancılaşma arasında ters bir ilişki vardır. 1956 ile 1970'li yıllar yabancılaşma araştırmalarının en yoğun olduğu araştırma dilimidir ve sadece ikisi bu ilişkinin geçerliliğini tereddütle karşılayan bulgularla sonuçlanmıştır (Ergil ve 1980 : 130).

SES yabancılaşmaya yol açmak için yeterli bir koşul değildir. Onun yanında, siyasal sistemin algılanması, sosyal nitelik değişkenleri kadar önemlidir, hatta bazı koşullarda daha ön plana çıkmaktadır.

Burada öncelikle takip edilecek yol, siyasal yabancılaşma ile doğrudan ilişkili olan tutumsal etkenleri saptamak, ondan sonra bu ana etkenler üzerinde sosyal ve siyasal koşulların etkisini ve bu etkinin derecesini anlamaktır. Tutumsal etkenlerin başında *siyasal yetersizlik* duygusu gelmektedir. Gerçektende birçok araştırmanın sonuçlarına göre kendilerini siyasette görece yetersiz hisseden kişiler, diğerlerine oranla siyasete daha az katılıyorlar, dikkatlerini ve kişisel özdeşliklerini (siyasetin temel bağlılıklarını) değer ve kurumlardan geri çekiyorlar. Siyasal yetersizliğin iyi bir tanımını *Seeman* şöyle vermiştir: Arzu ettikleri siyasal sonuçları elde etmek için olayları ve süreçleri etkilemek ya da denetlemek için bireylerin kendi davranışlarının / girişimlerinin

başarısız olacağı duygusudur. İnsanlar siyasal sisteme kişisel ilişkileri açısından bağlıdırlar. Birey, eğer siyasaları etkileyeceğine inanıyorsa ve bu siyasalar kendi yararına ise, siyasete katılır ve siyasal sistemi kuvvetle destekler (Almond, Verba, 1963).

Çok tutarlı görünen bu usavurmanın ya da çözümlemenin sınırları vardır. Örneğin bir kişi kendini tamamiyle yetersiz hissedebilir ama siyasal sistemden uzaklaşmaz. Çünkü kendinin daha fazla siyasal güce hakkı olmadığını sanabilir. *Almond ve Verba* buna *teba zihniyeti* diyorlar. Demokratik katılma geleneği olmayan toplumlarda ve toplumsal süreçlerde görülen bir süreçtir bu. Gelişmiş ve köklü bir katılma geleneğine sahip olan toplumlarda bile bireylerin çoğunluğu kendi ellerindeki gücün yeterli olduğu kanısındadırlar.

Bireysel yetersizliğin tek başına siyasal yabancılaşmaya yol açmayacağına ikinci nedeni de, kişinin yetersizliğinin tam anlamıyla farkında olmamasıdır. Eğer birey, şeylerin oldukları gibi olmasından hoşnut ise, kendi yeterliliği hakkında düşünmez. Eğer siyasal sistem, bireyin siyasal (laşmış) değerlerine uyuyorsa, yetersizliğin uzaklaşma duygusuna yol açması olası değildir. Genel olarak, sosyal bilimcilerin paylaştıkları kanıya göre, siyasal birliğin ya da toplumsal bütünleşmenin gerçekleşmesi değerler ve inançlarda ortak birlik ve uyuma dayanır. Bireysel düzeyde, bu ortak değer ve inançları paylaşmayanların (değer çatışması içinde olanların) yabancılaşacakları öne sürülebilir. Eğer, bireyin siyasal değerlerle anlaşamamasına ve kendisini siyasal eylemlerini gerçekleştirmek için yetersiz hissetmesine rağmen başvuru gruplarından biri ya da daha fazlası onun değerlerini gerçekleştiriyorsa, siyasal sistemle ilgili değer çatışmasını düzeltebilecek ise, yabancılaşma açığa çıkmayabilir. Dolayısıyla özdeşlik duygusunu sistemden çekmeyecektir. Fakat sistem, bireyin gözünde, kabul edilebilir bir zaman süresi içinde düzeltilemezse ya da sistemin içerisinde sistemi düzeltecek bir başvuru grubu yoksa; ve eğer yalnızca kendisi değil,

sistem de onun değerlerini gerçekleştirmek bakımından yetersiz ise, bireyin yabancılaşması kaçınılmazdır (Alkan, Ergil, 1980: 272).

Siyasetin keskin kutuplaşmalara yol açtığı bir ülkede, günlük yaşam büyük ölçüde siyasallaşırsa, siyasal ilgi kaçınılmaz olarak artacaktır, artmaktadır. Fakat ilgi artarken katılma oranı düşüyor ya da görece sabit kalıyorsa, genel olarak siyasal sistemden, özel olarak da siyasetin bazı öğelerinden (siyasal partilerden, siyaset adamlarından) bir soğuma, ya da uzaklaşma söz konusudur demektir (Ergil, 1980: 134).

1.1.1.4. Siyasal Yabancılaşma Alanında Belli Başlı Görgül Araştırmalar ve Bulgular

Bir kısım araştırmacı (Dean, Levin, Thompson, Ferman vb.) seçmen tutumları ve davranışlarını incelerken, bireysel güçsüzlük duygusu ile düşük sosyo-ekonomik statü (SES) arasında olumlu ilişki bulmuşlardır. Bu ilişki, ABD ve Avrupa dışında, Latin Amerika, Asya ve Afrika 'da yapılan bir dizi araştırmada da saptanmıştır. Birçok az eğitim görmüş ve düşük gelir düzeyindeki seçmen, toplumun kamu organlarını kişisel çıkar için kullanan egemen küçük bir grup tarafından yönetildiğine inanmaktadır. Bu inancı taşıyanlar, bütün adayların istenmeyen kişiler ve seçim sisteminin de bir aldatmaca olduğunu düşünme eğilimindedirler (Ergil, 1980: 107).

Siyasal güçsüzlük duygusu ile, yaşın ilişkili olduğu da saptanmıştır. Yaşlı kişiler, gençler, dinsel ve etnik azınlıklar ve erkekler (kadınlara oranla) kendilerini daha güçsüz hissetmektedirler. Özellikle, yaşlılar ve gençler kendilerini daha güçsüz hissetmektedirler. Bu iki grubun genellikle belirgin bir rolleri yoktur. Gençler, toplumda kendilerine kişilik kazandırmaya en fazla gereksinim duydukları bir dönemde bir role kavuşamadıka, yaşlılar da daha önce sahip oldukları bu olanağı emekli olup eve çekilerek büyük ölçüde yi-

tirdikleri için toplumdan daha kolay yabancılaşmaktadırlar. Bugün toplumumuzda dahil olmak üzere, tüm dünya toplumlarının en büyük sorunlarından biri yabancılaşmış gençler ya da genç nüfustur. Yabancılaşan gençlerin kim oldukları, aile ve okulları ile olan ilişkileri ve toplumsal değerleri reddettikleri zaman onlara neler olduğu üzerinde bir dizi araştırma yapılmıştır. Araştırmacıların bulgularına göre yabancılaşan gençler genellikle orta sınıf kökenlidir. Keniston'un (1965) belirttiği gibi yabancılaşma açısından toplumun en alt kesimini oluşturan tabakaların yaşadıkları ve onlara arzu ettikleri yararları sağlamayan topluma ve onun değerlerine derin bağlılık zaten beklenemez. Ama Keniston'un ilginç olan bulgusu, kökleri yoksulluk, dışarıda bırakılmışlık, baskı, hastalık ve fırsat yoksunluğu olgularında olmayan bir uzaklaşma duygusunun tüm toplumsal katmanlarda yaygın olmasıdır. Üstelik bu duygu, en fazla gençler arasında yoğunlaşır. Keniston'a göre gençlerin duygusuzluğu ve toplumsal süreçlerden geri çekilmelerine etki yapan olgular zenginlik, giderek hızlanan sosyal değişim, aylaklık, otomasyon, iş(ler)in yaratıcılıktan uzak olması ve ütöfik fikirlerin önemini yitirmesidir (Alkan, Ergil, 1980: 235).

Yabancılaşan gençlerin toplumla ilişki kurmaları birkaç biçimde olur. Bu tanıma giren genç, toplum olaylarıyla daha az ilgilidir. Normlara ve örgütlere karşı ilgisizdirler. İş arama nedeniyle daha fazla yer değiştirir, seyahat ederler. Bu yüzden çevre hissi yoktur. Mahalli yaşantının sıcaklığından, yüz yüze temasından nisbeten yoksundurlar. Gelirleri daha henüz düşüktür. Ev, bark kurmamışlarsa koruyacakları mülkleri, çıkarları da pek yoktur. Ulusal ve uluslararası haberleri dinlemeye daha az heveslidirler. Yasa dışı eylemlere daha eğilimlidirler. Bu yüzden siyasal sisteme katılımları düşüktür. Bu gençler, diğer kişi ve gruplarla temas eksikliği, kendilerini tecrit etme ve benzeri etmenlerden ötürü siyasal yabancılaşma eğilimini potansiyel olarak bünyelerinde barındırırlar (Yücekök, 87: 28). Yine gençlerin yabancılaştıktan sonra istekleri

doğrultusunda değişme yaratmak arzusu ve yeteneği, bunun ötesinde eylemleri konusunda büyük bilgi boşlukları vardır.

Oy verme davranışını inceleyen Horton, Thompson Templeton, Eckhardt, Hendershot gibi bilim adamları, kendilerini güçsüz buldukları için yabancılaşan bireylerin *ulusal düzeyle* siyasal katılmamayı yeğlediklerini ve oy vermediklerini saptamışlardır. Yabancılaşmış kişi oy verdiğinde genellikle mevcut güç (iktidar) yapısına *hayır* demek için yapmaktadır. Fakat aynı kişilerin kendilerini daha az güçsüz hissettikleri, düşüncelerini daha dolaysız ifade edebilecekleri yolların bulunması ve daha hararetle savunacakları davaların bulunmasından ötürü *yerel düzey* de daha katılımcı oldukları anlaşılmıştır. Amerika'da *yerel düzey* de yapılan referandumlar incelenmiş ve şu sonuçlara varılmışdır. Yerel topluluklarda siyasette güçsüzlük ve ilgisizlik duyan bireyler tarafından yerel referandumlar kurumsal birer protesto aracı olarak kullanılmaktadır. Araştırmacılar, yabancılaşmanın temeli olarak gördükleri güçsüzlüğü temsilen oluşturdukları bileşik (composite) endeks ile olumsuz oy verme arasında kuvvetli bir ilişki bulmuşlardır. Bununla yetinmeyip, güçsüzlük duygusunun oy verme üzerinde bağımsız bir etkisinin bulunduğunu söylemişlerdir. Ayrıca, Levin ve Eden gibi Templeton yabancılaşan seçmenin *niteliğinin* farklı olduğu düşüncesini ileri sürmektedirler. Yabancılaşan birey olumsuz oy verdiği gibi, olaylar kendisine iyi ve kötü ikilisi biçiminde sunulunca ya da onları bu biçimde algıladığında ilgisini çekmektedir. Bu durum özellikle yarışan siyasal partiler arasında belirgin bir farklılık yoksa ve yabancılaşanlar, mevcut siyasal sistemi yadsımaalarını dile getirecek ya da meşrulaştıracak olanağı bulanıyorsa ortaya çıkmaktadır. "İşte bu yüzden " diyor Templeton, "yabancılaşan yurttaşlar ulusal siyasetten çekilme eğilimi gösteriyorlar" (Alkan, Ergil, 1980: 247, 260).

Yabancılaşan seçmenin siyasal ilişkilerinin (kişiler ve kuruluşlar açt-

sından) arkadaşlarınınkinden farklı olacağı ve siyasal partilerle daha az ilişkisi olacağı saptanmıştır. Bu kişilerin seçim tercihleri (yönü) çabuk değişir. Gündemdeki konu ya da konulara ilişkin propagandaya karşı duyarlı ve kolayca yönlendirilmeye yatkındır.

Bazı araştırmacıların bulgularına göre, yabancılaşan bireyler, kitle haberleşme araçlarını siyasal konularda bilgi edinmekten çok bir eğlence aracı olarak kullanmak eğilimindedirler (McLead, 1965). Seeman'a göre, yabancılaşanlar genellikle siyasal konular hakkında fazla bilgili değildirler. Aynı araştırmacı, İsveç'in Malmö kentinde işçiler arasında yaptığı araştırmada, yüksek güçsüzlük duygusu ile siyasal etkinlik konularında bilgisizlik (düşük düzeyde bilgi) arasında olumlu bir ilişki saptamıştır (Ergil, 1980 : 108).

Siyasetten yabancılaşmanın çeşitli boyutlarını ve sonuçlarını gösteren bu araştırmaların arkasından içinde bulunduğumuz yüzyılın sancılı insanının trajik durumunu ifade eden siyasal yabancılaşma kavramının açıklanması ile ilgili muhtelif yorumların ve zorlukların anlaşılmasına katkı sağlayacak demokrasi ve katılım ilişkisine geçebiliriz.

1.1.2. Demokrasi ve Katılım

Bu başlık altında siyasetin yabancılaştırıcı etkisi kadar bu etkiyi doğuran yapısal sorunları tartışacak ve ilgili tartışmalarla, bulgularla iddialarımıza destek arayacağız.

Demokrasi ile katılma arasında kurulan özdeşlik, demokratik yönetiminde yığınların (kitlelerin) kamusal politikaları belirleyen ya da başka bir deyişle saptayan ve yürütenleri, eşit oya dayalı genel seçim mekanizmasıyla denetlenmesinden kaynaklanmaktadır. Klasik demokrasi kuramı, genel ve eşit oyu bireyin özgürlüğünün bir sonucu ve siyasal eşitliğinde bir göstergesi olarak kabul etmektedir. Siyasal özgürlüğünün sonucunda halkın uygulanacak

politikaları saptayacak kişileri (temsilcileri) seçmesi kadar, temsil edecek adaylarını özgürce mücadele etmesi düşünce ve örgütlenme özgürlüğünün de sağlanması gerekir. Böylece seçim kanalı ile izlenen politikanın genel kabul görmesi ve yönetimin meşruluğu da kabul edilmiş bulunmaktadır.

Bu süreç içinde temsil ilkesi ile meşruluk arasında kurulan bağ, seçim ve oy vermeyi yönetilenlerin yönetenleri denetleme mekanizması olduğu kadar, vatandaşların demokratik değerler ile bütünleşmelerinin bir aracı konumuna da getirmektedir. Bu temel değerler aynı zamanda demokrasinin ilkelelerini de oluşturmaktadır. Bu değer toplumunda değişimin barışçı yollarla sağlanması, düşünce ayrılıklarının meşruluğu, yöneticilere belli kurallar içinde halef bulunması, fiziksel zorlamanın en aza indirgenmesi, toplumsal ve siyasal tartışmaların barışçı yollarla çözümlenmesi, adaletin sağlanmasıdır. Bunun yanında bütün bu ilkelerin özgürlükçü ve çoğulcu bir yapı içinde ve çoğunluk kararına dayalı olarak gerçekleştirilmesi esastır. Bu demokratik ilkelerin amacı ise bireysel hakların korunması, kişiliğin geliştirilmesi ve liberal ekonominin sürdürülmesidir (Mayo, 1964 : 186,220; Uysal, 1984 : 22).

Demokrasi kuramının seçim ve genel oyla ilgili varsayımlarına rağmen, kuramca yaratılan mekanizma özellikle 20.yüzyılda kararların alınmasını etkilemede olduğu kadar, bireyin kimi demokratik değer ve süreçlerle bütünleşmesini sağlamada da yetersiz kalmıştır. Bunun sonucu demokratik yönetimin işleyişinde bazı sorunlar ortaya çıkmıştır. Sorunlardan biri klasik demokrasinin toplumun barışçı yollarla gelişme ve değişmesi ilkesi ile bireyin kişiliğinin geliştirilmesi amaçlarına ilişkindir. Bu amaçlar özellikle Marksizmin eleştirisine uğramaktadır. Marksist görüş, bireyin siyasal özgürlüğünün onun kişiliğini geliştirme ve amaçlarını gerçekleştirmesinde yeterli olmadığını, liberal ekonomi ve bunun temelinde yatan özel mülkiyetin bu amaçların gerçekleşmesini engellediğini ileri sürmektedir. Bu görüş eşitliğin ancak ekonomik özgürlükle

sağlanabileceğini, bunun ise sınıflı toplumlarda mümkün olamayacağını kabul etmektedir. Yine 20. yüzyılda bireyin eşitliğinden hareket ettiklerini ileri süren ırkçı ve totaliter rejimlerin kitle desteği ve seçim mekanizması kanalı ile iktidara gelmiş bulunmalarıdır.

Bir diğer sorun ise, demokratik toplumlarda bireylerin demokratik süreçlere yabancılaşmalarıdır. Sözkonusu yabancılaşma ya seçimlere katılmama ve siyasetle ilgilenmeme, ya da sokak gösterileri, şiddet eylemleri ve buna benzer biçimlerde ortaya çıkmaktadır. Her iki tür yabancılaşmanın ise demokratik yönetimin etkili ve verimli bir biçimde işlemlerini engellediği geniş ölçüde kabul görmektedir. Demokrasinin yarattığı talepleri, karşılamada ve uygulamada çektiği güçlükler siyasal toplumsallaşmanın etkili ve verimli bir biçimde işlemlerinin önünde en büyük engellerden biri olduğu açıktır. Ünlü Fransız düşünürü J. J. Rousseau'nun demokrasiyi ifade ettiği ise son söylenilenleri destekler nitelikte: "Demokrasi, hiç bir zaman, hiç bir yerde tarif edildiği şekliyle uygulanmadı, uygulanamayacak da ..." Küçüküğe da kitabında Rousseau'nun tanımının ardından şöyle devam ediyor: "Rousseau, kendi döneminde bunu bizâtihi görmüştür. Ama sonraki dönemlerde böyle olacağını nasıl tahmin edebilmiştir? Bunu anlamak hiç de zor değildir. Çünkü Rousseau insanın yapısını çok iyi biliyordu. Bildiği insan, hiçbir zaman ve hiçbir mekanda, demokrasiyi tariflerinde olduğu şekliyle uygulayamayacaktı. Aynen böyle olmuş ve böyle olmaya da devam edeceğe benzenmektedir (Küçüküğe, 1995: 7).

Neticede, kamunun kafasında oluşturduğu demokrasi imgesi vardır. Ama bu imgeler de kuramsal düşünce alanında varılmış sonuçların bir yankısıdır ve tanımlarla şekillendirilmiştir. Sonuçta, sıradan diyebileceğimiz insanların da düşünceleri evvelce düşünülmüş olan şeyleri yansıtmaktadır. Eğer demokrasi (onu tanımlayanlarca) yanlış tanımlanmışsa, o zaman ileride hepimiz kimliğini tam olarak belirleyemediğimiz bir şeyi reddedip karşılığında hiç

istemeyeceğimiz bir şeyi elde etme tehlikesi içinde bulunuyoruz demektir. Sorun, "demokrasi" konseptinin demokrasi denen şeyi tam, tanım(lar)ı bizi normatif olması gereken bir tanıma götürmekte yine sorunun çözümü gerçekte bu olan ve olması gereken demokrasi tanımlarında yatmaktadır. Olanla olması gereken ayrımı yapılır yapılmaz bu kez "aralarındaki ilişki nedir?" sorusu çıkmaktadır. İlişkide ayrım kadar önemlidir. Çünkü, olanla olması gereken birbirleriyle hiç birleşmeyen iki koşut yolda ilerlemezler. Tam tersine, birbirleriyle sürekli karışır ve çatışırlar. Aralarındaki ilişkinin doğasını kavrayamazsak, olanla olması gereken ayrımındaki yarar gitgide azalır (Sartori, 1993:17). Dikkatimizi yalnız *olan* üzerinde topladığımız zaman, ortaya yersiz, uygunsuz ve kötü kullanılmış bir gerçekçilik çıkmaktadır. Hep olması gerekene önem verdiğimizde, idealizme yetkincilik engeline takılır. Demokrasinin eksikliklerinin başında bu düalizmi giderememesi gelmektedir Bir yandan bu çelişkiyi yaşamakta olan demokrasi tasarımı, XVII. yüzyıldan bu yana da tersine dönerek kendi özünden uzaklaşmaya başladı. İlk önce halkın egemenliği ve katılımı, tanrısal hukuk ve ayrıcalıklar üzerine kurulu bir eski rejimin yıkılması biçiminde tanımladık demokrasiyi. ABD'de ve Fransa'da millet fikriyle karıştı. XIX.yüzyıla gelindiğinde ise, ekonomik sorunların siyasal hedefler karşısındaki kalabalık olan sınıfın çıkarlarına hizmet edecek bir iktidara dönüşmüştür. Bu aşamadan sonra demokrasi kavramı modernlerin özgürlüğünün temel bir tanımına dönüşmüştür (Touraine, 1994: 358).

XX. yüzyıl demokrasisinin biçimsel olduğu herkesin malumudur. Modern demokrasinin sağcı ve kısmen de solcu muhalifleri (demokrasinin) "biçimsel" karakterini "gerçek-dışı", "yüzeysel", "sahte" olanla özdeşleştirirler. Buna karşılık "tözsel", "gerçek" ve sonuçta sahici kabul edilen, biçimsel olmayan eski çağ demokrasilerinin ömürlerinin çok kısa olduğu bilinen bir gerçektir. Modern devlet bünyelerinde ise bu tür girişimler çok çok bir kaç ay yaşayabilir,

sonra da tiranlık haline dönüşürler. Oldukça gerçekçi bir araştırmacı olan Aristoteles'in tüm demokrasilerin birdenbire anarşiye sonra da tiranlığa dönüştüğü savı da, büyük ölçüde gerçekçi bir çözümleme, bir olgunun ifadesi idi. Modern demokrasilerin de yozlaşıp tiranlıklara dönüşme olasılığı her zaman var olsa bile (Alman ve İtalyan faşizminde buna şahit olduk), modern demokrasilerin ayakta kalabilmesi tam da bu biçimsel karakterine bağlıdır.

O halde, modern demokrasinin "biçimsel karakteri neyi içermektedir? İlk önce, devletin toplumdan görelî (hiçbir zaman tam olmayan) ayrımını içermektedir (Keane, 1993: 148). Burada devlet, toplumun ürünü olmasına karşın, içeriğinin ve üstlendiği işlevlerin sınıfsal niteliğinden dolayı, toplumun üstünde yeralıp, toplumu baskı altına alan bir mekanizmaya dönüşmüştür. Ancak, demokrasinin biçimsel yapısı, devletin bu şekilde biçimlenmesini ve kendi içinde devlet ile toplum karşıtlığına varan bir dizi çelişkinin olduğu gerçeğini gizler. Onun demokratik karakteri, demokratik vatandaş özgürlüklerini (ki insan hakları da denmektedir), çoğulculuğu, sözleşme sistemini ve temsil ilkesini düzenleyen temel bir belge ile (genellikle anayasa şeklinde) ortaya konur. *Çoğulculuk*, çeşitli iktidar grupları arasında mücadele imkanını, denge ve uzlaşma gruplarının nasıl ve hangi unsurlar ile oluşturulduğu konusunda hiçbir şeyi açığa çıkarmaz. İnsan hakları, sözleşme, dernek kurma, örgütlenme, inanç ve mülkiyet özgürlüğünü sağlar; ancak onların kullanımı etkinliğini teminat altına almaz; çeşitli yurttaş özgürlüklerinin birbirleri ile çatışması karşısında herhangi bir karara varamaz. *Sözleşme ilkesi*, sözleşmeyi yapan tarafları sözleşmeyi değiştirmeye muktedir kılar ve kendi sözleşmesini imzalama (bildirgede ayaklanma hakkı bile zikredilmiştir) olanağı tanır, ama sözleşmeye taraf olan ortaklardan daha zayıf olanına destek olacağına ilişkin herhangi bir güvence vermez. Böylelikle de şiddet, sözleşme yapmaya zorladığı süreç, demokratik devletin yapısal öğelerinden biri olur. *Temsil ilkesi* tüm

vatandaşların katılımıyla hükümetlerin meşrulaştırılmalarını sağlar, ayrıca da temsili organlara, seçilmemişleri (atanmışları) denetim altında tutma hakkını verir. Bu, temsil organlarının seçiminin öncesinde ve sonrasında neler olabileceği konusunda hiçbir bilgi vermez (Keane, 1993: 148).

Tüm bunların sonucunda biçimsel demokrasi, toplumun somut yapısı sorununu açık bir kapı olarak bir yanda bırakır. Bu kararsızlık yerine demokrasi, bütünleşmeyle, yani herşeyden önce siyasal tercih özgürlüğünü önvarsayan vatandaşlıkla, kimliklere, gereksinimlere ve haklara saygı bağdaştırılmasıdır. Açık bir toplumla toplumsal edimcilere saygı, soğuk yöntemlerle inanç ve âidiyetlerin sıcaklığının birliği bağdaştırılmadan demokrasi olmaz.

Demokrasi, her şeyden önce, toplumsal edimcilerin özgürce oluşma ve özgürce eyleimde bulunmasını sağlayan siyasal rejimdir. Oluşturucu ilkeleri bizzat toplumsal edimcilerin varoluşunu yönlendiren ilkelerdir. Toplumsal edimciler, ancak fikirlerin çoğulluğu, özellikle de egemen olanlarla egemenlik altındakiler arasındaki çatışmalar ve bir de, ortak kültürel yönelimler karşısında tek tek herkesin sorumluluğu bağdaştırıldığı taktirde varolabilir (Touraine, 1994: 360). Bu bağ kurulabildiği ölçüde; bireyin, gencin ya da yurttaşın ülke siyasal bütünlüğüne bağlı olan topluma aidiyet bilinci gelişecektir.

Eğer, ülke birbirlerine yabancı ya da düşman etnik gruplara bölünmüşse, ya da , daha basit olarak, toplumsal eşitsizlikler insanların ortak birşeyleri olduğu hissini duymalarına olanak vermeyecek düzeydeyse, demokrasinin temeli eksiktir. Rousseau, demokrasinin güçlü olması için koşulların belli bir eşitliğinin ve ulusal bir bilincin gerektiğini söylüyordu. Toplumun devlete tabi olması demokrasiyi ne derece zayıflatıyor hatta yıkıyorsa, siyasal toplumun bütünleşmesi ve birliğini de o kadar güçlendirir. Üyeler, kamu sorunlarını kendi çıkarlarına yabancı olarak değerlendirdiklerinde, o sorunlarla ilgilenmeleri için bir neden olamaz. Baskıyı edilgen bir biçimde boyun eğerek kayırmacı ilişkileri

kolaylıkla kabul ederler : T. H. Marshall'ın ifade ettiği gibi, toplumun, toplumsal sınıflar arasındaki mesafe ve çatışmalar tarafından bozulan birliğini ancak üye bilinci yeniden kurabilir.

Topluma üye ya da yurttaş olmak, kendini, insan haklarına saygı duyan ve fikirlerle çıkarların temsiline olanak veren kurumların (siyasal partilerin, sivil toplum örgütleri, meclis vb.) iyi işleyebilmesinden sorumlu tutulmaktan geçmektedir.

Olgun demokrasiler, temel siyasal özgürlükler, ırk eşitliği, dinsel hoşgörü ve düşünsel özgürlük, kültürel gelişme, iş ve meslekte fırsat eşitliği, fiziksel ve toplumsal tehlikelere karşı güvenlik gibi değerleri içerirler. Bu değerlerin genel geçer ve herkesçe kabul edilebilir değerler olduklarını düşünsek bile, bugünkü demokratik mekanizmaların bunları ne ölçüde bireye ve topluma sağladıkları ciddi olarak sorulabilir. Kaldı ki, bu değerler, "devlet yönetimi aracılığı ile toplumun gerçekleşmesi gereken değerler" dizisi olarak görülür ve sivil topluma yani devlete yine de tayin edici bir rol verilir. Demokratik mekanizmadaki işleyiş, bütün katılımcı ve özgürlükçü söylemine rağmen, özünde gerçek çoğulculuğa kapalıdır. Ancak pratikte gerçekleşene bile, demokratik modelin ilke olarak siyasal katılıma ve örgütlü muhalefete açık olduğunu söylemek gerekir.

Burada demokrasi, kendi karşıtı rejimlerle (monarşi, aristokrasi, vs. ile) mukayese edildiğinde, halkın çoğunluğunun rızasına dayanması ve serbest seçim yöntemiyle şiddet kullanılmaksızın iktidarın el değiştirmesini mümkün kılması ile öne çıkar. Şiddet olmaksızın iktidarın el değiştirmesi demokrasinin artısı olarak düşünülebilir, ama genel ve bünyevî kusurlarını örtmeye yetmez.

Şimdi demokratik mekanizmanın yapısına daha yakından bakıp ideal siyasal değerlerin niçin bu mekanizma ile gerçekleşmesinin mümkün olmadığını görelim.

Bireycilik: Totaliter yönetimlerin aksine, bireyin üstün ve biricik değer olduğuna bu siyasal felsefe kendini en iyi demokrasilerde ifade etmektedir. Çünkü demokrasi, dünya ölçeğinde yarış ve rekabeti düzenleyen bir siyasal model olarak serbest piyasa ekonomisini öngörür ve ancak böyle bir dünya da diğerlerinden daha yetenekli ve güçlü olan kurabilir (Bulaç, 1993 : 36). Bu insan hakları, özgürlük, siyasal katılım, muhalefet, seçim vb. siyasal masum idealler görüntüsü altında kuvvetin yayılmasının ve bugünkü konjonktürde kuvvetlinin başkaları üzerinde hegemonya kurmasının bir başka ifadesidir.

Yarış ve katılım paradoksu: Demokratik felsefe, özünde bireyler arasındaki yetenek ve güç farkını kabul eder ve farklılığın özgür bir ortamda gelişip kendini temsil etme haklarını savunur. Bireyler arası yetenek ve güç farkı, aynı çıkarlar ve siyasal amaçlar etrafında toplanan sosyal gruplar, sınıflar, etnik ve dinî cemaatlar arasında da olur. Bu durumda daha iyi organize olmuş, üstün bilgi, teknolojik, mâlî, enformatik araç ve imkanlara sahip olanlar, kendileri gibi iyi donanıma sahip olmayanlar karşısında, daha yarışın başında üstün bir duruma ve yüksek avantajlara sahip olacaktır (Bulaç, 1993).

İmkanlar ve güçlükler hiç bir zaman bütün demokratik kuruluş ve örgütler arasında eşit olarak dağıtılamaz ve her zaman diğerlerine göre daha kuvvetli ve örgütlü bir grup bu yarışta rakiplerine üstün gelmenin yollarını keşfedip bulacaktır.

Bu demektir ki, tam yarışçı ve rekabetçi bir demokrasi, katılımın alanlarını daraltır ve katılımı anlamsızlaştırıp işlevsiz bir hâle sokabilir. Nitekim, iktidar seçkinleri, çok uluslu şirketler, tröst ve karteller kendi toplumlarında azınlık olmalarına karşılık demokratik karar mekanizmalarını, kongreleri, meclisleri derinden etkileyebilmektedir. Öte yandan ise, büyük bir çoğunluk ancak seçimden seçime tercihte bulunma hakkını kullanabilmekte ve tercihler değişse bile kendi aleyhlerinde sürüp giden sonuç değişmemektedir.

Birey-Devlet Paradoksu: Temelde demokratik değerler arasında bireycilik başat bir değer konumundaysa da, modern devletin bilim ve teknoloji sayesinde artan gücü karşısında bireyin giderek atomize olduğu, devletin etkili kurumları önünde adeta sosyal kukla durumuna düştüğü de bir gerçektir.

Demokratik düzende birey, devlet karşısında yalnız bırakılmıştır. Oysa insan, kendi sosyal grubu içinde değerli ve anlamlıdır. Devlet, bireyi sosyal grubu ile yani sosyal blokun içindeki bütünle ilişkisi kesilmemiş doğal bir parçası şeklinde kaale alınca, sivil toplum, siyasal toplum karşısında güçlenir. Bireyi devletten aldığı hak ve özgürlüklerin fazlalığı veya genişliği güçlendirmez, asıl onu güçlendiren her alanda devletin önüne geçebilen toplumdur. Ve toplumu oluşturan da çeşitli sosyal gruplardır. Sosyal bloklar, gruplar dağıldıkça, birey atomize olmakta, devlet; bireyle oturduğu pazarlık masasında istediklerini kabul ettirebilmektedir. Demek ki önce "istetilir" sonra bu istek "çoğunluk sınırlarına ulaşıncı" demokratik bir nitelik kazanmış olur. İyi bir yönetimde birey ile devlet arasında doğal, koruyucu ara halkalar, organik birlikler olmalıdır. Demokrasi, modern devlet karşısında bireyi yalnız bırakarak merkezî gücün devlet karşısında bireyi yutmasına izin vermektedir (Bulaç, 1993: 31).

Temsîlî sistem: Yerleşik düzen ve nüfusun artması ile beraber temsîlî yönetimler bir mecburiyet olarak ortaya çıkmışlardır. Temsîlî sistem bütün demokratik özelliğine rağmen temeldeki sorunu çözememektedir.

Resmî toplumu yani devleti sivil topluma, yönetilenlere karşı güçlü kılan en önemli etkenlerin başında yasamanın sivil olmaması olgusu gelir. İkinci olarak, devletin özgür bir ortamda tartışma yapmanın güvenli ve verimli ortamını sağlamak zarureti vardır. Bu anlamda devlet belirleyici ve emredici mutlak bir hakim değil, taraflar arasında hakem konumunda olmalıdır. Yasama devletin kontrolünde değil de, sivil ellerde ise, burada devletin keyfî yönetim girişimlerini ve yürütmeden gelebilecek manipülasyonları sınırlayan, sivil

toplum adına muhalefet eden bir güç var demektir.

Her ne kadar parlamenter rejimlerde, yaşamaya referans teşkil edecek anayasalar olsa da bu anayasayı/anayasaları halkın sivil güçleri, temsilcileri değil, devlet içinde örgütlenmiş güçler veya devletle sıkı ilişkisi olan seçkinleri çıkarmaktadır.

Seçilmiş meclis üyeleri ve başkanlarının Anayasayı yorumlamaya hakları yoktur. Çoğu ülkede Anayasa mahkemesinin atanmışlardan oluşması demokrasinin ruhu bakımından ilginç bir zıtlığı ifade eder. Yasama ile ilgili bu sorunu ortaya koyduktan sonra, şimdi yürütme ile ilgili ikinci temel soruna geliyoruz. Demokrasilerde yürütme tamamen ve belirli bir süre için seçildiğinden, bu geçen süre sınırlıdır veya hemen hemen yok gibidir.

Kendimize vekil seçtiğimiz bir meclis üyesi, iktidar süresince bizim irade ve isteklerimize aykırı icraatlarda bulunursa nasıl engellenecektir? Bu durumda halkın iradesine uygun davranmaları için, kanun yapma ve yürürlüğe koyma yetkisine sahip meclisi bu kararından vazgeçirebilecek etkili mekanizmalar nelerdir, daha doğrusu var mıdır? Siyasal sistemle özdeşliğini korumaya çalışan seçmenin yabancılaştırmasının önüne geçecek etkili araçları var mıdır? (Bulaç, 1993 : 43).

Bu ve benzer sorunlar demokratik değer ve süreçlerin, katılma ve birey arasındaki ilişkilerin irdelenmesine ve bireyin siyasal kararların oluşumunu belirleyen etmenlerin araştırılmasına yol açmıştır. İkinci Dünya savaşının hemen ardından yapılan araştırmalar daha çok kitlelerin klasik demokrasi kuramının gereklerine uymaktan uzak, ırkçı, hoşgörüsüz, otoriter eğilimlerinin psikolojik ve toplumsal nedenleri üzerinde durmuşlardır. Örneğin Adorno ve arkadaşları (1950), bu eğilimleri, bireyin yetişme biçiminin onun kişilik yapısında yarattığı bozukluklar ve psikolojik gereksinimleri çerçevesinde açıklamaktadırlar. Ancak kişiliğin psikolojik belirleyicilerinin bireyin siyasal

davranışlarını açıklamada yeterli görülmeysi (Etzioni, 1968: 44) bu yaklaşımların birey-demokrasi ilişkilerini açıklamadaki gücünü de büyük ölçüde zayıflatmıştır. Diğer bir yaklaşım bireyin siyasal davranışlarını belirleyen toplumsal koşullar üzerinde durmaktadır (Lipset, 1963; Kohn, 1963; Hyman, 1959; Uysal, 1984 : 23).

Bir başka yaklaşım ise, toplumsal kültür ile siyasal kültür arasında bir ayrım yapan ve demokratik modelin uygulanmasının siyasal kültür sorunu olduğunu ileri süren görüştür. Bu görüşe göre bir toplumda demokratik modelin uygulanabilmesi için yalnızca genel oy, siyasal partiler, seçilmiş meclislerin varlığı yetmemektedir. Bunlara ek olarak bireyin siyasal kurum ve süreçlere karşı olumlu bir tutum içinde bulunması da gerekmektedir (Almond ve Verba, 1963: 4-11; Uysal, 1984 : 23). Yine Almond ve Verba'ya göre demokratik kuramın, halkın kamusal işlere katılmasına ağırlık vermesine rağmen, herhangi bir toplumda tüm bireylerin sivil kültüre uygun niteliklere sahip oldukları ütöpik bir olaydır. Toplumda herkesin bu niteliklere sahip olamaması ise sıradan insanın kendini yönetmesini olanaksızlaştırmaktadır. Bu nedenle yönetimin siyasal elitlere bırakılması gerekmektedir. Demokrasi bir bakıma çoğunluğun tercihlerinin yönetime yansımaları gerektirmektedir ama, bu isteklerin sistemin işleyişini bozacak düzeye ve niteliğe de gelmemesi gerekmektedir. Bundan dolayı bireylerin, isteklerini sistemin işleyişine katkıda bulunacak bir düzeyde tutacak ve elitlerin aldıkları kararlara uyacak bir biçimde eğitilmeleri zorunludur (Almond ve Verba, 1963: 475, 476; Uysal, 1984 : 24).

Bütün bu yaklaşımların bireyin siyasal etkinliği ve siyasal katılımı noktasında oldukça olumsuz bir tablo çizdikleri gözlenmektedir. Başka deyişle klasik demokrasi kuramının bireyin siyasal sisteme katılımını hak ve ödev olarak kabul etmesine karşın (Lipset, 1963: 28; Almond ve Verba, 1963: 161-1797; Uysal 1984: 24). Bu katılımın sistemin değer ve süreçlerini, yani sistemin

sürekliliğini tehlikeye düşürecek boyutlara ulaşmaması da gerekmektedir (Wrigth, 1976: 32). Zira bilgi yetersizliği ve ilgi noksanlığı, kitlelerin, siyasal kararların belirleyicisi olmasını olanaksızlaştırmaktadır.

60'lı yıllardan başlayarak ise, siyasal yabancılaşmanın nedenlerinin bireyin psikolojik bozuklukları ya da toplumsal yapılarla yanlış bütünleşmesinden değil, sanayi toplumunun örgütleniş biçiminden kaynaklandığı kabul edilmeye başlanmıştır. Bu görüşe göre ekonomik yaşamda devlet karışmacılığı, planlı ekonomi uygulamaları ve üretimin kontrolü üzerinde tekellerin söz sahibi oluşu gibi olgular, bireysel özgürlüğün kaynağı olarak kabul edilen pazarın etkinliğini yitirmesine neden olmuştur (Shonfield, 1978: 40, 41; Galbraith, 1967: 16, 19; Uysal, 1984 : 25). Bu durum ise toplumsal, yönetsel ve siyasal yaşamda, dolayısıyla birey üzerinde olumsuz etki yaratmaktadır. Etkililik ve verimlilik artık bireyden örgütlere kaymakta, bireysel etkinlik örgütler açısından önem taşımaktadır. Demokrasi açısından bu sürecin yarattığı etkilerin en önemlisi ise demokrasi ile pazar, yani liberal ekonomi arasında kurulan özdeşliği bir anlamda ortadan kaldırması, bireyi ya demokratik ilkelere veya süreçlere, ya da her ikisine birden yabancılaştırmasıdır. Öte yandan sanayileşme yalnız kitle üretimi ile değil, getirdiği ve gerektirdiği işbölümü ve uzmanlaşma ile de yönetsel kararların alınışını bir uzmanlık sorunu haline getirerek bu kararları bireyden uzaklaştırmaktadır.

Kısaca bütün bu oluşumlar demokratik değerlerin içinde olduğu, bireye ve birey etkinliğine dayalı toplumsal ilişkiler bütününden farklı ilişkiler üreterek, bireyin siyasal değerlere ve siyasal yaşama ilgisizleşmesi, ya da kendini ve amaçlarını gerçekleştirmede, kabul edilmiş değer ve süreçlerden farklı değer ve süreçler benimsenmesi olmak üzere iki temel biçimde ortaya çıkmaktadır. Birincisinde pasif bir yabancılaşma söz konusu iken, ikincisi aktif bir ya-

bancılaşmayı, yani bireyin sistem değer ve süreçleri ile çatışmasını, giderek sistemi değiştirmeye yönelmesini içermektedir.

Bu açıdan bakıldığında yabancılaşıma terimi ile kavramlaştırılan sorunun çözümü somut toplumsal ilişkiler bütünü ile demokratik değer ve süreçler arasında bir uyum sağlanmasında görülmektedir. Öte yandan aynı sorunun ekonomik ve toplumsal ilişkilerden kaynaklandığının kabul edilişi hem toplumsal eşitsizlikleri giderecek, hem de çatışma ve görüşbirliğini optimal bir dengede tutacak yeni yöntemlerin aranmasını gerektirmiştir. Bu yöntemlerle bireyin somut koşulları çerçevesinde, onun günlük yaşamı deneyleri ile ilişkilendirilerek, bireyin uygulamalı bir biçimde demokratik sistemle bütünleşmesi sağlanmak istenmektedir.

İnsanların siyasetle ilişkisi, en genel anlamıyla yöneten-yönetilen ilişkisinin doğduğu tarih kadar eskidir. Bu ilişkinin giderek karmaşıklaşması, diğer bir deyişle devletin ve toplumsal yapının geçirdiği evrim, insan-siyaset ilişkisine yeni bir anlam ve boyut kazandırmıştır. Günümüzde demokratik olsun veya olmasın bütün çağdaş siyasal rejimlerin meşruluğunu topluma dayandırdığı, en azından böyle bir iddiayı ileri sürdüğü görülür. Hemen hepsinin de ortak ögesi, katılmayı, yönetilenlerin yönetimde söz sahibi olmaları biçiminde anlamalarıdır (Öz, 1992: 39). Raymond Aron'nun deyimiyle; modern toplumlara geldik mi, egemenlik halktadır formülü, Batı rejimlerince, faşist rejimlerce ve komünist rejimlerce fark gözetilmeden kabul edilebilir. Halk egemenliği üzerine kurulu olduğunu herhangi bir biçimde iddia etmeyen çağdaş bir rejim hemen hemen yoktur. Değişen bu meşru iktidarın halktan reel kişilere geçmesine ilişkin hukuki veya politik usullerdir (Aron, 1976: 40).

Siyasal katılım vatandaşların siyasal sistem karşısındaki durumlarını, tutumlarını ve davranışlarını yansıtan genel bir kavramdır. Siyasal katılım basit bir mekanizmadan yoğun bir eyleme kadar uzanan geniş bir tutum ve faaliyet

alanını kapsamaktadır. Bir siyasal sistem içinde genel olarak yöneten ve yönetilen olmak üzere iki kesimin varolduğunu düşündüğümüzde katılımın daha çok yönetilenlerin yönetenleri etkileme, onların kararlarını kendi çıkar ve tercihleri doğrultusunda değiştirme süreci olduğunu söyleyebiliriz. Başta siyasal partiler olmak üzere, gönüllü kuruluşlar, dernekler vb. örgütlü topluluklar yoluyla siyasal yaşama doğrudan katılıp yöneticileri mektup, bireysel müracaat, oy vb. dolaylı yollarla da yöneticileri etkilemeyi amaçlayabilirler. David Easton sistem teorisini girdiler (inputs) ve çıktılar (outputs) üzerine inşâ etmektedir. Siyasal sistem açısından en önemli girdi vatandaşın sistemden beklentileri, istekleri ve yöneticiler üzerindeki etkisidir. Sistemin sonuçlarının da vatandaşlarla yakından ilgisi vardır. Sistemin adalet, güvenlik, fazilet, özgürlük vb. sonuçları da doğrudan doğruya vatandaşlarla ilgilidir. Dolayısıyla, yönetilen kesim olarak vatandaş siyasal sistemin girdi ve çıktılarının temel objesini oluşturmaktadır. Ancak bütün vatandaşların aynı boyutta siyasetle ilgilendiğini söylemek mümkün değildir.

Robert Dahl, siyasal katılımın boyutlarını "ilgilenme", "önemseme", "bilgilenme" ve "eylemde bulunma" şeklinde dörde ayırmaktadır.

Vatandaşın siyasal olaylara ilgi derecesi katılım düzeyini ortaya koyacaktır. İkinci olarak ilgisi düşükse önemsemyecektir. Üçüncü aşama olan bilgilenme aşamasında vatandaş artık siyasal olayların bir takipçisi olmaktan çıkmıştır. Olaylarla yakından ilgilenmekte: konuyla ilgili radyo, televizyon ve gazete gibi haber kaynaklarını takip etmemektedir. Eylem boyutunda ise vatandaş siyasal olayların içinde yer almamakta ve siyasal yaşamın pasif bir ögesi haline gelmektedir (Dahl, 1993: 57, 58). Milbarth ve Gønel uluslararası düzeyde yapılmış olan çok sayıda çalışmaya dayanarak katılım faaliyetlerinin genel olarak "aktif katılımcılar", "pasif destekçiler" ve "ilgisizler" (apathetic) olmak üzere üç şekilde gerçekleştiğini ileri sürmektedir. Aktif katılımcılar içinde başta

protestocular olmak üzere, değişik topluluk faaliyetlerine katılanlar, parti kampanyaları içerisinde yer alanlar, medyada yazıp çizenler ve yetkisizlerle görüşenler yer almaktadır. Sadece oy vermekle yetinenler, pasif destekleyicileri oluşturmaktadır. İlgisizler ise ne seçime katılır, ne oy verir, ne de herhangi bir siyasî konuyla ilgilenirler (Milbarth ve Gonel, 1997: 10,. 24).

Siyasal katılımı ilgili yapılan çalışmalar, siyasete aktif biçimde katılanların oldukça düşük oranda olduğunu ortaya koymaktadır. Milbarth siyasal katılım davranışı itibarıyla Amerikan vatandaşlarını üç farklı kategoriye ayırmaktadır. Ergenlik çağına ulaşmış Amerikan vatandaşlarının yaklaşık yüzde 33'ünü oluşturan ve politikadan uzak duran "ilgisizler" yüzde 60'ını oluşturan ve siyasetle minimal düzeyde ilgilenen izleyiciler (spectators): son olarak da sahnede yer alan ve siyasal yaşamın dinamiğini oluşturan yüzde 5-7 arasındaki kitleden oluşan "gladyatörler" (gladiators). Bir grup gladyator izleyicileri mutlu etmek için sahnede çarpışırken, izleyiciler hangi gladyatörün kazanacağına karar vermekle yetinirler (Milbarth ve Gonel, 1977 : 11). Siyasetten kısmen uzaklaşanlar bu izleyici grubunun içerisinde de bulunabilirler. İlgisizler ya da tamamen siyasetten uzaklaşarak yabancılaşanlar ise kavgayı izlemezler. Siyasete aktif biçimde katılanların sınırlı oluşundan hareketle, demokratik mekanizmanın siyasal elitler arasındaki dar kapsamlı bir dönüşümden başka bir şey olmadığı sonucuna varan ve bu anlamda demokrasinin mutlak anlamda halka dayanmadığı argümanını ileri sürenler olmuştur.

Bugün siyasal katılımın gerçekleşmesi için vatandaşın öncelikle yasal olarak bir takım haklara sahip olması gerekir. Siyasal katılımı bu anlamda oy vermenin ötesinde siyasal amaçla dernek ya da parti kurma, siyasal amaçlı derneklere veya partilere üye olma, toplanma, gösteri yapma, siyasal amaçlı yayın yapma ve seyahat etme gibi geniş çaplı etkinliklere kadar uzatmak mümkündür (Eroğlu, 1990 : 79). Bütün bu etkinliklerin gerçekleşmesi ancak

demokratik bir ortamda mümkün olabilmektedir. Margaret Conway'e göre bir ülkede siyasal katılımın gerçekleşmesi gerekir: sosyal plüralizm, rekabet halinde bulunan elitlerin varlığı, yönetici elitin demokratik mekanizma üzerinde anlaşmış olması ve vatandaşa eşit katılım imkanı sağlayan düzenli seçimlerin yapılması. Seçim, demokratik kabul edilen rejimlerde katılımın en temel araçlarından biridir. Zira seçim, vatandaşın yönetimin ve yönetici kadronun kimlerden oluşacağına karar vermesine imkan sağlayan bir mekanizmadır (Conway, 1991 : 2, 3). O halde yönetici sınıfın oluşmasını sağlamak başta gelen ilk katılım şeklidir. İkinci aşamada ise yöneticilerin kararlarını etkileme süreci gelmektedir. Bu da ancak yönetilenlerin üzerinde etki kurmaya müsait olan demokratik rejimlerde daha çok baskı gruplarının seçim veya seçim dışındaki faaliyetleri ve hükümet üzerindeki baskılarıyla mümkün olabilir. Bu noktadan çıkarak katılımın "yönetimi etkilemekten" daha çok "yönetimi oluşturma" boyutunun ön planda olduğunu söylemek mümkündür. Bu da bizi, demokrasinin olmadığı yerde katılımın olmadığı gibi, katılımını olmadığı yerde de demokrasiden söz edilemeyeceği fikrine götürür.

Araştırmacılara göre siyasal yapıyla siyasal kültürün paralel gittiği yerlerde istikrarlı bir siyasal rejim olur. Demokrasinin istikrarı ise katılım sürecinin işleyişine bağlıdır.

Klasik demokrasilerde özellikle seçimleri esas alan bir katılımın en temel amacı temsildir. Klasik demokrasi bireylerin siyasal görüşlerinin temsilini öngörmekle bir tutumun, bir davranışın veya politik bir tercihin temsilinin yolunu açtığının iddiasındadır.

Bunun yanısıra klasik demokraside katılım bütün bu değerleri taşıyan bir grubun temsilini de öngörmektedir. Başka bir ifade ile, temsil yoluyla belli değerleri birey adına temsil edecek, yaşatacak, sürdürecektir bir organın oluşması sözkonusu olmaktadır. Ancak demokrasi kuramında temsil görevini yüklenen

meclis üyelerinin neyi temsil edecekleri ve nasıl temsil edecekleri açıklığa kavuşmamıştır. Temsilciler, genellikle coğrafi ve demografik kıstaslara göre belirlenmiş bir bölgeden seçilmektedirler. Ancak, seçildikleri bölgede yaşayan insanlar, istek ya da çıkarları belli türdeş bir topluluk oluşturmadığından, temsilcilerin vatandaşların nesini temsil edecekleri belirsizdir (Turan, 1978: 3). Uzun tartışmalara yol açan başka bir belirsizlik alanı da, temsilcilerin vatandaştan talimat alan birer delege mi, yoksa seçildikten sonra yetenek ve vicdanlarına göre davranacak olan birer vâsî mi olacaklarıdır? Bu tartışmada temsilciyi delege olarak görenlerin çoğunlukta olduğu söylenebilirse de, gözleme dayalı çalışmalar, kuramın öngördüğü ilişkinin işlerliği olmadığını ortaya koymaktadır. John Wahlke, gözleme dayalı bulguları şöyle özetlemiştir.

—Çok az sayıda vatandaş, siyasal talebi ya da bekleyişi niteliğinde; ya da kolayca bir siyasal tercihine dönüştürebilecek isteklere sahiptir.

—Çoğu vatandaş kamu isyanları hakkında belirgin, tutarlı ve keskin düşüncelere sahip değildir.

—Vatandaşların büyük bir kesiminin siyasalara yön verebilecek genel görüşleri, bakış açıları ya da inanç sistemlerine sahip olduğu da şüphelidir.

—Bir siyasa tercihine sahip olsalar bile, vatandaşların çoğunun, bunu siyasal alana aktarabilmek için siyasal yapılar, süreçler ve aktörler hakkında gerekli bilgiye sahip oldukları söylenemez.

—Çok az sayıda vatandaş, temsilcileri ile şu veya bu şekilde bir ilişki kurmaktadır.

—Vatandaşlar, temsilcilerinin siyasa yapımına ilişkin faaliyetlerine çoğunlukla ilgi duymadıkları gibi, bunlar hakkında bilgiye de sahip değildir (Turan, 1978: 84). Bu özetten de anlaşılabileceği gibi, parlamenter demokrasi kuramının dayanağını oluşturan temel varsayımlardan birinin ampirik geçersiz-

liği, parlamentoların, kitleyi temsil etme savı, gerçek bir ilişkiyi yansıtmaktan çok, yürütme kurumu ve yürütme kurumu ile beraber yönetimde olan diğer glerin sembolik olarak saygı göstermek durumunda kaldığı bir kurum olarak kalmıştır.

Seçimi, katılımın en temel şekli olarak kabul eden klasik demokrasi-lerde bütün eksikliğine ve güçsüzlüğüne rağmen en yaygın olan katılım şekli temsil bir sistemin oluşmasıdır.

Oysa 1960'lı yıllardan itibaren temsil mekanizmanın alternatifi olacak şekilde katılımı daha aktif ve canlı tutmayı amaçlayan bir proje olarak "katılımcı demokrasi" düşüncesi yaygınlaşmaya başladı. David Held bu konuda tartışmalar ileri süren kuramcıların argümanlarından hareketle, katılımcı demokrasinin temel ilkelerini üç ana başlık altında toplamaktadır. Katılımcı, öncelikle genel sosyal problemlerin farkında olan, sürekli siyasal faaliyetlerle uğraşan, bilgili ve dinamik vatandaşlardan bir toplum öngörür. İkinci olarak katılımı, sadece seçimle sınırlı görmeyip aynı zamanda işyeri, genel yönetim, siyasal parti, sivil toplum örgütleri, vb. tüm karar mekanizmalarında da gerekli görür. Başka bir deyişle, kararın bulunduğu her yerde bireyin bulunması gerektiğini savunur. Katılımcı demokrasi son olarak da bireylerin bilgilenme sürecine açık olsa, kamusal ve özel yaşama gereksiz müdahalede bulunmayan ve kaynakları eşit biçimde yeniden dağıtmayı esas alan bürokratik bir mekanizmanın varlığını öngörür.

Katılımcı demokrasinin en keskin formüllerinden birini Benjamin Barber yapmaktadır. Barber'e göre, temsil sisteme dayalı olan demokrasi aslında zayıf ve cılız bir demokrasidir, temsilcilerine vekalet vermekle aslında egemenlik ve özgürlüğünü yitirmekte ve yönetilmeye tb olmaktadır. Buna karşın Barber, kendi deyimiyile, kamusal iyilere dönüştürülebilir siyasi bir cemaatin yaratılmasını ngren katılımcı bir demokrasiyi önermektedir (Barber,

1995: 196). Bu anlamda siyaset bireylerin kendi yasalarını doğrudan yapmalarına olanak sağlayacak kadar aktif ve dinamik bir süreç olmaya başlar. Siyaset bir bakıma, bir meslek olarak siyasetçinin işi olmaktan çıkıp, yaşamın her alanına hükmeden bir yaşam tarzı olarak normal vatandaşın da en temel uğraşı haline gelir. Katılım bu anlayış içinde, bireyin kaderini tayin edici bir cemaat oluşturmaktan başka bir işe yaramaz. Barber de "katılım kendi kendini yöneten bir cemaat yaratmak, kendi kendini yöneten bir cemaat yaratmak da katılım demektir" diyerek cemaati siyasal yaşamın odağına yerleştirmektedir (Barber, 1995: 220).

Ancak şu husus gözönünde bulundurulmalıdır ki, cemaat veya topluluk olgusu bir kez ortaya çıktı mı birey artık ya kendini onunla özdeşleştirme ve tanımlama noktasına gelir, yahut da R. Michels'in ortaya koyduğu gibi örgütlerin "tunç yasası"nda elitler tarafından yönetilen ve siyasetten soyutlanan pasif bir obje haline dönüşür.

Demokratik rejimlerde siyasal katılımın en yaygın ve en temel "aracı kurumu" olarak *siyasal partiler* görülmektedir. *Siyasal partilere* demokratik dinamizmi temsil eden en geniş çaplı örgütler nazarıyla bakılmaktadır. Bunlar hem bireysel düzlemde, hem de grupsal düzlemde sosyal kesimleri harekete geçirerek siyasetle bütünleştirmeye çalışırlar.

Zaten siyasal partilerin en önemli farklarının başında siyasal katılımı sağlamak ve vatandaşların sistemle bütünleşmesini temin etmek gelmektedir. Demokrasi böylece egemen sınıfla halk kitleleri arasındaki çatışmanın yumuşatıldığı bir "denge rejimi" olur çıkar. Yumuşamanın aracı siyasi partilerdir. Bu nedenle siyasi partiler demokrasi için yaşamsal kabul edilmektedir (Sezen, 1994:56). Günümüzde partiler, siyasal katılımın başlıca kanalları haline gelmişlerdir. Toplumdaki istekler, beklentiler ve onların gerçekleştirilmesi yolundaki etkileme faaliyetleri çoğunlukla bu kanallardan geçer. Aynı çerçevede iç-

risinde de seçmenleri harekete geçirme, daha aktif davranışlara yönelme, seçimlerde sandıklar başına gitmeye teşvik bakımından da ön planda rol oynamaları siyasi partilerden beklenenler arasında yer almaktadır. Milbarth'ın katılma faaliyetleri hiyerarşisinde parti-katılım daha anlamlı hale gelmektedir: Gladyatör faaliyeti olarak kamusal bir örgüt ya da partide vatandaşın görev alması ya da bir siyasal kampanya faaliyeti için zaman ayırmasını sağlamak; geçiş faaliyeti olarak vatandaşın bir toplantı, ya da partiye para yardımı yapılmasını sağlamak; seyirci faaliyeti olarak, vatandaşın üyesi olduğu birliktelik için bir başkasının tercihini etkilemesi, siyasi tartışmaya katılması, ya da oy atmasını, rozet taşımasını sağlamak katılım adına siyasal partilerin üstlenmeleri gereken faaliyetlerdendir (Öz, 1992:41). Milbarth'ın geliştirdiği bu şema, vatandaşın siyasal katılımında bulunma nedenlerinden biri olan yabancılaşmama isteğinin de düzeyini ölçme açısından araştırmamızda kullanabileceğimiz en önemli göstergelerden biridir.

Ancak burada madalyonun öteki yüzüne de işaret etmek gerekmektedir. Tanınmış Fransız yazar ve anayasa hukukçu Georges Vedel'in çok isabetli olarak belirttiği gibi, demokrasi gerçi siyasal partiler olmaksızın yaşayamaz, fakat siyasal partiler yüzünden ölebilir de. Benzer şekilde diğer bir Fransız yazarı Waline, bir eserine "Cumhuriyete karşı çıkan partiler (Lespartis contre'd République) başlığını vermiştir (Özbudun, 1977: 163). Gerçekten, partiler demokratik düzenin "vazgeçilmez" yapıcı unsurları oldukları kadar, bazen onun en büyük "yıkıcı" unsurları haline de gelebilmektedir. Eğer bir ülkede partiler, kamu yararını ve toplum sorunlarının çözümünü önplanda tutacak yerde, sadece kendi çıkarlarının peşinde koşarlar. İktidarın ele geçirilmesini (veya elde tutulmasını) tek gaye, her türlü vasıtayı da bu gaye uğrunda meşru sayarlar, bu arada demagoji oyunları ile halkı aldatmak yoluna giderek birbirleriyle kıyasıya bir siyasal boğuşma ve didişme çukuruna düşerlerse, o ülke demokrasinin

geleceğine endişe ile bakmak gerekir (Kapani, 1981: 274-275).

Bir başka endişe ile bakılması gereken durum da seçkinler arasındaki rekabetin ortasında duran siyasal partilerin yığın partilerine dönüşerek demokratik karakterlerinden birşeyler yitirmeleridir (Bottomore, 1990: 129). Çoğunluğu Michels'in öngörmüş olduğu oligarşik kurumlar haline gelmektedir. Yığın parti örgütlerini sürekli denetleyen ve canlı tutan görevlilerin, seçimle işbaşına gelmiş olsa bile uzun bir süre sonunda profesyonel yönetici konumuna geçmeleri ve parti içi iktidar kâğıt üzerinde tabana aitmiş gibi görünse bile bu yöneticilerin zamanla profesyonel bir parti oligarşisi oluşturmaları, sıradan üyelerin siyasal belirlemede etkin söz sahibi olmasını daha da güç hâle getirmektedir. Burada, sıradan üyelere ve siyasî parti sempatisi destekçilerden istenilen şey, sadece oyun kâğıtlarının dağıtılması ve oyuncularının belirtilmesidir; fakat kendileri oyunun dışında olacaklardır; ve oyun siyasî partiler ve meclis gibi kapalı ve sınırlı sayıda üyesi olan siyasî kurumlarda onlar olmadan, karışmadan oynanacaktır. Siyasî kurumların bu hakimiyeti, vatandaşların siyasete yabancı kalmalarının bir şeklidir (Duverger, 1969: 220).

Burada sorun, partinin üst düzeylerinde yer alan parti politikalarına ilişkin karar verme ile daha alt düzeylerde oluşan rutin işlere yönelik karar vermeye katılma arasındaki ayırmadan kaynaklanmaktadır. Halbuki burada rutin kararlarla üst düzey kararları ayırmak daha başlangıçta uygulamayı hareket noktasından, amacından saptırmaktadır. Abrahamson'a göre (1977; nakleden Uysal 1984: 26) katılmanın partinin alt düzeylerinde ve daha çok işleyiş açısından alınışı ile parti politikasını etkileme ya da planlama ve kontrolüne ilişkin olarak alınışı arasında önemli bir nitelik farkı bulunmaktadır. Birincisi, varolan toplumsal ilişkiler içinde katılmayı yönlendirmeye, biçimlendirmeye ve bunu ussallaştırmaya yöneliktir. İkincisi ise, toplumsal ilişkilerin bütününde niteliksel bir değişimi, daha ileri düzeyde bir örgütlenmeyi içermektedir. İleri

düzeyde bir örgütlenmeyi, siyasal açıdan önemli sonuçlar doğuran taban demokrasisi talebinin yoğunlaşarak örgüt içi iklimi haline getirildiği partilerde görmek mümkündür. Taban demokrasisi herşeyden önce, karar alma sürecinin, merkezî olmayan, herkese açık, doğrudan bir süreç olmasını önermektedir. Aynı zamanda temsîlî demokrasinin ve çoğunluk sisteminin eleştirisi de sayılabilecek olan bu ilke, yalnızca parti içi karar alma süreci ile sınırlı değildir. Daha geniş bir açıdan bakıldığında, bir kararı ancak o karardan etkilenecek olanların alması, ya da kararların geri dönülebilir nitelikte olması gibi özellikler de "taban demokrasisi" kavramının içine girmektedir. Taban demokrasisi ilkesinden yola çıkılarak geliştirilen bir diğer uygulamada rotasyondur. Parti içinde siyasal elitlerin ve hiyerarşik yapıların oluşmasına karşı alınan bu önlem milletvekilliği dahil tüm görevlerinin fahri olarak yürütülmesini ve belirli bir süreyle sınırlı tutulmasını öngörmektedir. Ancak, pratikte uygulanması gerçekten sorun doğuran bir ilke olarak karşımıza çıkmaktadır. Süresi dolan siyasal elitlerin parti içi işleyişi ile ilgili (tartışma, karar alma mekanizmalarını tanımak açısından) tüm deneyim ve birikimlerinin de görev değişimi ile beraber yok olabileceği ciddi bir sorun olarak durmaktadır (Zeka, 1985: 86).

Siyasî partiler ve siyasal sistemin işleyişinde yer alan diğer kurumlar olumsuz tutumlarını ve kâğıt üzerinde hoş gelen ilkelerin, pratikteki çelişkilerini gideremedikleri oranda, demokrasinin en sağlam dayanağı demek olan halkın güvenini eritmiş ve yok etmiş olacaklardır.

Hangi amaçla olursa olsun siyasal katılımın gerçekleşmesi için herşeyden önce katılımın sağlanacağı mekanizmaya güven duyması ve katılım sonucunda demokratik yoldan bir takım haklar elde edeceğine inanması gerekir. Bunun için de birey siyasal mekanizmaya, yöneticilere, parlamenter rejime, rejimin simgesel değerlerine, siyasal kurumlara, kısaca genel olarak siyasal sistem

ve sürece güven duymalı ve haklarını bu sistem içinde elde edeceği inancını taşımalıdır. Ancak hükümete güveni olmayanlar yönetimin bir çıkar grubunun elinde olduğunu düşünerek sonuçta, siyasal katılım yönündeki faaliyetlerinin işe yaramayacağı kanaatini taşımaya başlayacak ve böylece siyasal yoldan problemlerini çözmek için daha fazla katılım göstermeyerek siyasal sisteme küsmektedirler (Çaha, 1996: 210).

Yöneticilere olan güven sadece katılımı etkilemekle sınırlı kalmıyor, aynı zamanda bir siyasal sistemin veya rejimin vatandaşlar gözünde meşruiyetini de etkiliyor. Bu noktaya dikkat çeken David Easton, siyasal sistemin meşruiyet dayanaklarından biri olarak liderlere olan güven unsurunu kabul etmiştir. Yönetimden ümidini kesen ve hükümete karşı negatif bir tutum geliştiren vatandaşlar "normsuzluk" noktasına kaçar gelerek hiçbir değere karşı saygı duymayacak şekilde negatif bir tutum takınabilmektedirler. Modern toplumdaki normsuzluk durumuna dikkat çeken ilk düşünür Emile Durkheim olmuştur. Gerçi Durkheim normsuzluğu geleneksel doku ve ilişkilerdeki zayıflama olgusunda aramaktadır, ancak, modern toplumda siyasetin geleneksel ilişkilerin yerini aldığını düşündüğümüzde siyaset mekanizmasına olan güvensizliğin sonuçlarının ne kadar ciddi olabileceğini düşünebiliriz. Yapılan birçok araştırma sisteme güveni olmayanların demokratik katılım yollarını bir kenara bırakarak şiddet ve terör eylemlerine ya da siyasetine yabancılaşmaya başvurduklarını göstermiştir. Örneğin, Türker Alkan ve Doğu Ergil yabancılaşmayı bireysel yetersizlikten çok sistemin işleyiş tarzına bağlamaktadır (Alkan, Ergil, 1980: 272, 273). Güven unsurundan hareketle yönetime itibar etmeyenlerin, siyasal sisteme karşı farklı tepkisel davranışlarının (geri çekilme, kısmen çekilme, bastırma, protesto, sisteme karşı şiddet vb.) arkasında ya sistemin tamamen katılıma kapalı oluşunu ya da güven vermeyişini aramak gerekmektedir.

Yapılan siyasetten uzaklaşma ya da yabancı kalmayı bireyin iç dünyasına bağlı olmasının yanı sıra dış çevreden de kaynaklanmaktadır. Siyasete mesafeli duruşu sağlayan dış çevre kaynaklı nedenlerin başında bireyin içinde yaşadığı sosyal çevre ve bu çevrede oluşan sosyal güdüler gelmektedir. Modern dünyanın, demografik toplumlarında bireyleri güdüleyecek zengin ve farklı sosyal güdüler yerini tekdüzeliğe bırakmaktadır. Zenginleştirici güdülerin yüksek basamaklarında yer alması gereken medya, siyasî kampanyalar, mitingler, kültürel etkinlikler, sosyal gruplaşmalar ve politik eylemler; içleri boşaltılarak ve biçimsel olarak siyasal sistem içerisinde dolaşma sokularak bireyde çok yönlü siyasal yaşamın içerisinde yer almasını kolaylaştıran etkenler oluşturulmak istenmektedir.

Örneğin *medya ile siyasete ilgi* arasında bir ilişki arandığında bugün bilinen şudur ki, bütün bu kitle haberleşme araçları birincil kamular arasındaki bildiririm ve tartışmaların ufkunu genişletmek ve canlandırmaktan çok, birincil kamuları kitle toplumuna dönüştürmeye yüz tutmuş bir yapı içinde "kitle haberleşmesi pazarı" haline sokmaktadır. Bu pazar içerisinde, kanaatlarını açıklayanlarla başkalarının kanaatlerinin etkisinde kalanlar arasındaki oranın her gün biraz daha küçüldüğünü ve bir çeşit psikolojik bilgisizliğin (cehalet) yol açtığı çeşitli görüntüler zamanla varolmaktadır: Dışımızdaki dünya ve toplumsal gerçeklerle ilgili olarak birinci elden ve kendi başımıza edindiğimiz bilgilerimizin ve düşüncelerimizin oranı azalmaktadır. "Kafamızdaki görüntülerin büyük kısmını bugün kitle haberleşme araçlarından ve dolaylı olarak edinmekte, hatta burnumuzun ucundaki olguları bile, gazetede, radyoda bunlardan sözedilmedikçe inanmamaktayız. Diğer bir deyişle, kitle haberleşme araçları bugün bizlere sadece bilgi ve haber vermekle kalmamakta; dolaysız bilgi edindiğimiz yaşam deneyimlerimize bile yön vermektedir (Mills, 1974: 436, 437).

Birşeye inanıp inanmamakta kendimize dayanak yaptığımız standartlarımız, dış gerçekliği (reality) algılamakta yararlandığımız standartlarımız bile kişisel yaşam deneyimlerimizin ürünleri olmaktan çıkmış, kitle haberleşme araçlarınca oluşturulmaya, biçimlendirilmeye başlanmıştır. Kitle haberleşme araçları dış dünyayı algılamamızda bir çeşit süzgeç rolü oynamakla da kalmayıp, bizi bize, kendimize bile istedikleri gibi yansıtıp benimsetebilmektedirler. Ne olduğumuzu, ne anlamamız gerektiğini, dışa karşı nasıl görünmemiz gerektiğini benimsetebilen kitle iletişim araçları, yeni davranışlar edinmemiz, kendimizi bize söylenen tiplere benzetmemiz yönünden de etkin olabilmektedirler. Daha açık bir anlatımla: kitle iletişim araçları kitle içerisindeki bireylere yeni bir "öz-kişilik" vermekte benimsetmektedir. Bu yeri "öz-kişiliğe" bürününce gerçek kişiliği bu yeni "öz-kişiliğe" denk düşmese bile bireyin rahatlamasını sağlamakta, bir kaçış yerine geçmektedir. İki kişilik arasındaki uçurum bireyin ya önerilen "öz-kişiliğe" bürünme tekniğini öğrenip kabul etmesine, ya da kaçışı yeğlemesine yol açmaktadır. Bu ilkeyi temel olarak alan bugünkü kitle haberleşme araçları, yaşanan gerçek dünyayı değil, kitle haberleşme araçlarının kendilerine göre yarattıkları düzmece bir dünyayı yansıtmış olmaktadır (Mills, 1974: 440-441).

Mills'in kitle iletişim araçlarına yaklaşımı, bu araçların örgütlenme ve işleyiş biçimiyle Amerikan toplumunun bir kitle toplumu haline dönüşünde başlıca etken olarak gören cümlesi ile özetlenebilir. "Mass Media, servet ve iktidar sahibi seçkinlerin en önemli iktidar araçlarından biri haline gelmiştir" derken Althusser'in *devletin ideolojik aygıtları* savına yaklaşır. Bu bağlamda yazar kitle toplumu ile iktidar seçkinlerini birbirinden ayrılmaz iki olgu olarak görülmektedir (Özkök, 1980: 217). Burada kitle toplumu, "halkın pasif, ilgisiz ve atomize bir şekilde çoğaldığı, geleneksel sadakat, bağ ve ortalıkların ya gevşediği ya da tamamen çözüldüğü, açık ve seçik çıkar ve görüşleri temsil eden

tutarlı grupların yok olduğu ve içindeki insanların tıpkı tükettikleri ürün, eğlence ve değerler gibi kitlesel şekilde üretilen birer tüketici haline geldikleri, görece rahat, yarı-refah, yarı-polis toplumu" olarak nitelendirilmektedir (Swingewood, 1966: 29).

Üretim aygıtı ile bu aygıtın ürettiğı mal ve hizmetler bir bütün olarak siyasal sistemi "satar" yani kabul ettirir... Ürünler güdümler ve manipüle eder, kendi sahteliğine bağışıklığı olan bir sahte bilinci yüceltirler... Böylece, özleri gereğı yerleşik söylem ve eylem evrenini aşan fikir, özlem ve hedeflerine terk edildiğini ya da bu evrenin sınırlarına hapsedildiğı tek boyutlu bir düşünce ve davranış kalıbı ortaya çıkar. Bunlarda verili siyasal sistemin rasyonalitesi tarafından yeniden tanımlanır (Tormey, 1992: 167).

Bireyin denetim ve baskı altına alınması nasıl tam anlamıyla bireyin duyduğu arzu ve gereksinimleri yaratarak, ulaşabileceğı seçeneklerin belirlenmesiyle sağlanıyorsa, toplumdaki toplumsal ve siyasal kurumlarda "serbest" piyasanın işleyişi sayesinde varlığını sürdüren özgürlük ve özerklik yanılsamasını sürdüreceğ biçimde şekillendirilirler. Kitle toplumu içerisinde bireysellikten bilinçli olarak yoksun bırakılmış insanlara sanki düşünen bireylermiş gibi bir *sahte bilinç* düzeyi aşılanmaktadır. Etkisiz egemenlik sistemlerinin tersine, "akılcı" bir totaliter sistem, vatandaşlarının arzularına "duyarlı" ve "açık" olduğu yanılsamasını en iyi biçimde besleyebilen bir sistemdir. Bu sistemler elbette hiçbir zaman anlamlı tercihlerin, yani bu sistemin kendi kendine hizmet eden zorunluluklarına kafa tutabilen ya da onlarla çatışabilen tercihlerin üzerinde düşünülüp hayata geçirilmesi için tercih yaratmazlar. Marcuse'un dikkat çektiğı gibi, "efendiler özgürce seçilmesi, efendileri demokrasi" lerin istikrarı tamamen, gerçek alternatiflerin formüle edilmesi imkanını, bunlara duyulan gereksinim daha insanların aklına bile gelmeden önce yok etme güçlerine bağlıdır (Tormey, 1992: 108). Bireyin dışında, dış faktörlerin kendilerine göre yaratmış

oldukları kurgulanmış bir dünyada sistemin üretim aygıtlarının verdiği sahte bilinçle beraber, insanın salt kendine özgü etkinliklerinden oluşan bütünlüğünün parçalanması, uyumsuzluğu, bozguna uğraması ve bu bütünlüğün çapının küçülmesi hızlanmıştır.

1.1.3. Sivil Toplum

Sivil toplum ile kavramlaştırılan olgu, devlet ve yönetimin işleyişinin birbirinden ayrıldığı, devlet-toplum-birey ilişkilerinin devletin tayin ettiği hedeflere göre düzenlendiği, eşitlik ve özgürlük kavramlarının bu düzenleme içinde yeniden tanımlandığı, kamusal çıkar ile bireysel çıkarın uzlaştırıldığı bir tasarımdır (Uysal, 1984: 59).

Sivil toplumun devlet alanı dışında ayrı bir alan olarak kabul görmesi 18. yüzyıldan sonra olmuştur. Bu döneme kadar Batı siyasal literatüründe sivil toplum, bireyi kurallarının denetimine alan ve barışçıl ideal bir yönetimi içeren siyasal toplumla eşanlamlı olarak kullanılmıştır. Kavramın bu anlamdaki kullanılışının tarihçesini Aristo'ya kadar götürmek mümkündür. Aristo sivil toplum (koinonia politike) kavramını bütün toplumu kuşatan site devleti (polis) anlamında kullanmıştır. Sivil toplumun üyesi olmak, bir devletin vatandaşı olmak ve bu devletin koyduğu kurallara uyarak diğer vatandaşlarla uyumlu yaşamak anlamına gelmekteydi. Sivil toplum, bireylerin kamusal alanda bir dizi hak ve yükümlülüklerle donatıldıkları bir alan olarak kabul ediliyordu. Bu tanımın 18. yüzyıldaki sözleşmecî düşüncelerinde temel iskeletini oluşturduğunu görüyoruz.

1.1.3.1. Sözleşmecî Teorilerde Sivil Toplum

Sözleşmecî düşünürlerin argümanlarıyla, sivil toplum kavramı özel/kamusal

alan ayırımına dayanarak şekillendi. Sivil toplum özel alandan ayrı kural, işleyiş ve sorumlulukları olan kamusal alan anlamında kullanıldı. Kamusal alanın temel toplumsal profilini sivil toplum oluştururken özel alanın toplumsal minyatürünü aile oluşturuyordu. Aile veya özel yaşam (domestic life) kanbağı ve doğal duyarlılıklara dayanırken, sivil toplumsal yaşa evrensel, objektif, kişilerden soyutlanmış, başarı, hak, eşitlik, mülkiyet vb., kavramlara dayanmaktadır.

Sözleşmeci düşünürlerden Thomas Hobbes toplumsal barış ve uyumluluğun gerçekleşmesi için güçlü bir siyasal otoritenin kuramsallaşmasına özel unsur olarak kabul edilen bireysellik ve farklılık esasına dayalı eğilimlerin egemenlik hakkını siyasal otoriteye devretmesini öngörüyordu. Hobbes, siyasal otoritenin ortaya çıkışını insan doğasının bir gereği olarak kabul eder. Doğa durumunda kıyasıya rekabet, yarış ve çatışma içinde olan bireyler temelde kendi kişisel çıkar ve güdülerini tatmin peşindedirler.

Kişisel korunma ve güvenlik ihtiyacı hisseden bireyler bunun doğa durumunda gerçekleştiremeyeceğini anlayınca, kendilerini cezâ yaptırımlarla sınırlayabilecek zorlayıcı bir güce gereksinim duyarlar (Çaha, 1996 : 21). Bireyler böyle yapmakla iradelerini kişilere veya meclislere devretmiş olurlar; barış ve güvenlik içinde yaşamak ve korunmak için öngördüğü tüm buyruklara mutlak itaat sözü vermiş olurlar. Hobbes, böylece atomistik ve farklı çıkarlar etrafında odaklanan çoğulcu bir toplum profilini tek kişinin şahsında eriterek sivil toplumun bugünkü anlamıyla oluşumuna adeta set çekmektedir. Hobbes, toplumsal sözleşme teorisiyle toplumu bir hükümdar şahsında monoton ve türdeş kılmakla sınırlı kalmıyor, gerçekleştirilen sözleşmeyle beraber toplumun üzerinde tasarruf hakkını elde ettiği gibi onun toplum içerisindeki emeğinin de sahibi olmaktadır. Bunun karşılığında sivil toplumun kanunları ve *Leviathan*'ın (Siyasal otorite) kudreti tarafında sözleşmeci düşünür John Locke'un sivil

toplum argümanı da Hobbes'un çizgisinde gelişir. Locke da doğa durumundan hareket ederek özgür bireylerin kendi rızalarıyla gerçekleştirdikleri siyasal topluma ulaşıyor. Fakat Hobbes'un aksine Locke'a göre doğa durumunda insanlar özgür olup onları bağımsız, eşit olmaya zorlayan ve başkasına zarar vermekten alıkoyan doğal kanunlar vardır. Bu kanunlar insanların doğa durumunda sahip oldukları yaşam, özgürlük ve mülkiyetlerini teminat ve güvenlik altında tutar.

Doğa durumunda özgür olan bireyler kendi mülkiyetlerini korumak için bir sözleşme gerçekleştirme ihtiyacı hissederler. Bireyler kendi yaşam, özgürlük ve mülkiyetlerini daha etkili biçimde kurumsallaşmış bir toplumda korumak ve sürdürmek eğilimindedirler. Toplumsal sözleşme iki aşamada gerçekleşir. Birinci aşamada biraraya gelinerek sivil toplum oluşturulur. İkinci aşamada ise yönetim biçimi oluşturulur. Yönetimin oligarşik, monarşik ya da temsili seçim sistemine dayanacağı konusunu sözleşmeyi gerçekleştiren bireyler kararlaştırır. Locke, Hobbes'dan farklı olarak sivil toplum içinde sosyal gruplara önemli bir ağırlık verir. Resmî otorite karşısında bireyin hak ve özgürlükleri sadece sözleşme esaslarına değil, aynı zamanda bireyin ait olduğu sosyal gruplar aracılığıyla da korunabilmektedir.

Kısaca Locke'da sivil toplum bireylerin rasyonel tercihlerinin bir uzantısı olarak gelişir. Diğer bir deyişle sivil toplum, bireylerin etik tercihlerinin bir sonucu olarak kamusal alanda politik bir boyut kazanır. Kamusal alanda devlete kadar uzanan politik çizgi bireylerin tercihlerinin bir uzantısıdır. Hobbes'un aksine Locke bireylerin ve sosyal grupların etik donanımlarının, onları resmî kurumlar karşısında keskin bir otonomi ve bağımsızlık isteğine yönelttiğini düşünür. Bu isteklerinin meşruiyetinin aranacağı yerde onların bizzat kendileridir. Bu nedenle Locke, sivil toplumun modern toplumdaki kuramsal tanımına çok uygun bir argüman getirmiştir. Yani, kamusal alana tamamen

politik bir boyut kazandırırken, aynı kamusal alanda bireyler ve gruplara, dolayısıyla örgütlü topluma da yer bırakmış ve devleti mutlak bir hegemonya aygıtı olmaktan çıkarmıştır. Genel yarar veya irade ilkesini sosyal gruplar şahsında parçalara ayırarak resmî çatının dışındaki özerk alanlara da yer bırakmıştır (Çaha, 1996: 24).

Jean Jacques Rousseau da Locke ve Hobbes gibi doğa durumundan başlar. Ona göre insan doğa durumunda kültür ve anlam sisteminden tamamen uzak, boş (tabula rasa) bir varlık olarak çevresi ile barış içinde aşar. İnsanlar bir arada yaşamamanın yararlarını gördükleri ve bu şekilde doğal afetlerle baş edeceklerini düşündükleri için biraraya gelerek toplumu gerçekleştirirler ve savaşlar da başlar. Barış içinde yaşamak ve kendi mülkiyetlerini korumak için bireyler bir yönetimin oluşmasını zorunlu görürler. Bu zorunluluktan dolayı bireyler biraraya gelirler ve özel çıkar ve iradelerini genel iradeye dönüştürerek toplumsal sözleşmeyi gerçekleştirirler. Sözleşme gereği, bireyler özel iradelerini bu noktadan sonra kaybederler, ancak karşılığında mal ve can güvenliğini sağlamış olurlar. Toplumsal sözleşmeyi "farklılık" içeren birer potansiyel olmaktan çıkar, Genel İradenin birer taşıyıcıları haline gelirler. Rousseau, Genel İradeye özel bir anlam verdiği için özel çıkar, insiyatif ve teşebbüse karşıdır. Ona göre, özel insiyatife yol verildi mi herkes farklı bir ses çıkaracak ve bu da Genel İrade'yi zedeleyecektir. Bu nedenle kamusal alandaki farklılık ve ayrılıkların mutlak bir harmoniye dönüşmesini savunur. Rousseau bu görüşüyle aslında modern dünyadaki demokratik ve sivil toplumsal hareketlerin önünde durarak adeta "totaliter" bir yolun işaretlerini vermektedir. Aslında Rousseau ile Locke aynı noktadan (doğa durumu) hareket etmelerine ve aynı kilit kavramı (toplumsal sözleşme) kullanmalarına rağmen iki farklı geleneğin birer yüzünü temsil etmektedirler. Locke, Anglo-Sakson geleneğin çizgisinde özel insiyatif, sivil toplum, otonomi, özgürlük, bağımsızlık, çok sesli-

lik ve bütün bunların birleşimi olan demokrasiyi vurgularken, Kıta Avrupa'sı çizgisinde kalan Rousseau kollektivite, tek toplum, merkezîyetçilik, bağımlılık, tek seslilik ve bunların birleşimi olan Cumhuriyeti vurgulamaktadır (Çaha, 1996: 26).

1.1.3.2. Toplum Katmanlarında

Bağımlılığın ve Eşitsizliğin Meşrulaştırılması

Rousseau, toplumsallaşmaya birlikte ortaya çıkan bağımlılık ve sömürünün temel nedenlerinden biri olarak ekonomik eşitsizlikleri gösterir.

Ekonomik eşitsizlik, özel mülkiyet şeklinde yaygınlaştıkça, bu gelişmeye paralel bir şekilde ekonomik ve siyasal güç belli kişilerin elinde toplandı. Toplum içinde ekonomik ve siyasal gücü ele geçirmiş olanlar bu güçlerini yasal bir biçime sokup egemenliklerini sağlam ve kalıcı kılabilmek için gerekli olan siyasal mekanizmayı yani devleti ortaya çıkarmaya yönelmektedir. "Yapay Sözleşmelere" dayanan bu siyasal yapı, yani devlet, görünüşte tüm insanların çıkarlarına hizmet etmeyi, onların canlarını, mallarını, iç ve dış tehlikelere karşı korumayı, temel haklarını ve özgürlüklerini güvence altına almayı amaçlarken; toplum içinde ekonomik ve siyasal gücü ele geçirmiş olan kesimlerin iktidarını yasal bir biçime sokmanın ötesinde bir işlev üstlenmeyecektir.

İnsanlar bilerek ve isteyerek, ekonomik eşitsizliği yasallaştırıp, sömürü ve bağımlılığı kalıcılaştıracak bu tür bir örgütlenme biçimini kabul etmezlerdi. Bu durumun bilincinde olan egemen güçler, bu tür sözleşmeleri, toplumun ortak çıkarını içeren, onların özgür ve genel istemlerine dayanan sözleşmeler şeklinde formüle edip topluma dayattılar. Rousseau devam eder: "Zayıflara yeni bağlar, zenginlere yeni güçler veren, doğal özgürlüğü bir daha vermemek üzere yok eden, mülkiyeti ve eşitsizlik kurumunu ebediyen kuran, ustalıklı bir gaspa geri alınmaz bir hak payesi veren" yapay sözleşmelerin ortaya çıkması ve

tüm yeryüzünde etkinlik kurmasından sonra, artık insanların eskisi gibi duyarlı, özgür ve eşit bir şekilde yaşayacakları bir toprak parçası kalmayacaktır (Aksoy, 1994 : 44).

Bağımlılığı yasalaştıran yapay sözleşmeleri bir kenara bırakmak suretiyle yerine; özgürlükçü, eşitlikçi bir toplumu koyacak olan "toplum sözleşmesi"ni formüle etmeye yönelir. Üstesinden gelmesi gereken bu ana sorun ancak sivil bir toplumsal yapı içinde çözümlenebilir; toplum üyelerinin her biri, bütün haklarıyla birlikte kendini baştan aşağıya topluma bağlar; çünkü bir kez her kişi kendini tümünden topluma verdiğinde, durum herkes için birdir. Durum herkes için bir olunca da, bunu başkalarının zararına çevirmekle kimsenin bir çıkarı olmayacaktır (Aksoy, 1994 : 44,47). Bu görüşleriyle Rousseau, idealize ettiği devlet yapıları ile varolan devlet yapıları arasında niteliksel bir ayrım koyup varolan devlet yapılarını yapay sözleşmelere dayandırarak onlara ekonomik ve siyasal gücü ele geçirmiş kimselerin egemenliklerini yasal bir biçime sokma işlevi yüklemektedir. Bununla birlikte, gerçek anlamda özgürlükçü, eşitlikçi ve demokratik bir devletin kurulması görevini de toplum sözleşmesine yüklemektedir.

1.1.3.3. Hegel, Marx ve Gramsci'de Sivil Toplum

Hegel ve sivil toplumun ortaya çıkışını çağdaş dünyanın bir başağrısı olarak nitelendiriyordu. Sivil toplumu, serbest piyasa toplumunun varolmasıyla açıklıyor ve sivil toplumun bireylerin ihtiyaçlarını karşılamak için oluşturdukları birliklerden meydana geldiğini, bireylerin özel ve ortak amaçlarına hizmet etmeye yönelik bu birlik ve derneklerin hukuk sistemi güvencesi içinde olduğunu yazıyordu. Hegel, irdelediği toplumsal formasyonun gerçekte iki toplumdan kurulu olduğunu düşünüyordu: sosyo-ekonomik zaruretlerin, piyasa toplumunun gerektirdiği rekabet ve dolayısıyla çatışmanın yer aldığı sivil toplum ile devletten oluşan siyasal toplum. Bu anlayışa göre, sivil toplum ise

devlete tekâbül etmeyecektir. Ama Hegel'in zaman zaman *bürgerliche Gesellschaft* (burjuva toplumu) olarak ifadelendirdiği modern çağların sivil toplumu insanların atomize oldukları ve bir çatışma çarkı içinde cebelleştikleri bir ortam değil, piyasa sistemi, zira kendi kendini düzenleyici mekanizmaları üretiyor ve bunlar, ona göre Ancien Regime'in ekonomiye müdahalelere dayanan düzenlemelerinden çok daha etkinler. Bir de sistemin ürettiği ve sivil toplumun özelliği olan korporasyonlar da var ki, bunlar mahallî ya da meslekî birlikler olup, üyeleri olan bireyleri örgütlenmek ve savunmakla yetinmeyip, onların toplum hayatı için gerekli bilgiye sahip olmalarını sağlıyor, eğitim fonksiyonları ifade ediyor (Vergin, 1994).

Sivil toplum, Marx'ın teorisinde salt ekonomik alana tekâbül etmektedir. Toplumsal işbölümünün gelişmesinin ve toplumun sınıflara ayrılmasının ürünü olan devlet, toplumun ürünü olmasına karşın, içeriğinin ve üstlendiği işlemlerin sınıfsal niteliğinden dolayı, toplumun üstünde yer alıp, toplumu baskı altına alan bir mekanizmaya dönüşmüştür. Devletin, toplum içinde bu şekilde biçimlenmesi, kendi içinde devlet ile toplum karşıtlığına varan bir dizi çelişkinin doğmasına yol açmıştır. Devlet ile toplum arasında yer alan kurumların, değerlerin ve davranışların tümü sivil toplum olarak tanımlanabilecek bir alan içinde yer almıştır. Bu durumda, sivil toplum anlamsal içerik açısından, kapitalizm öncesi tüm sınıflı toplumlarda, devletin dışında yer alan ve devletle karşıtlık içinde olan sosyal ve kültürel kurumların, değerlerin ve davranışların içinde biçimlendiği bir alan olarak karşımıza çıkar. Bu bağlamda sivil toplum, tarihsel gelişme içinde, kendisini devlet karşıtı ve onun dışında yer alan kurumlar değerler ve davranışlar sistemi olarak gösteren, tarihsel materyalizminin bir kategorisi olarak çıkar. Tarihsel materyalizmin genel bir kategorisi olarak sivil toplum, bu bağlamda üstyapı ile üstyapının temel bir momenti olan devletin üstünde yükseldiği toplumsal üretim ilişkilerinin bütünlüğünü içermektedir

(Aksoy, 1994: 146). Marx'ın teorisinde salt ekonomik alana tekâbül ettirilen sivil toplumu Gramsci yeniden ele alırken, ona yeni bir tanımlama getiriyor ve sivil toplum kamunun karşısında "özel" kesimin tümünü kapsayıp, bireylerin kişisel ihtiyaçlarını, aileyi, dernekleri, hukuku içermekle kalmayıp, fikir, din, felsefe ile ahlâkı da sinesinde taşımaktadır. Sivil toplum iknâya, beyinleri cezbetme mekanizmalarına diyalog ve uzmanlaşmaya dayandığı halde, devlet de denetim, yaptırım ve baskı mekanizmalarını harekete geçirmektedir. İkisi arasında önemli bir nitelik farkı mevcuttur ve siyasal hayat iki ögeden meydana gelmektedir : "Bir yandan, sivil toplum, diğer yandan dar anlamda devleti oluşturan siyasal toplum" (Vergin, 1994).

Siyasal toplum, üst yapı içinde ortaya çıkan askerî hukuksal ve siyasal faaliyetleri düzenleyip denetleyen kurumlar ile, bu kurumlarda belli yetki ve sorumluluklarla donatılmış olan askerî ve hukuksal ve siyasal faaliyetleri düzenleyip denetleyen kurumlar ile, bu kurumlar da belli yetki ve sorumluluklarla donatılmış olan askerî ve sivil bürokrasiden oluşur. Özel şekilde düzenlenmiş bir baskı mekanizmasını içeren ve onun üstünde yükselen siyasal toplum, esas olarak ordu, polis ve yürütme gücünden oluşur. Siyasal toplumun tersine sivil toplum, özel şekilde düzenlenmiş bir toplumsal onaya dayanıp, kültürel ve ideolojik kurumların yanısıra, ekonomik ve siyasal alanda etkinlik gösteren özel ve kamusal nitelikli bir dizi kurumu içerir. Siyasal toplumda, baskıya dayanan ordu, polis ve yürütme gücünün yanında, hem politik toplumda hem de sivil toplumda yer alan, her ikisi arasında bir köprü konumunda olan meclis, siyasi partiler ve mahkemeler bulunur. Diğerlerinin tersine, meclis, mahkemeler ve siyasi partiler, hem onaya dayanmakta, hem de incelenmiş ve yasal biçime sokulmuş olan baskıyı dolaylı bir biçimde içermektedirler. Dolayısıyla, bu kurumlar, özellikle de meclis ve siyasi partiler, hem siyasal egemenliğin, hem de siyasal hegemonyanın örgütlendikleri alanlar olarak karşımıza çıkmaktadır (Aksoy, 1994: 158).

Sivil toplum, özel şekilde biçimlendirilmiş, soyut siyasal özgürlükleri, temsili kurumları ve demokratik bir seçim sistemini içeren, bu nedenle toplumsal onaya dayanan bir yapıyı kapsar. Toplum içinde ideolojik hegemonyanın oluşmasını olanaklı kılan bu onay, toplumun sınıfsal niteliğine göre, içerik ve üstlendiği işlevler açısından egemen sivil toplumda, hem ekonomik ve siyasal gücü ele geçirmiş sınıfların ideolojik hegemonyasının kalıcı ve sağlam bir biçimde girdiğini görebiliriz, hem de bu hegemonist sisteme karşıt hegemonist sistemlerin oluşturulma çabasının ortaya çıktığını görebiliriz.

Gramsci'nin siyasal düşüncesinde sivil toplumun siyasal toplum karşısındaki görece özerk, dolayısıyla etkin ve özgün konumu, kendisini şu iki noktada gösterir: Birincisi, egemen sınıfların toplum üzerindeki ideolojik hegemonyasının örgütlendiği alan olarak, sivil toplum, sınıf egemenliğinin yasal bir biçime sokulduğu alandır; ikincisi, sivil toplumun bir parçası olan, ama kendisini siyasal toplumda da gösteren, bu nedenle sivil toplum ile siyasal toplumu birbirine bağlayan siyasal partiler ve meclis vasıtasıyla, siyasal toplum içinde siyasal hegemonyanın örgütlenmesini olanaklı kılıp, sözkonusu hegemonyanın meşruluk ve yasallık derecesini güçlendirmek. Böylece egemen sınıfların iktidarı, politik toplumda ortaya çıkan siyasal hegemonya vasıtasıyla, iktidarlarına yasal ve demokratik bir biçim verirken; aynı zamanda sivil toplumda ortaya çıkan ideolojik hegemonya ile de, ideolojik bir biçim ve ahlâksal bir içerik kazanmaktadır (Aksoy, 1994: 159).

Kısaca, üstyapı içindeki bölünmede, sivil toplum, hegemonyanın alanı; baskı uygulama işlevi ise; siyasal topluma (dar anlamıyla devlete) kalıyor. Geniş anlamıyla devlet, hem sivil toplumu içeriyor, hem de siyasal toplumu; yani sınıf egemenliği hegemonya ve baskı aracılığıyla kurulmaktadır. Bir tarihsel blokun birliğini sağlamak için, toplumdaki egemen ekonomik yapıya uygun düşünsel ahlâksal-pratik değerlerin ve davranış biçimlerinin tüm topluma benimsetildiği

alan, sivil toplumdur. Hegemonya, sivil toplum aracılığıyla ve sivil toplum içinde kurulmaktadır.

1.1.3.4. Sivil Toplum Üzerine Bir Değerlendirme

Sivil toplumu devletten izinsiz girebildiği toplumsal ilişkiler toplamına sivil toplum dersek, her yerde var olduğunu görürüz. Toplumdan topluma farklılık, bazı yerlerde az bazı yerlerde çok olmasıdır. Devletin gücü arttıkça, bireyin devletten izinsiz yapabildiği faaliyetlerin alanı azalır. Sivil toplumun gücü arttıkça devletin bireye karışma, hesap sorma, herşey için kendisinden izin alınmasını talep etme yetkileri azalır. Bu karşılıklı ilişkiyi konumuz açısından sınırlayıp iki düzeyde tanımlayabiliriz: Siyasal düzeyde siyasi düzeyde sivil toplum, siyasete katılma hakkıdır, siyaset yapma hakkıdır. Hukuk devletidir. Parti kurma hakkıdır. Devletin vatandaşlarının üzerinde siyaset yapma hakkında kısıtlama getirememesidir. Kültürel düzeyde siyasal toplumun bir ideolojisi olmaması yani her vatandaşın kendi ideolojisine sahip olabilmesidir. Yani resmi ideolojinin olmamasıdır. Dolayısıyla devletin dinin olmasıdır; resmi dinin olmamasıdır. Sivil toplumun güçlü olduğu yerde bunlar var olmak zorunda olan haklardır.

Sivil toplumun güçten düştüğünü, ya da siyasal toplum alanını genişlettiği durumlarda ideolojik yapılanma siyasal toplum fetişizmine tekabül etmektedir. Örneğin Türkiye'de etkinliği olan bir seçkinler kesimi için, neredeyse siyasal toplum kavramı bile kutsallık kazanır. Dolayısıyla siyasal toplum diye büyük harflerle yazılan bir şeyin varlığına toplumu inandırmaya çalışırlar. Bu açıkça bir siyasal toplum fetişizmidir. Bu toplumun çıkarları herşeyin üzerindedir (Akat, 1991).

Sivil toplumda ise katılım mekanizmaları, ideolojik yapılanmaların bir toplum gelişiminin önüne geçmesini sağlayacak aygıtlara sahiptir. Öncelikle

güçlü yerel idare yerel idarenin seçimle gelmesi, valilerin halk tarafından seçilmesi sivil toplumun hayati taleplerinden biridir. Hiçbir düzeyde bürokrasinin güçlü olmaması; her düzeyde seçilmişlerin atanmışlar üstünde hakimiyeti. Sivil toplum, siyasal toplum ayrımını bir slogana indirgenecek olursa, her düzeyde seçilmişlerin, atanmışların önünde gelmesi sivil toplumculuğun özüdür denebilir. Kısacası, ikincil kuruluşlar dediğimiz, sivil toplum ile siyasal toplum arasında köprü oluşturan, siyasetin oy verme eylemi ötesinde, topluma mal olmasını sağlayan örgütlenmelerin kuvvet kazanması gerekmektedir. Geniş anlamda, siyaseti topluma mal edecek, siyasi gündemin oluşmasına ve tartışılmasına ortam hazırlayabilecek, hükümet ile siyasal toplum ile organik bütünlüğü olmayan örgütlenmelerin sivil toplumun içinde yuvalanması; bireylerin siyasi yaşamını belirleyen tüm bireysel-toplumsal ilişkiler ve etkinliklerden bağlarının kurtarılarak bir öze dönüş sürecinin başlatılması açısından önem taşımaktadır.

Artık, modern toplumda sivil toplum kavramıyla, Hegel'in farklılık (difference) ve "özellik" (particularity) kavramları esas alınmakla beraber ona "özerklik" (autonomy) boyutu eklenmiş ve sivil toplum devlete varan bir aracı değil, tersine devleti sınırlayan onun üzerinde bir denetim mekanizması oluşturan; ve devlet karşısında alternatif değerler, söylemler, kültürel kodlar, varlık alanları, örgütler ve programlar üreten bir alan olarak kabul edilmektedir. Sivil toplum, bireysel özgürlüklerin yaşandığı, sosyal grup ve ilişkilerin üretildiği ve biçimlendiği bir alandır. Kısaca bugünkü anlamı itibarıyla sivil toplum "devletin" değil, "toplumun", dolayısıyla demokrasinin varlık alanını oluşturmaktadır. (Çaha, 1994: 3).

Burada, bireysel çıkarın toplumsal çıkara dönüşmesi ve aralarında tam bir uyum bulunması, sivil ya da katılımcı toplumun ya da kültürün dayanağını oluşturmaktadır. Sivil kültür, vatandaşın yalnızca siyaset ile ilgili ussal karar

vermesi değil, siyasal sistemin yapı ve süreçlerine de olumlu bir biçimde yönlendirildiği bir içerik taşımaktadır.

Sonuç olarak, gerek Dimond ve Verba'nın "uygar", gerek Etzioni'nin "etkin" insanı, gerekse Hegel'in bağımsız bencil bireyi ile yurttaşı özümleyen insanı bir tek özlemi dile getirmektedir: Günümüzün katılımcı insanını. Katılımcı insan, ister tek bir birey, ister belli bir toplum yapısı ya da kültürün ürünü olarak alınsın, belli niteliklerin taşıyıcılığını yapan insandır: ideal sivil toplumun insanı. Bu insan antik toplumun olduğu kadar, gelişmiş çoğulcu demokrasilerin ve gelişmekte olan toplumların sivil değerleri benimseyecek ve sürdürecektir insanını simgelemektedir. (Uysal, 1984:64)

1.1.4. Türkiye'de Siyasal Yabancılaşma Sürecindeki Demokrasi ve Sivil Topluma Eleştirel Bir Yaklaşım

Türkiye'de seçmenin ana sorunu; özgür olduğunu düşündüğü kendi dünyasında, özgürlüğünü sınırlandıran güçlerle nerede ve nasıl direnç göstereceğini bilmemesidir. Hatta bu kuvvetlerin ne olduğunu anlatmakta da güçlük çekmekte "sistem" deyip geçmektedir. Eleştirilen totaliter rejimler de bile yönetilen insanlar hangi kuvvetlerin kendilerini bu şekilde biçimlenmeye zorladığını ve eğer bu zorlama dayanılmaz hale gelirse hangi kuvvetlere karşı mücadele vereceğini, "özgür toplum"da yaşadığını iddia eden toplum kümelerden daha iyi bilmektedirler (Zijderfeld, 1985:151). Nedenine gelince bu tür iktidar yapılarının merkezinin sabit olması, kontrolün tek kaynağa bağlı olması, insanların tepki ve çıkışlarının muhatabının bulunmaması anlamına gelmektedir. Burada amaç totaliter yapıların sözcülüğünü yapmak değil, bireyin mevcut sistem karşısındaki çaresizliğinin yabancılaşma ile neticelendiği iddiasını desteklemektir. Türkiye'de, totaliter yapılarda olduğu gibi tek bir kaynak mevcut değildir. Kaynak, yaşam tarzının tamamından ibarettir.

Toplumsal yapı öylesine karmaşık bir durum almıştır ki, şikayet sahibi derdini anlatacak uygun kurumu bulmakta büyük güçlüklerle karşılaşmaktadır.

İkinci önemli unsur, Türkiye'deki siyasi kurumlarla bireyler arasındaki temas gün geçtikçe, imkansızlaşmaktadır. Tarihteki örnekleri azımsanmayacak kadar fazladır. XVIII. yy.'da dünya nüfusunun yarısını barındırdığı tahmin edilen Çin, çıkış yolunu yöneticilerini kutsallaştırmakta; Hindistan ise Kast sistemini kurmakta bulmuştur. Burada inkar edilemeyecek bir gerçek varsa o da, nüfusun yoğunluğunun bulunduğu coğrafyalarda siyasi kurumların toplumun ihtiyaç ve beklentilerine cevap vermekte zorlanmalarıdır. Partilerin çokluğu ve programların yeni şartlara cevap verebilecek ağırlıkta olmaması da halkı, durup bitmeyen tartışmaların uzağına itmektedir. Bir diğer yabancılaştırıcı etken de toplumsal kümenin üyesi olarak bireyin bilgi düzeyidir. Kendisine gerekli olan bilgi düzeyi ile elde ettiği bilgi düzeyi arasındaki fark, onun giriştiği eylemde anlamsızlık derecesinin dozajını arttırmaktadır. Bilgi düzeyindeki bütün eksikler seçmenin, siyasi kurumlar ve güç blokları karşısında kendi sınırlı kaynaklarını harekete geçirmenin boş olduğu inancı güçlendirmektedir.

Türkiye günlük yaşamın büyük ölçüde siyasallaştığı ülkelerden biridir. Siyasallaşmanın neticesinde de siyasal ilgi kaçınılmaz olarak artmaktadır. İlgi artarken katılma oranı düşüyor ya da görece sabit kalıyorsa, genel olarak siyasal sistem özel olarak da siyasetin bazı öğelerinden örneğin, siyaset adamlarından siyasi partilerden, ideolojilerden bir sağlama, ya da uzaklaşma söz konusu demektir. Apolitikleşme olgusu olarak da kavramsallaştırabileceğimiz durum kendisini, sadece siyasi partiler ve ideolojiler düzeyinde değil, "demokrasi"lerin temsil esasına dayanan ve bu ana kurala göre işleyen hemen tüm kuruluşlarında da izlenebilmekteydi. Seçimlere katılma oranlarındaki sürekli erozyon, oy verme, parlamento gibi temel kurumların değer ve itibar kaybına uğramış olduğunun bir toplumlarda da aynı "apolitik" olgusunun geçerli hale

geldiği dikkate alınarak; bu olgunun tüm demokrasilere köklü nedenlerinin aranmasına yönelmek son derece verimli bir başlangıç noktası olabilir (Laçiner, 1992: 6). Yine parlamenter Demokrasi'nin en önemli öğelerinden biri olan "milletvekilliği" konusunda, halkın temsilcilerine çok bilinçle ve saygıyla baktığını söylemek olanaklı değildir. Bu tutumun halkın, kendi temsilcilerine karşı temel bir güvensizliğinden kaynaklandığına ve demokrasinin çok zayıf bir yönünü yansıttığına hiç kuşku yoktur.

Demokrasi kavramıyla ilintili olan sivil toplum, sivil, siyasal, sosyal haklardan ancak kağıt üzerinde bahsedilebilmektedir. Sivil toplum; devletin etki alanını daraltarak, devlete doğrudan yüzleşmek yerine, sivil toplum kurumlarını geliştirerek geleceğin ön biçimlerin oluşturmaya dayalı bir projenin özlemini duymaktadır (Savran, 1987: 9).

Aynı özlemi, Türk toplumu içselleştiremediğinden kavram ve kurumların mücadelesi verilmeden siparişe getirildiğinden, amaçlanan etkisi Türkiye'de gösterememektedir. Yine, sivil hakların, konuşma, düşünce ve inanç, mülk edinme gibi bireysel özgürlüklerden, siyasal hakların; siyasal iktidarı kullanılması, parlamento, yerel yönetim meclislerinden, sosyal hakların; ekonomik refah ve güven haklarından oluştuğunun/oluşturulduğunun bilincinde olmaması demokrasi teorisinin uygulanabilirliğini donduran, rafa kaldıran etmenlerin başında gelmektedir. Tarihsel olarak, Batıda, sivil haklar 18. yy. siyasal haklar 19. yy. ve sosyal haklar 20. yy.'daki gelişmelerin ürünüdürler (Sarıbay, 1992:97).

Genç Türkiye Cumhuriyeti, üç yüzyıla yayılan bu süreci ikinci yarısına sığdırmaya çabalamaktadır. Bu durumda, birey neye inanacağına karar verememekte, karar verdiği durumlarda da inanılan değerlerin, kavramları, özlerinin boşaltılmış biçimlerine yalnızca kabuklarına sahip çıkmaktadır. Kavramlara hakim olamayan birey onların adına yapılan mücadeleyi anlamsız bulmaktadır.

Bu sürecin bir uzantısı olarak da, siyasal sistemin nasıl işlediğini anlayamamakta, değişik siyasal uyarıların yardımıyla fikir oluşturmak ve siyasal olayların sonuçlarını kestirmekte başarısız kalmaktadır (Özkuş, 1995 : 44).

Türkiye'nin siyasal yapısını anlamak ve ona göre hap kullanmak için şu tarihsel ve toplumsal gerçekleri akılda tutmak gerekir.

Türkiye'de demokrasi, endüstrileşme sonucu ortaya çıkan sınıfların çabalarıyla oluşturulmamıştır. Tam tersine, Türkiye Cumhuriyeti'ni kuran "Devletçi-Seçkinci" kadrolar (ki bunların temelini henüz bürokratlar kuruyordu) henüz demokrasiyi kuracak bir sınıfsal taban yokken "batı modeli bir toplum" yaratmak amacıyla, "yukarıdan" verilen bir kararla demokrasiye geçmiştir.

Türkiye'deki çağdaş sınıflar, yani burjuvazi ve işçi sınıfı, aynen demokraside olduğu gibi, "yukarıdan" verilen kararlar ve "devlet desteği" ile geliştirilmiştir. Bu nedenle, her iki sınıfın ve bu çerçevede esnaf ve zanaatkar gibi "arasınıfların" da demokrasi kültür ve bilinçleri çok eksiktir (Kongar, 1992: 121).

Ülkemizde çok parti sistemine geçilmesine rağmen Tek parti yönetiminin aynen devam ettiğini söylersek toplumsal ve siyasal gerçeği fazla çarpıtmış olmayız. Hatırlanacağı gibi çok partili sisteme tek parti yönetiminin yapılarıyla geçmiştir. İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra bazı yasalar çıkarılmışsa da bunları restore edecek ve yeni şartlara göre devleti organize edecek nitelikte değildir. Günümüz parti geleneğinin de Tek Parti dönemindeki dizaynın aynen ve ufak tefek değişikliklerle korumak istedikleri anlaşılmaktadır (Dursun, 1995: 200). Oysa, siyasi partiler, halkın taleplerini karar alacak ve kural koyacak siyasal sisteme, ulaştırma araçlarıdır. Bu araç ve kurumların ihtiyaç ve beklentilere cevap verecek düzenlemelere öncülük etmesi ve sürükleyicilik rollerini kendisinde toplamaları beklenir.

Yukarıda sıraladığımız "tarihsel mücadele" yoksunluğundan gelen biling eksikliği sonunda Türkiye'deki demokrasi sürekli olarak bağrında şu tehlikeyi barındırmıştır:

İktidara gelenlerin, demokrasiyi yalnızca bir "genel seçim" ve bu seçimde kazananların, "çoğunluk baskısına" yol açabilecek olan "sınırsız egemenliği" biçiminde algılamaları ve başta "muhalafet hakkı" ile "azınlık hakları" olmak üzere tüm temel insan hak ve özgürlüklerini önemsememeleridir (Kongar, 1992: 122). Bu ve buna benzer yaklaşımları benimseyen iktidar seçkinlerine seçmenin tepkisi; ya siyasal sistemden desteğini kısmen çekerek ya da diğer tabanlara kayma biçiminde gerçekleşebilmektedir; 27 Mart 1994 yerel ve 24 Aralık 1995 genel seçimleri örnek verilebilir. Siyasi sistemin nüvesinde yer alan demokrasiden bir siyasal karar alma tekniği değil aynı zamanda bir kesimin, diğer kesim üzerine tahakküm kurma yollarının kapalı tutulduğu bir düzen anlaşılmalıdır. Bu ise, isteyenlerin, çoğunluğun düzeni dışında yaşam alan ve tarzlarını bulup, devam ettirebilmelerinin her zaman mümkün olması demektir (İnsel, 1990: 209). Demek ki öncelikle seçmene sunulan kavram ve değerlerin teorik alt yapısına uygun bir pratik alanının oluşma şartlarının sağlanması zorunluluğu vardır. Seçimdeki değerler skalasını gözeten, onu ıskalamayacak bir yapılanmasının organizasyonunu üstlenenlerce dikkate alınması gerekir.

Bu noktada aydınlara "aracı" rolü verilmelidir. Kendileri yükselirken, beraberlerinde halk kitle/kütlelerini de beraberinde yukarıya çekmelidir. Aksi bir durum, yerinde sayan halk kümeleri ile ondan uzaklaşan aydın kümelerini sık sık karşı karşıya getirmeye devam edecektir.

Son kertede zihniyet buraya kadar getirilen ve tartışılan konular üzerinde belirleyicidir. "İnsanlar ilk önce inandırılması gerekir." Çünkü insanlar inandıkları kanunlara boyun eğler. Yaşayan kurumların kaynakları ve temel-

lerini zihniyet doldurmaktadır. Zihniyetle kurumlar tam anlaşma sağlayamazsa, kurumlar kuvvetlerini kaybedip sallanmaya başlarlar. Davranışlarda bir içtenlik olmadan insanlar bir yolda güdülebilir, ancak gizli ve açık (siyasi yabancılaşma bu gizli ve açık karşı koyuşlardandır) karşı koyuşlar başlar.

1.1.5. Araştırmanın Temel Yaklaşımı

Yaptığımız bu araştırmada konu incelenirken, iki temel nokta üzerinde yoğunlaşmıştır. Bunlardan birincisi, konuyu bütün kılan özelliklerin tümüyle birlikte ele almak, ikinci olarakta konumuzu mümkün oldukça doğal ve toplumsal çevresiyle ilişkilerini soyutlamadan çözümleyebilmek.

Bu iki temel noktadan hareket etmemiz, konumuzu "işlevsel" bir yaklaşım temelinde daha sağlıklı bir biçimde incelememizi kolaylaştırmıştır. Bilindiği gibi, her toplumsal olayı bütüne atıfta bulunarak incelemek gereği çok yaygın bir kanı olarak sosyolojik incelemelerde ön plana çıkmaktadır. Bu yüzden ki işlevselci ya da orta boy kuramlar, hem makro hem mikro sosyolojik yaklaşımları içerdiği için konumuzla ilgili tercih edebileceğimiz bir model olmaktadır. Bu kuramsal çerçeve en genel anlamda bizim araştırma objemize paralel olarak "siyaset, örgüt, eğitim, aile" gibi sosyolojik çalışmalarla gelişmiş olup "bütün ve parça arasındaki işlevsel belirleyici ilişki içerisinde sistemlerin sürekliliğini göz önünde bulundurmaktadır"(Aron, 1986, 285-287).

Siyasal olguyu yapısal işlevselci bir yaklaşımla ele alan bilim adamları (Almond, 1960–Easton; 1965–Almond ve Powel, 1966; aktaran Alkan ve Ergil, 1980 : 13, 14). siyasal toplumsallaşmayı da genel işlevler çerçevesinde değerlendirme eğilimindedirler. Ayrıca siyasal sistem kuramında rejimin işlerlik kazanması için girdi olarak "yaygın dostluk" görüşünü benimseyen Easton yaptığı görgül çalışmalarda bu yaklaşımı kanıtlamaya çalışmıştır. "Easton'a göre,

sürekli istemleri karşılamakta zorluk çeken ve bunalım dönemlerinden geçen siyasal sistemler, varlıklarını sürdürebilmek için sürekli bir "destek haznesine" gereksinime gösterirler. Bu da çocukluk döneminde sağlanacak toplumsallaşma ve çocuğun sisteme bağlılığı ile gerçekleşebilir. Devlet, rejim ve siyasal topluluğa karşı olan bağlılıklar kuşaklar arasında sağlanan bilgi, davranış, inanç ve değerlerin aktarılmasıyla sağlanabilir" (Alkan ve Ergil, 1980: 14).

Yine Easton ve Dennis'e göre; işlevci görüş açısından siyasal toplumsallaşmanın özgül amacı, diğer işlevsel gereksinimlerin karşıladığı yapıların sürekliliğini sağlamaktır. Çünkü araştırmaların önemli bir çoğunluğu, siyasal toplumsallaşma yoluyla, siyasal sistemin sürekliliğini görelî olarak değişmeyen bir biçimde sağladığını varsayar (Alkan ve Ergil, 1980: 15)

Burada özellikle belirtilmesi gereken bir nokta da, toplumun varlığını sürdürebilmesi için gerekli işlevlerin saptanması, mutlaka uzmanlaşmış ve her biri bir işlevi yerine getiren yapıların benzeri bir dökümünü yapmasında gerektirmeyebilir. Burada karşınıza "yapısal farklılaşma derecesi" çıkar.

Karmaşık toplumlarda yapıyla işlevin eşlenmesinde belirsizlikler vardır. Levy "somut" yapılarla "analitik" yapıları birbirinden ayırır. Somut yapılar üyelik grupları (aileler, soylar gibi) ya da örgütlenmemiş "sınıflar" gibi yığınsal oluşumlardır. Böylesi üyelikler, ilkece o tipin bünyesine kapalıdırlar. Yani bir birey ancak tek bir akrabalık grubuna, tek bir topluluğa veya tek bir meslek grubuna üyedir ve başkasına üye olamaz. Analitik yapılar ise esas olarak işlevlerine (sistem için doğurdıkları sonuçlara) bakarak teşhis edebiliriz. Bütün grupların ve derneklerin bir iktisadi yanları vardır. Öte yandan şirketler ve meslek örgütleri aynı zamanda tekil aileler üzerinde yarattıkları benzer başka sonuçlar doğurmalarının yanı sıra, düzeni koruma ve kurallara uyulmasını sağlamada etkili olan siyasal kuruluşlardır. Benzeri noktalar siyaset içinde söylenebilir. Ancak sistem üzerinde doğurdıkları sonuçları yönünden yapıların standart bir

listesinin oluşturulması çabasının boşunalığına karşın bu zorluk karşılaştırılmalı çözümlemede, işlevsel yaklaşımın yararlılığını ortaya koyan inandırıcı bir delil olarak ileri sürülmüştür. Zira, iktidar ve sorumluluktan kim ne kadar pay alacaktır? gibi anlamlı bazı soruların sorulması mümkün olabilmektedir. Bu sorulara verilecek cevaplar farklılaşmış yapılar arasındaki karşılıklı bağımlılıkları gözlemlemeye olanak verir. Çünkü bu bağımlılıklar yalnız yapılar arasındaki ilişkiler ya da hepsini içine alan denetleyici bir yapı olan devlet tarafından kurulan ilişkiler sayesinde kurulabilmektedir (Bottomore ve Nisbet; 1990; 353–354).

İşlevsel çözümlemenin toplum yapıları arasındaki ilişkilere uygulanış şeklini bir düzene koymak ve formelleştirmek için Merton, "açık" ve "gizli" işlevler arasında kavramsal bir ayırımı yapmayı önerir. "Açık işlevler, örgütlerin açıklanan amaçları, ya da görevlerini, gizli işlevlerde örgütlerin faaliyetlerinden doğan ek sonuçları içermektedir. (Bottomore ve Nisbet; 1990; 355)

Tümüyle yapısal değişimi gözönünde tutmayı gerektiren bu araştırma, rastlantısal olmayan, tarih bağımsız (ahistoric) bütüncül öğelerin bu yapılar arasındaki karşılıklı bağımlılıklarını ortaya çıkarımayı hedeflemiştir. Bu yaklaşımda yapılar arasındaki karşılıklı bağımlılıkların ortaya çıkmasını ve çeşitli kültürlerde ortak yapıların tespit edilmesi ilkesine dayandığından, bizim içinde en uygun bir kavramsal çerçeve olacağı kanısını bizde uyandırmıştır.

Ayrıca fonksiyonların belirleyiciliğinin toplumsal değişim sürecinde en temel faktör olarak göz önünde bulundurulması, siyasal yapı–demokrasi, değişim–yabancılaşma, sivil toplum–örgütlenme ilişkilerinin kavramsal analizinde ve ortaya çıkan sonuçların değerlendirilmesinde bize en uygun kavramsal şemayı kazandırdığı görülmüştür.

1.2. Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın amacı, üniversitede okuyan öğrencilerin siyasal sisteme olan siyasal katılımları ve bu katılımların nicelik ve niteliğini ortaya koymayı hedeflemektedir. Bilindiği gibi Modern ve karmaşık tüm toplumlarda siyasal katılım süreci ve bu süreç içindeki yabancılaşma sıklıkla görülen genel bir durumdur. Ülkemizdeki hızlı toplumsal değişme, siyasal sistemin kurumlarına karşı güvensizlik vb. siyasal yabancılaşmaya neden olmaktadır. Bu farklılaşma ve yabancılaşma ülkedeki farklı kesimlerde farklı sonuçlar doğurabilmektedir. Ülkenin geleceğinde söz sahibi olacak gençlerin özellikle de ülkenin siyasal, ekonomik ve kültürel yapısını daha çok belirlemesi beklenen üniversiteli gençlerin siyasal katılımları ve siyaseti algılama düzeyleri daha da önem kazanmaktadır. Bu sebeple üniversite gençliğinin siyasal sisteme katılım süreçleri ve bu süreç içinde ortaya çıkan farklılaşma ve yabancılaşmanın niteliğini belirleyebilmek araştırmanın en başta gelen amacıdır.

1.2.1. Alt Problemler

- 1– Gençlerin siyasal katılımları hangi düzeydedir?
- 2– Gençleri siyasal katılıma iten veya siyasal katılımdan uzaklaştıran temel sorunlar nelerdir?
- 3– Siyasal yabancılaşma kaçınılmaz bir süreç midir?
- 4– Aile yapısı, demografik özellikler, sosyo–kültürel ve ekonomik kökenle siyasal katılım arasında herhangi bir ilişki var mıdır?
- 5– Siyasal katılımda cinslere göre bir farklılık söz konusu mudur?
- 6– Eğitim seviyesinin yüksekliği veya düşüklüğü siyasal katılımı etkilemekte midir?
- 7– Üniversitede okuyan gençlerin, okudukları bölümler siyasal katı-

lınıda herhangi bir farklılığa yol açmakta mıdır?

1.2.2. Hipotezler

1. Modern toplumlarda alınan eğitim sürelerinin uzaması gençlerin siyasal sistemden uzaklaşmalarına yol açmaktadır.

Açıklama: Hızla sanayileşmiş ve sanayileşen toplumlarda gençlikten yetişkin dönemine geçiş süresi giderek uzamıştır. Daha önceleri bu süre kısa iken, günümüzde toplumsal eylemlerin giderek karmaşıklaşması ile çok uzamıştır. Bu uzun devrede gençler, değişik ve çelişkili birçok kurallar yöntemiyle karşılaşmaktadırlar. Geçiş süresinin uzaması, düşüncelerde kararsızlığın uzamasına ve gerçeğe uymayan bir düş dünyasında yaşama eğilimine yol açmaktadır. Eğitim sürelerinin uzaması bireylerin/gençlerin hayata atılmalarını geciktirmektedir. Gençlerin, tanıyamadığı hayata karşı geliştirmiş olduğu tavırlar, siyasetle ve ona aracılık eden kurumlarla olan mesafenin kapanmasında önemli bir engeldir. Ancak burada, ideolojiye olan ilgilerle siyasete olan ilgilerin özellikle ayırt edilmesi gerekmektedir. Üniversite gençliğinde ideolojik ilgiler cazibesini korurken, siyasete olan ilgilerde düşüş gözlenmektedir. İdeolojik yönelmeler, daha ziyade güvenlik alanı ile ilgilidir. Genç grubun içerisinde kendisine etten bir güvenlik duvarı örerek orada yuvalanmaktadır.

2. Sivil toplum örgütlerinin işlevlerini yerine getirememesi, birey(ler)in katılım alan(lar) ını sınırlandırmaktır.

Açıklama: Toplum üyelerinin siyasal sistemden herhangi bir istemde bulunabilmek için dahi, kamu işleri, yönetilenlerin hakları, yönetimden yakınma ve dilekte bulunma yolları hakkında asgari düzeyde bir bilgiye sahip olma zorunlulukları vardır. Bilgiyi sağlayacak olan mekanizmaların başında ise, medya ve siyasi partilerle birlikte sivil toplum örgütleri yer almaktadır. Sivil

toplum örgütlerinin; vatandaşın/bireyin değer skalasına uygun bir pratik alanı oluşturma ve keyfi yönetim girişimlerine karşı sivil-siyasal-sosyal katılım haklarının korunduğunu, bireyin, "direnc noktaları olma" işlevleri vardır. Bu işlevler; örgüt içi oligarşik yapılanmadan ve yine örgüt içindeki "yönetimdekilerle üye olanlar" arasındaki menfaat farklılığından yerine getirilememektedir. Bunlardan daha etkili olanı ise, siyasal toplumdur. Modern formatında siyasal toplum, "türdeş bir toplum" ve sürekli ilerleme halinde "homojen bir ulus" varetme amacıyla olduğundan, sivil toplum örgütlerine araçsal bir gözle bakmakta ve herkesi kendi ideolojik ve felsefi varsayımlara göre belli bir şekle sokmak istemektedir. Bu haliyle, sivil toplum örgütleri, siyasal toplum karşısında bireyi/vatandaş yalnız bırakarak merkezi gücün devlet karşısında bireyi yutmasına izin vermektedir. Katılma alanı daralan birey siyasal sistemden desteğini çeker ya da yabancılaştırıcı nesne ile ilgili eylemlerden kaçınır. Örneğin, oy vermeme davranışı ya da sivil toplum örgütlerine üye olmama sistemden desteğini çekmenin simgesel belirtisidir.

3. Gençlerin siyasal sistemin işleyişine dair bilgi eksikliği yüksek katılım düzeylerini engellemektedir.

4. Siyasal sistemi oluşturan kurum ve kuruluşların beklentileri karşılayamaması gençlerin siyasal katılımını azaltmaktadır.

Açıklama: Siyasal sistemin sağlıklı bir şekilde sürmesi siyasal sistemi meşru kılan kurum ve kuruluşların işlevlerini yerine getirmesi ile mümkündür. Kendi yarattıkları demokratik taleplere uygun hizmetleri sunamamaları siyasal sistem ile vatandaşlar arasındaki bağların zayıflaması ile sonuçlanmaktadır.

Alt Hipotez

Siyasal sistemin işleyişine anti-demokratik müdahaleler gençlerin siyasal katılımını olumsuz yönde etkilemektedir.

5. Siyasal sistemin medyatik aygıtlarla öğrencilerin düşün-yaşam biçimlerini baskı altında tutması, onların siyasi iradelerini edilgin (pasif) duruma getirmektedir.

Açıklama: Konu, sosyolojik açıdan ele alındığında günümüz toplumlarında ortaya çıkan, insanların kitle iletişim araçları karşısında edilgin (pasif) bir duruma getirilmeleri, insani ilişkilerin araçsallaşması, insanların siyasi iradelerinin standartlaşması, yine insanın yalnızlaşması ve siyasete olan yabancılaşmanın yoğunlaşması gibi kültürel ve siyasal sorunlar kitle iletişim araçlarında somutlaşmaktadır. Kitle iletişim araçları, toplumsal ve siyasal gündemin belirlenmesinde en etkili rolleri üzerlerine alarak gündemi seçmekte, düzenlemekte, vurgulamakta, tanımlamakta ve genişletmektedir. Bazı grupları, bazı davranış ve değertürleriyle bazı toplumsal/siyasal denetim mekanizmalarını haklı gösterip meşrulaştıran kitle iletişim araçları, siyasal sistemce *istettirilen* görüntüleri oluşturmakta ve sonra da bu görüntüler, bizim inançlarımız ve davranışlarımızı biçimlendirmektedir.

Ancak, burada ele alınan bütün bu sorunlar kitle iletişim araçlarının olumsuz etkileri, bütünüyle araçların kendilerinden değil, kullanılış biçiminden kaynaklanmaktadır.

1.3. Sayıtlar

Araştırmanın sayıtları aşağıdaki şekilde belirlenmiştir.

1– Üniversiteli gençlerin siyasal katılımlarında en fazla etkili olan faktör onların sosyalleşme süreçleridir.

2– Siyasal yabancılaşma, toplumsal değişme sürecini yaşayan her toplumda görülen bir ögedir.

3– Üniversitede okuyan gençlerin siyasal katılımlarının nitelikleri

toplumun diğer kesimlerindeki bireylerin siyasal katılımından farklılık arz etmektedir.

4– Örneklemimize 1. ve 4. sınıfları seçilirken, 1. sınıfların üniversite öncesi siyasal eğilimlerini temsil ettikleri, 4. sınıflarından üniversite eğitiminin siyasal tutumlar konusundaki değişimi daha iyi yansıtacağı kabul edilmiştir.

5– Bireylerin içinde yaşadıkları fiziksel ve sosyal ekonomik çevre siyasal katılımlarını etkiler.

6– Örneklem seçilen Selçuk Üniversitesi'nde okuyan gençler Türkiye'nin farklı bölgelerinden ve farklı sosyo-ekonomik ve kültürel çevrelerinden geldikleri için tüm Türkiye'deki Üniversitelerde okuyan gençleri temsil ettiği varsayılmıştır.

1.4. Sınırlılıklar

1– Selçuk Üniversitesi'nde bulunan Fen, Mühendislik, Ebediyat, İletişim, İlahiyât vb. gibi bölümler, "Fen-Mühendislik" ve "Sosyal Bilimler" şeklinde iki temel kategoride toplanmıştır.

2– Üniversitenin Sağlık Bilimleri ve iki yıllık meslek okulları ayrı birer kategori olarak düşünüldüğünden örneklem dışı bırakılmıştır.

3– Problem Selçuk Üniversitesi'nde "Fen-Mühendislik" ve "Sosyal Bilimler" bölümlerinde okuyan öğrencilerle sınırlıdır.

4– Anketler, "Fen-Mühendislik" ve "Sosyal Bilimler" bölümlerinin 1. ve 4. sınıflarında okuyan üniversiteli gençlerle sınırlandırılmıştır.

5– Araştırmada ele alınan değişkenlere ait verilerin toplanması anket soruları ve gözlemle sınırlıdır.

6– Bu araştırmanın tamamlanması, araştırmacının tez süresi ile sınırlıdır.

1.5. Tanımlar

Siyaset: Toplumsal uyumu sağlamak için bir takım siyaset ayıtları aracılığı ile (DİA) kurulmaya çalışılan ilişkiler bütünüdür. Siyaseti, çatışan talep ve çıkarları bağdaştırmak, genel toplum sistemi içerisinde uyumu sağlamak ve korumak olarak tanımlamaktayız.

Siyasal Yabancılaşma: Bu çalışmaya temel olan siyasal yabancılaşma kavramı, ona atfedilen birçok anlama karşın, bir çekirdek anlam yüklenmiştir. O da "uzaklaşma" yani bireyin siyasal sistemle artık özdeşlik duygusunu kaybetmesidir. Başka bir deyişle, yabancılaşma bireyin kendisi ile siyasal çevresinin önemli bir niteliği ya da cephesi ile olan uzaklaşmasına/kopmasına ilişkin tutumdur. Bundan sonra kullanılan biçimiyle yabancılaşma birey ile siyasal yapı arasında meydana gelen kopma ya da uzaklaşma sürecidir. Burada yabancılaşan bireydir. Siyasal sistemin tümü ya da bir bölümünden (belli kurumlar, süreçler ya da ilişkilerden) yabancılaşmıştır. Bu ruh halini de bir dizi uzaklaşmaya ilişkin tutumla dışa vurur ya da belli eder. Birey, geliştirdiği tutumların niteliği ve derecesine göre, aktif ya da pasif bir siyasal yabancılaşmayı yaşamaktadır.

Siyasal Katılım: Siyasal yabancılaşma, daha çok bir tutum kümesi biçiminde belirdiği için, her zaman davranış biçiminde eyleme dönüşmemektedir. Oysa siyasal katılım; vatandaşların siyasal sistem karşısında durumlarını, tutumlarını ve davranışlarını yansıtan, güçlü göstergeleri olan kullanışlı bir kavram olarak çalışmamızda tanımlanmıştır. Bu nedenle, siyasette uzaklaşma-yaklaşma ölçütlerine "beden" kazandırmış olan siyasal katılım kavramını siyasal yabancılaşma kazılarında ödünç bir araç olarak kullanılacaktır.

Demokrasi: Demokrasiyi kavramsal olarak, toplumsal küme üyelerinin sahip oldukları kabul edilen bütün çatışan ideal, inanç ve düşüncelerin meşruiyetini tanımlayan bir konsept olarak ele alıyoruz. Burada üyelerin, hayal

ve gayelerini hür olarak takip edebilecekleri ve siyaset yoluyla yereldikleri kabulü ile hareket edilmektedir.

Sivil Toplum: Sivil toplum kavramını Batı Avrupa'daki gelişmelere paralel olarak tanımını bulan klasik anlayıştan çok, bu kavramın modern dünyadaki algılanışını baz alarak bir çerçeve oluşturulmuştur. Modern toplumda sivil toplumu, devlete varan bir aracı değil, tersine devleti sınırlayan, onun üzerinde bir denetim mekanizması oluşturan ve devlet karşısında alternatif değerler, söylemler, kültürel kodlar, varlık alanları, örgütler ve programlar üreten bir alan olarak kabul ediliyoruz. Sivil toplum, bireysel özgürlüklerin yaşandığı, sosyal grup ve ilişkilerin üretildiği ve biçimlendiği bir alandır. Kısacası, "devletin" değil, "toplumun" varlık alanını oluşturmaktadır.

Kitle Toplumu: Bu toplum tipinde, insan yalnızlığının, iç parçalanışının ve baskıya açık bir duruma gelişin nedenleri görülür. Bireyler (vatandaşlar) yaşamlarına yön verecek bir çizgiden yoksundur. Modern zamanlardaki birey kurgusuna uygun olarak oluşturulan yapay ve ucuz halk kültürünün ürünleri olan radyo, televizyon, basın ve sinema gibi eğlencelerin gelenekçiliği ve tutuculuğu içinde kalırlar. Böylece, kitle kültürü dediğimiz ve yaygın haberleşme araçlarının kitlelerin yaşam ve düşün biçimlerini kanalize eden yeni bir kültür karşımıza çıkar. Bir bakıma, tüketim toplumuna hizmet etmekle ve toplumsal uyumu (konformizmi) yaymakla; yapay, görüntüsel mutluluk imajları ve idealleri olan bir toplum vurgusu, yapılmıştır.

Siyasal Parti: Siyasi partiler, bir program çerçevesinde siyasi kararları etkilemek ve bu amaçla siyasi iktidarı ele geçirmek üzere örgütlenmiş birimlerdir. Partiler, bu halleriyle siyasi katılımın başlıca kanalları haline gelmişlerdir. Toplumdaki istekler, beklentiler ve onların gerçekleştirilmesi yolundaki etkileme faaliyetleri çoğunlukla bu kanallardan geçmektedir. Aynı çerçeve içerisinde de seçmenleri harekete geçirmek daha aktif davranışlara yöneltmek,

seçimlerde sandık başına gitmeye teşvik bakımından da ön planda rol oynadıkları görölr.

Bu durum siyasal partileri, siyasal kültürün yayılması veya değiştirilmesi yönünde etkili olan belli başlı birimler haline getirmektedir.

Toplumsal Değişme: Bir toplumdaki ilişkilerde, kurumlarda (burada siyasal kurumlar) ve siyasal yapıda belli bir durumdan daha farklı bir duruma geçiş olarak alınmıştır.

Çatışma: Bireyler arasında birbirine uymayan farklı amaçları içine alan her türlü ilişkinin siyasal sistemin idealleri yönünde mobilize etmek için "ortak bir iyi" etrafında kümelenmesidir.

Siyasal Sistem: Siyasal sistem herşeyden önce özünde iktidar fenomeni bulunan bir örgütlenme biçimidir. Bu iktidarın toplumdaki diğer iktidar ya da otorite ilişkilerinden ayıran bir kapsam ve emredicilik vermektedir. Söz konusu emredicilik siyasal sistemin yaşaması için gereksindiği ilişkilerde düzenlilik, bütünlük ve süreklilik sağlamaktadır. Bu nedenle söz konusu emredicilik siyasal sisteme sürekliliği sağlamak için sistem değerlerinin topluma kabul ettirilmesinde gerektiğinde güç kullanma arasında zorunlu bir ilişki bulunmaktadır. Sistem değerlerini ve eylem biçimlerini olduğu kadar bireyin sisteme yönelik taleplerini biçimlendirmesi nedeniyle bir *karar verme süreci* olarak tanımladığımız siyasal sistem, katılma ile toplumu yönlendirecek eylem modelleri vermektedir. Başka deyişle sistem, amaç, norm, değerler,yapı, siyasal kurumlar ile katılma ve katılma eylemlerinin içerik ve biçimi konusunda karar vermekte bireysel seçimlerle kendi seçimleri arasında uyum sağlamaktadır. Bu nedenle siyasal sistemi yapısı gereği düzen ve baskı unsurlarını içeren, ya da toplum üyelerinden bazılarının diğerleri üzerinde meşru olarak bir baskı uygulama olanağına sahip bulundukları bir yapı olarak tanımlamak da mümkündür.

II. BÖLÜM

2.1. Evren ve Örneklem

Araştırmamızın evreni Selçuk Üniversitesi'nde okuyan öğrencilerdir. Araştırmamızın çalışma örneklemini ise şu anda eğitim ve öğretim faaliyeti sürdüren Fen–Mühendislik ve Sosyal Bilimler bölümlerinin bazılarıdır.

Şu anda Selçuk Üniversitesinde öğrenim gören öğrencilerin toplam sayısı 33.616'dır. Araştırma yaptığımız bölümlerin (Mühendislik-Mimarlık, Fen-Edb., Ziraat, İlahiyat, İletişim) toplam öğrencisi ise; 12,685'dir. Bu bölümlerde okuyan öğrencilerin 7990'si erkek (% 63), 4655'i kız (% 37) dir.

Bu bölümlerden araştırma örnekleminizi oluştururken gerek cinsiyet, gerekse de yüzdelik oranları dikkate alarak oluşturulmuştur. Araştırmamız, 149 erkek (bunun oranı % 61.1), 95 kız (bunun oranı ise % 38.8) öğrenci üzerinde gerçekleştirilmiştir.

Araştırmanın örneklemini oluşturulurken Selçuk Üniversitesi'ndeki tüm bölümler temel iki kategoriye ayrılmıştır. Birinci kategori "Fen–Mühendislik", ikinci kategori ise "Sosyal Bilimler" bölümleridir. Selçuk Üniversitesinin tümünü temsil edeceğini düşündüğümüz bölümler genellikle öğrencilerin geldikleri sosyo–kültürel çevreler göz önüne alınarak bilinçli bir tercihle seçilmiştir.

Seçilen ve üzerinde anket uygulanan bölümler şunlardır:

1– Fen–Mühendislik Bölümleri:

– Makina

– Mimarlık

- Tarla bitkileri
- Matematik
- Kimya
- 2– Sosyal Bilimler Bölümleri:
 - Halkla ilişkiler
 - Sosyoloji
 - İngiliz dili ve edebiyatı
 - Arkeoloji
 - İlâhiyat

Örneklerimiz yukarıda saydığımız bölümlerin 1. ve 4. sınıflarında uygulanmıştır. 1. sınıfları örneklem içine alırken, onların üniversite öncesi siyasi ilgilerini daha çok temsil edeceği, 4. sınıflarında üniversite eğitiminin siyasal tutumlar konusundaki değişimi daha iyi yansıtacağı düşünüldüğü için tercih edilmiştir.

Yukarıda belirttiğimiz bölümlerin herbirine 25 anket olmak üzere toplam 250 anket uygulanmıştır. Mümkün olduğunca sınıflardaki cinsiyet farklılığı da dikkate alınmıştır.

Anket uygulaması sonucunda 6 anket usulüne uygun doldurulmadığı için araştırmaya kapsamı dışında tutulmuştur. Böylece 149'u erkek, 95'de kız öğrenci olmak üzere toplam 244 öğrenci ile araştırma gerçekleştirilmiştir.

2.2. Veri Toplama Teknikleri

Siyasal Yabancılaşma sürecinde Sivil Toplum ve Demokrasi sürecini tespit edebilmek için bir görüşme formu düzenlenmiştir.

Araştırmamızla ilgili anketlerin hazırlanabilmesi için önce literatür taraması yapılmıştır. Bu tarama sonucunda konunun hangi yönleriyle ele alınması ve uygulanacak ankete hangi değişkenlere ağırlık verilmesi gereği ortaya

çıkmiştir.

Temel verilerimizi sağlayacağını düşündüğümüz anketimiz oluşturulmuş daha sonrada sorular olgunlaştırılmıştır.

Anketimizde yer alan soruların işleyip işlemediklerini tespit için Selçuk Üniversitesi Fen–Edebiyat Fakültesi Sosyoloji ve Kimya bölümlerinde okuyan 10'ar öğrenci üzerinde anket uygulanmıştır. Uygulama sonucunda anketlerde yer alan sorulara verilen cevapların yeterli ve tatmin edici olduğu görülmüş, anlaşılmasında güçlük çekilen ve tereddüt edilen birkaç soruda yeniden değişiklikler yapılmıştır.

Anketimiz temelde 3 bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde, gençlerin Demografik durumları ile sosyo–kültürel ve ekonomik konumlarını tespit edecek sorular, ikinci bölümde, siyasal katılımın boyutunu ortaya koyabilecek nitelikteki sorular, üçüncü bölümde de yine gençlerin siyasal katılımalarını ölçecek tutum sorularından oluşmuştur.

Anketler öğrenciler üzerinde bizzat kendim ve Sosyoloji bölümündeki Araştırma görevlilerinin denetiminde uygulanmıştır.

2.3. Verilerin Çözümlemesi

Araştırmamızın verileri değerlendirilirken, yüzdeler hesaplamalar aritmetik ortalama, standart sapma ve "Ki–kare" istatistik işlemleri kullanılmıştır. Bazı ki–kare çizelgelerinde beklenen Frekans hücrelerin % 20'den fazlasında 5'ten küçük olması sonucunda, çapraz ilişki kurulmuş fakat ki–kare hesaplanmamıştır.

Sosyolojik araştırmalarda bilindiği gibi ençok kullanılan testlerden biri "ki–kare" testidir. Bu test hesaplamalarda basitlik sağlarken, kullanılan ölçeğin nominal olması halinde bile güvenilir sonuçlar verebilmektedir. Ayrıca ki–kare

testi ile örneklerde yer alan değişkenler arasında bir ilişkinin var olup olmadığı ya da değişkenler arasındaki sonuçların rastgele nedenlerden ileri gelip gelmediği de araştırılabilmektedir.

Bu araştırmanın bütün istatistik işlemleri, Selçuk Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümünde SPSS (Statistical Package For the Social Sciences) paket programında yapılmıştır.

III. BÖLÜM

ARAŞTIRMANIN BULGULARI VE TARTIŞMALAR

Araştırmamızın evrenini temsil eden üniversite gençliğinin, siyasal katılımlarını, demokratik kurumlara karşı ilgi ve tutumlarını tespit etmeye yönelik olduğundan örneklemimizi tanımlayacak, demografik, sosyo-kültürel ve ekonomik vb. gibi verilere ihtiyaç duyulmuştur. Burada gençlerin demografik ve sosyokültürel-ekonomik özellikleri birer bağımsız değişken olarak ele alınmıştır.

3.1. DEMOGRAFİK ÖZELLİKLER

3.1.1. Öğrencilerin Okudukları Bölümler

Örneklemimizde belirtildiği gibi S.Ü. tüm bölümler genellikle öğrencilerin geldikleri çevreler gözönüne alınarak ve bilinçli bir tercihle iki ana bölüme ayrılmışlardır. 1. Sosyal Bilimler bölümleri 2. Fen-Mühendislik Bölümleri

Tablo 1: Bölüm Dağılımı

	Sayı	%
Sosyal Bilimler	119	48.8
Fen-Müh. Böl.	125	51.2
Toplam	244	100.0

Tablo 1'de görüldüğü gibi örneklemimiz içindeki öğrencilerin 115'i (% 48.8) sosyal bölümlerde öğrenimini sürdürürken 125'i (% 51.2) ise Fen-Mühendislik bölümlerinde öğrenimlerini sürdürmektedirler.

3.1.2 Okudukları Sınıflar

Tablo 2 : Sınıf Durumları

	Sayı	%
1. Sınıf	124	50.8
4. Sınıf	120	49.2
Toplam	244	100.0

Örnekleminiz içindeki öğrencilerin okudukları sınıflar (her iki gruptan) Tablo 2'de verilmiştir. Buna göre öğrencilerin % 50.8'i (124 kişi) 1. sınıf öğrencisi iken, % 49.2'si (120) kişi 4. sınıf öğrencisidir.

3.1.3 Cinsiyet Dağılımı

Tablo 3 : Cinsiyet Dağılımı

	Sayı	%
Erkek	149	61.1
Kız	95	38.9
Toplam	244	100.0

Örnekleminiz içindeki öğrencilerin 149'u erkek, 95 ise kızdır. Erkeklerin oranının kızlara oranla daha yüksek olması gerek Selçuk Üniversitesinde okuyan öğrencilerin, gerekse de araştırmamızda örnekleme aldığımız bölümlerde erkek öğrencilerin sayıca daha fazla oluşundan kaynaklanmaktadır. Mühendislik Fak., Fen-Edebiyat Fak., Ziraat Fak., İlahiyat Fak., İletişim Fak. toplam öğrenci sayısı 12.685 dir. Cinsiyete göre dağılımlarına bakıldığında kız öğrenci sayısı 4695 (% 37,0) dir. Erkek öğrenci sayısı ise, 7990 kişi (% 63.0) dir. Selçuk Üniversitesindeki toplam 33.616 öğrencinin cinsiyet dağılımlarına bakıldığında benzer bulgular elde edilmiştir. (Kız % 41.3, erkek öğrenci % 57.3). 1996-1997 Selçuk Üniversitesi istatistikleri dikkate alınarak düzenlenmiştir.

3.1.4 Yaş Dağılımı

Tablo 4 : Yaş Dağılımı

Yaşlar	Sayı	%
17	4	1.6
18	28	11.5
19	37	15.2
20	34	13.9
21	36	14.8
22	32	13.1
23	36	14.8
24	17	7.0
25	11	4.5
26	9	3.7
Toplam	244	100.0

Örneklerimizde öğrencilerin yaş dağılımı 17 yaş ile 26 yaş dağılımı arasındadır. Öğrencilerin çok önemli bölümü 18 ile 23 yaş dağılımı arasındadır. Bunların toplam oranı % 83.3'dür. Küçük yaş grubu olarak ifade edeceğimiz 17 yaşında olanların oranı % 9.16 iken daha büyük yaş grubu olarak ifade edebileceğimiz 25 ve 16 yaş grubunda olanların toplam oranı % 8.2'dir.

3.1.5. Mezun Oldukları Lise

Tablo 5 : Mezun Oldukları Liseler

	Sayı	%
Normal Lise	158	64.8
İ.H.L.	28	11.5
Anadolu-Fen L.	31	12.7
E.M.L.	16	6.6
Özel Lise	11	4.5
Toplam	244	100.0

Öğrencilerin önemli bir çoğunluğu normal lise mezunudurlar (% 64.8). Aynı kategori içinde ele aldığımız Anadolu-Fen liselerinin oranı % 12.7'dir. İmam Hatip Liselerinin oranı % 11.5, Endüstri Meslek liselerinin oranı % 6.6 iken Özel Lise mezunu olanların oranı % 4.5 dir.

3.1.6. Ebeveynlerin Eğitim Durumu

Tablo 6 : Ebeveyn Eğitim Durumu

	Baba		Anne	
	Sayı	%	Sayı	%
Okur-yazar değil	4	1.6	27	11.1
İlkokul	101	41.4	153	62.7
Ortaokul	32	13.1	15	7.8
Lise	42	17.2	22	5.0
Üniversite	48	15.7	20	8.2
Belirtilmeyen	17	7.0	3	1.2
Toplam	244	100.0	244	100.0

Tablo 6'da ebeveynlerin eğitim durumları verilmiştir. Gerek babaların, gerekse de annelerin önemli bir kısmı ilkokul mezunudur. İlkokul mezunu olan Annelerin oranı % 62.7 iken ilkokul mezunu olan Babaların oranı % 41.4'dür. Annelerde dikkat çeken ve ikinci büyük oranı teşkil eden oranda okuma-yazması olmayanlardır (% 11.1). Babalarda okuma yazma olmayanların oranı sadece % 1.4'dür. Ortaokul mezunu annelerde, % 7.8 iken babalarda % 13.1'dir. Lise mezunu Anneler % 50 iken babalar ise % 17.2'dir. Üniversite mezunu olma oranı babalarda (% 19.7), annelere (% 8.2) oranı daha yüksektir. Örneklemimizdeki öğrencilerin toplam % 8.2'si anne ve babalarının eğitim durumlarına cevap vermemişlerdir.

3.1.7. Babanın Meslek Durumu

Tablo 7 : Babanın Meslek Durumu

	Sayı	%
İşçi	22	9.0
Memur	37	15.2
Esnaf-Tüccar	48	19.7
Sanayici	6	2.5
Çiftçi	21	8.6
Emekli	26	10.7
S.Meslek	26	10.7
İşsiz	3	1.2
Öğretmen	7	2.9
Belirtilmeyen	19	7.8
Toplam	244	100.

Tablo 7'de görüldüğü gibi, gençlerin babalarının meslekleri çeşitli sektörlerde yoğunlaşmaktadır. Babaların; % 22.5'i Emekli, % 15.7'si Esnaf-Tüccar, % 15.2'si Memur, % 10.7'si Serbest Meslek, % 8.6'sı Çiftçi, % 2.9'u Öğretmen, % 1.2'si İşsizdir. Öğrencilerin % 7.8'i ise babalarının mesleğini belirtmemişlerdir.

3.1.8. Annenin Mesleği

Tablo 8 : Anne Mesleği

	Sayı	%
Ev Hanımı	211	86.5
Öğretmen	8	3.3
Esnaf	2	0.8
Memur	7	2.9
Emekli	11	4.5
Serbest Meslek	1	0.4
Belirsiz	4	1.6
Toplam	244	100.0

Elde ettiğim bulgulara göre öğrencilerin anneleri çok yüksek oranda ev hanımıdır (% 86.5). Diğer meslek dağılımları ise, % 3.3'ü öğretmen, % 2.9'u Memur, % 4.5'i Emekli, % 0.8'i Esnaf, % 0.4'ü Serbest Meslek sahibidir.

3.2. SOSYO-KÜLTÜREL VE EKONOMİK DURUM

3.2.1. Gençlerin Üniversiteye Kadar Yaşamlarını Sürdürdükleri Yerleşim Birimleri

Tablo 9 : Yaşadıkları Yerleşim birimleri

	Sayı	%
Köy	18	7.4
Kasaba	9	3.7
İlçe	49	20.1
Şehir	67	27.5
Büyükşehir	101	41.4
Toplam	244	100.0

Tablo 9'da görüldüğü gibi gençlere, üniversiteye gelinceye kadar hayatlarının önemli bir bölümünü nerede geçirdikleri sorulduğunda, şu anda üniversitede okuyan öğrencilerin % 41.4'lük gibi büyük bir oranı Büyükşehirde, % 27.4'de şehirde geçirdiğini belirtmiştir. İlçe kökenli olanların oranı % 20.1, köy kökenlilerin oranı % 7.4 iken kasaba kökenli olanların oranı ise % 3.7'dir.

3.2.2. Kardeş Sayısı

Tablo 10 : Kardeş Sayısı

	Sayı	%
Tek Çocuk	9	3.7
2-3 Kardeş	125	52.9
4-5 Kardeş	31	12.7
6-7 Kardeş	66	27.0
8 ve daha fazla	9	3.7
Toplam	244	100.0

Örnekleminizdeki öğrencilerin % 52.9'u 2-3 kardeşe sahiptir. 6-7 kardeş olanların oranı % 27, 4-5 kardeş olanların oranı % 12.7'dir. 8 ve daha fazla kardeş olanların oranı ise % 3.7'dir. Tek çocuk olanların oranı da % 3.7'dir.

3.2.3. Ailenin Kaçınıcı Çocuğu Olduğu

Tablo 11 : Ailenin Kaçınıcı Çocuğu Olduğu

	Sayı	%
1. Çocuk	90	36.9
2. Çocuk	61	25.0
3. Çocuk	40	16.4
4. Çocuk	24	9.8
5. Çocuk	15	6.1
6. Çocuk	6	2.5
7. Çocuk	2	0.8
8. Çocuk	5	2.0
9. Çocuk	1	0.4
Toplam	244	100.0

Tablo 11'de görüldüğü gibi öğrencilerin % 36.9'u ailenin ilk çocuklarıdır. % 25.0'ı ikinci çocuk, % 16.4'ü üçüncü çocuk, % 9.8'i dördüncü çocuk, % 6.1'i beşinci çocuk, % 2.5'i altıncı çocuk, % 0.8'i yedinci çocuk, % 2.0'si sekizinci çocuk, % 0.4'ü de dokuzuncu çocuktur.

3.2.4. Kardeşlerin Eğitim Durumları

Tablo 12 : Üç Büyük Kardeşin Eğitim Durumları

	1. Kardeş		2. Kardeş		3. Kardeş	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
İlkokul	41	16.8	39	16.0	34	13.9
Ortaokul	35	14.3	28	11.5	13	5.3
Lise	81	33.2	70	28.7	25	11.9
Üniversite	77	31.6	48	19.7	25	9.4
Tek çocuk veya 1 ve 2 kardeşe sahip olan	9	4.1	59	24.2	145	59.4
Toplam	244	100.0	244	100.0	244	100.0

Tablo 12'de görüldüğü gibi, örneklemimize giren öğrencilerin ilk üç kardeşin (büyükten küçüğe doğru) eğitim durumlarına baktığımızda, kardeşlerin eğitim seviyelerinde yükseldiği görülmektedir. Bu durum aynı zamanda Türkiye de eğitim seviyesinin giderek yükselmekte olduğunu gösteren bir tespittir. 1. kardeşe oranla 2. ve 3. kardeşlerde üniversite mezunu olanların oranının giderek düştüğü görülmektedir. Bu durumda, kardeşlerin önemli bölümünün kendisinden daha küçük yaşta olduğu ve bunların eğitimlerinin devam ettiği ile açıklanabilir.

1935-1990 yılları okur yazarlık durumunun toplum içindeki oranına bakıldığında; 1935'lerde % 19.25 olan okuma-yazma oranı 1970-1990 yıllarında okur-yazar nüfusun kendi içerisindeki oranlarında ise, herhangi bir öğrenim kurumu ve bir öğrenim kurumundan mezun olup olmadığı bilinmeyenler bir kenara bırakıldığında (% 20-35) ilk-orta-lise-yüksekokul/üniversite

öğrencilerinin eğitim düzeylerindeki oran geçen yirmi yılda 4-5 puan artış göstermiştir. 1989-1995 yılları arası okullaşma oranlarına bakıldığında da ilk-orta okullarda 1-3 puanlık artışlar olmakla birlikte bu oran liselerde 13-15 puana ulaşırken yüksek okul/üniversitelerde ise, 8 puan civarında gerçekleşmiştir (DİE 1996). Yukarıda verilen bu oranlar modernleşmenin belirgin göstergelerinden biri olan eğitime verilen önemin Türkiye'de arttığını ve artacağını göstermektedir.

3.2.5. Ailenin Ortalama Aylık Geliri

Tablo 13 : Ortalama Aylık Gelir

	Sayı	%
15 milyon ve daha az	15	6.1
16-25 Milyon	34	13.9
26-40 Milyon	84	34.4
41-75 Milyon	64	26.2
76 Milyon ve yukarı	45	18.4
Belli olmayan	2	0.8
Toplam	244	100.0

Tablo 13'de görüldüğü gibi ailenin ortalama aylık gelirleri en fazla oranda 26-40 milyon arasında yoğunlaşmaktadır (% 34.4). 47-75 milyon arasında gelir grubunda % 26.2 ile diğer yüksek oranı göstermektedir. (Bunu da 41 ile 75 milyon arasında ara bir gelir grubu kategorisi alınmamasının sebebi manidar sayıda oranın tespit edilememesindendir) Aylık ortalama gelirleri 76 milyon ve yukarı gelire sahip olanların oranı % 18.4 iken, 15 milyon ve daha az ortalama aylık gelire sahip olan ailelerin oranı ise % 6.1'dir. (Veriler incelenirken 1997'de yapıldığı göz önüne alınmalıdır.) Selçuk Üniversitesinin 1996-1997 öğrenci istatistiklerinde de 10 milyon ve altında ortalama gelire sahip olan ailelerin oranı % 9,4, 10-39 milyon arasında yer alan ailelerin ortalama aylık geliri % 75, 40 milyon ve üstünde gelire sahip ailelerin aylık gelirleri ise % 16 oranında tespit edilmiştir. Oranlar karşılaştırıldığında rakamlardaki farklılıklar göze çarpsa da gelir dilimlerindeki sıralamalar da önemli değişmelerle

karşılaşılmamaktadır. Ortaya çıkan farklılıklar ise, Üniversite istatistiklerinin bir önceki yıla ait olması, istatistiklerde öğrencilerin bir kısmının ailelerinin ortalama aylık gelirlerini belirtmemeleri (3000 kişinin üzerinde) ve 1997 yılında yapılan araştırmamız için dilimlenen aylık gelirlerle üniversite gelir dilim aralıklarının farklı olmasından kaynaklanmaktadır.

3.3. HİPOTEZLERİN SINANMASI

Bu bölümlerde, örneklemimiz içine giren öğrencilerin siyasete ilgi düzeyleri, katılım oranları, sivil toplum örgütleriyle ilişkileri ve demokratik kurumlara karşı geliştirdikleri tutumlar tespit edilmeye çalışılmıştır. Bu konuda daha önce ortaya konmuş olan hipotezler anket sorularına verilen cevapların oluşturduğu istatistik tablolar eşliğinde sınanacaktır.

Tablo 14 : Gazete Okuma Durumları

	Sayı	%
Hergün	80	32.8
Hafta sonları	26	10.7
Ara-sıra	127	52.0
Pek okumam	11	4.5
Toplam	244	100.0

Gazete okuma oranlarına bakıldığında gençlerin düzenli bir gazete okuma alışkanlığının çok yüksek olmadığını görüyoruz. Hergün düzenli olarak okurum diyenlerin oranı % 32.8'dir. Buna mukabil ara-sıra okurum diyenlerin oranı % 52'dir. Hafta sonları okurum diyenlerin oranı ise % 10.7'dir. Pek okumam diyenlerin oranı ise % 4.5'dir. Bu durumda gazeteyi sürekli olarak okumayanların toplam oranı % 67.2'dir.

3.3.1.deki gazete okuma durumlarını gösteren tabloya kadarki kısımda öğrencilerin siyasetle ilgi düzeylerini dolaylı biçimde gösteren bir kriter oluşturması 1., 3. ve 5. hipotezimiz hakkında veri elde etmek amacıyla medya ile ilgili tablolar kullanılmıştır. Siyaset bilimi literatüründe medya ile ilişkilerden hareketle öğrencilerin siyasete yaklaşma-uzaklaşma eğilimleri ve düzeyleri ölçülmeye çalışılmaktadır. Çalışmamızda araştırmaya konu olan kitlenin pasif biçimde siyasetin içinde yer alan bir kesim olduğunu düşündüğümüzde, bu kesimin medyayı izleme düzeyinin tespit edilmesi siyasal yabancılaşma konusunda daha bir önem kazanmaktadır. Zira siyasal konular, bilgiler,

haberler oluşturmaktadır. Bu noktadan hareketle üniversite öğrencilerinin gazete, dergi, kitap, televizyon ve radyo gibi haber kaynaklarından hangilerini, hangi ölçüde takip ettikleri tespit edilmeye çalışılmaktadır. Bununla birlikte öğrencilerin bu tür bilgi ya da haber kaynaklarından daha çok hangi konularla ilgilendikleri incelenecektir.

Tablo 15 : Gazetelerde Okunan Bölümler

	Sayı	%
Spor - Magazin	35	16.0
Spor - Güncel	45	18.4
Spor - Siyasi H.	18	7.4
Magazin - Güncel	43	17.6
Güncel - Ekonomi	18	7.4
Güncel - Siyasi H.	13	5.7
Güncel - Köşe	46	18.9
Siyasi - Köşe	22	5.0
Toplam	244	100.0

Örneklelimizi oluşturan öğrencilerin, gazetelerde okudukları bölümlerin ağırlıklı olarak spor, güncel ve magazin bölümlerinde odaklaştığı ortaya çıkmıştır. Bunların toplam oranları % 52'dir. Siyasi haberlere olan ilginin oldukça düşük olduğu tespit edilmiştir. Siyasi haberlerle birlikte spor, güncel ve köşe yazılarını okuyanların toplam oranı % 21.7'dir. Burada dikkat çeken önemli bir unsurda, gençlerin ekonomik haberlere olan ilginin oldukça düşük olmasıdır. Güncel ve ekonomi haberleriyle ilgilenenlerin oranı sadece % 7.4'tür. Siyasi ve ekonomik olaylara ilgilerinin düşük olması, günümüzde toplumsal eylemlerin giderek karmaşıklaşması ve uzaması ile açıklanabilir (Tezcan 199; 39). Bilindiği gibi geçiş süresinin uzaması, düşüncelerde kararsızlığın ortaya çıkmasına ve gerçekte pek uyuşmayan bir düş dünyasında yaşama eğilimine yol açabilmektedir. Ayrıca eğitim sürelerinin uzamasıda bireylerin hayata atılımlarını ve gerçek hayatı tanımlarını geciktirebilmektedir. Gençlerin yeterince tanıyama-dıkları bu hayata karşı geliştirmiş oldukları tavırlar, siyasetle,

ekonomiyle ve toplumdaki diğer kurumlarla olan mesafelerini açmaktadır. Aysel Aziz'in yaptığı araştırmada da benzer sonuçlarla karşılaşmıştır (Aziz, 1982). Gazete de okunan bölümler yine ağırlıklı olarak spor, magazin ve güncel bölümlerde odaklaşmaktadır. (% 37) Siyasi haberlerin güncel ve köşe yazılarının içerisinde değerlendirildiği çalışmada bu iki bölümün toplam oranı % 21.5'dur. Yine bu çalışmada da dikkat çeken gençlerin ekonomik haberlere karşı olan ilgisinin düşüklüğüdür (% 5).

Bu durumu 1. Hipotezimizdeki "Modern toplumlarda alınan eğitim sürelerinin uzaması gençlerin siyasi sistemden uzaklaşmalarına yol açmaktadır" yargısıyla ve 5. hipotezimizdeki "Siyasal sistemin medyatik aygıtlarla gençlerin düşün-yaşam biçimlerini baskı altında tutması onların siyasi iradelerini edilgin (pasif) duruma getirmektedir" hipotezimizi desteklemektedir. Modern dünyada kitle iletişim araçları, kitle toplumuna dönüştürücü bir işlev üstlenmektedir. Bu anlamda teknolojik gelişmeye bağlı olarak meydana gelen toplumsal değişme sunduğu özgürlük alanını özellikle medyalar aracılığıyla belirli alanlarda sınırlandırmakla, bu sınırlandırılan alanlar araştırmamız için ağırlık olarak spor ve magazin olmaktadır.

Ayrıca kitle iletişim araçları, "tüketim toplumu hizmet etmekle ve toplumsal uyumu (konformizm) yaymakla, yapay mutluluk idealleri oluşturmakla popüler bir kültürün oluşmasına hizmet etmektedir (Ergin, 1993: 5). Bu popüler kültürün modern dünyada genellikle spor ve magazinle ana hatları çizilmektedir.

Tablo 16 : TV ve Radyodaki Programları İzleme Oranı

	Sayı	%
Müzik-Eğlence-Realiti Shov	27	11.1
Müzik-Eğlence-Haber	55	22.5
Müzik-Eğlence-Spor	23	9.4
Müzik-Eğlence-Açık Otur.	29	11.9
Belgesel-Haber	31	12.7
Belgesel-Açık oturum	14	5.7
Haber-Spor	23	9.4
Haber-Açıkoturum	31	12.7
Spor-Açıkoturum	11	4.5
Toplam	244	100.0

Radyo ve televizyonda öğrenciler genellikle müzik, eğlence içerikli programlara ilgi göstermektedirler. Müzik-eğlence içerikli programları izleme oranı, diğer seçeneklerle karşılaştırıldığında oldukça yüksek bir oranda olduğu tespit edilmiştir. (% 54.9) Yine müzik-eğlence ile haber programlarını izleyenlerin oranı % 22.5'dir. Belgesel programlara olan ilginin oldukça düşük olduğu görülmüştür (% 5.7). Haber ve açık oturum programlarını izleyenlerin oranı % 12.7'dir. Yine gündemi değerlendirmede önemli bir etkiye sahip olduğu kabul edilen açıkoturum türü programlara ilginde çok düşük olduğu tespit edilmiştir (% 5.7). Kurumsal çerçevede belirtildiği üzere, elde edilen bazı araştırma bulgularına göre, yabancılaşan bireyler kitle haberleşme araçlarını siyasal konularda bilgi edinmekten daha çok bir eğlence aracı olarak kullanmak eğilimindedir (Mc Lead, 1965; Ergil 1980 : 108).

Seeman'a göre de, yabancılaşanlar genellikle siyasal konular hakkında fazla bilgili değildirler. Aynı araştırmacı, İsveç'in Malmö kentinde işçiler arasında yaptığı araştırmada, yüksek güçsüzlük duygusu ile siyasal etkinlik konularında bilgisizlik (düşük düzeyde bilgi) arasında olumlu bir ilişki saptamıştır. Bu güçlü göstergeler araştırmamızın 3. Hipotezi olan "Gençlerin siyasal sistemin işleyişine dair bilgi eksikliği yüksek katılım düzeylerini engellemektedir" iddiasına mesnet oluşturmaktadır.

Kitle iletişim araçlarının bir çoğunun bizim gibi gelişen ülkeler için yeni oluşu, gelişmiş ülke toplumlarında izlenebileceğinden daha büyük etkiler yaratmaktadır. Nitekim bazı araştırmacılar, kitle iletişim araçlarının gelişen ülkelerde önemli etkileri olduğu görüşünü savunmaktadır.

Modern toplumda gençler kitlesel bir şekilde üretilmiş olan imajlar denizinde yüzmektedir. Merkezden yönetilen gazete, dergi, radyo, televizyon ve film tek düze bir bilinç yaratarak gençleri mevcut siyasal sistemin istekleri doğrultusunda ortak olan bir iynin paydasında toplamaktadırlar.

Tablo 16'da Müzik-Eğlence içerikli programların izlenme oranlarındaki yükseklik, gençlerin, kitle iletişim araçları karşısında eleştirici yeteneklerini kayıtsız şartsız bir teslime götürmekte olduğu ve yine gençleri toplumsal, siyasal ve ekonomik status guo'ya '(kurulu düzene) uymak zorunda bırakıldığı şeklinde açıklanabilir. Lundberg, araştırmalarında kitle iletişim araçlarını, estetik zevklerin ve halkın kültürel ölçülerinin gerilemesine yol açan başlıca bir etken olarak değerlendirmektedir (Lundberg, Schrag, Larsen, 1970 : s. 292, 293).

TV ve radyolardaki programları izleme oranlarıyla, Gazete-lerde okunan bölümleri karşılaştırdığımızda büyük bir benzerliğin olduğu görülür. Bu durum yukarıda açıklamaya çalıştığımız gerçeklerle önemli ölçüde örtüşmektedir.

Tablo 17: Siyasetle İlgili Bilgilerin Oluşmasında Etkili Olan Faktörlerle, Siyasi Bilgilerine Güven Durumları

Satır Sütun Toplam	Cevapsız	Güvenli değil	Bir kısmı güvenli	Güvenli	Toplam
	16 45.7 84.2 6.6	11 31.4 18.0 4.5	8 22.9 5.2 3.3		35 14.3
TV-Radyo	1 1.3 5.3 .4	32 40.0 52.5 13.1	45 56.3 29.4 18.4	2 2.5 18.2 .8	80 32.8
Gazete - Dergi	1 2.9 5.3 .4	5 14.7 8.2 2.0	27 79.4 17.6 11.1	1 2.9 9.1 .4	34 13.9
Aile Akraba		6 26.1 9.8 2.5	16 69.6 10.5 6.6	1 4.3 9.1 .4	23 9.4
Akradaş Çev.	1 5.0 5.3 .4	3 15.0 4.9 1.2	16 80.0 10.5 6.6		20 8.2
Kitaplar		3 7.5 4.9 1.2	31 77.5 20.3 12.7	6 15.0 54.5 2.5	40 16.4
Parti yay. ve teş.		1 8.3 1.6 .4	10 83.3 6.5 4.1	1 8.3 9.1 .4	12 4.9
Toplam	19 7.8	61 25.0	153 62.7	11 4.5	244 100.0

Daha önce de belirttiğimiz gibi gençlerin çok önemli bir kısmı, siyasetle ilgili bilgilerini medya aracılığıyla özellikle hazır bilgi edinmeyi sağlayan TV ve radyo gibi iletişim aygıtlarıyla elde etmektedirler. Fakat tablo17 görüldüğü gibi, bilgilerin çoğunluğunu elde ettikleri bu araçlara karşı önemli bir güvensizlikte söz konusudur. TV ve radyodan bu bilgileri elde edenlerin ancak % 2.5'i bilgilerinin güvenli olduğunu belirtirken, % 40 güvensiz, % 56.3'de bir kısmının güvenli olduğunu belirtmektedir. Tablo 14, 15, 16 bakıldığında gençlerin yaşam ile ilgili edindikleri bilgilere duydukları güvensizliğe rağmen büyük oranda kitle iletişim araçlarından faydalandıkları anlaşılmaktadır. Çünkü büyük emek ve harcamalarla meydana getirilen programlar taklid edilecek örnekler sunarak izleyiciyi kendine çekmektedir. Üstün teknik ve estetikle sunulan örnekleri izleyen gençler için; alternatif olabilecek, kitle iletişim araçlarının kıskacından kurtaracak,onunla rekabet edebilecek başka cazibe

aygıtlarının olmayışı, genç-kitle iletişim bağımlılığının duyulan güvensizliğe rağmen devam etmesini sağlamaktadır.

Bu araçlar, yazılı ve görüntülü olarak sundukları örnekler, tavırlar ve siyasal değerler (araştırmamız için düşünüldüğünde) sistemiyle, olaylar karşısında vaziyet alış biçimleriyle bilinç altına yerleşmektedir. Bu nedenle, kitle iletişim araçlarına verilen tepkilerin rakamlara dönüşmüş şekilleri aldatıcı olabilmektedir.

Aile-Akraba ve Arkadaş çevresinde de güven probleminin yaşandığı tespit edilmiştir. Bireyin gelişiminde, sosyalleşmesinde öncelikli etkiye sahip olan aile-akrabanın siyasal değerlerini de aktarma da öncelikli etkiye sahip olduğu kabulünü bir kenara bırakan sorun-larla karşılaşmıştır. Aile-akrabaların bu popülerliğini yitirışinde, değişen dönüşen toplumların ve o ilişkilerin maddeleş-tirdiği kurumların bazı işlevleri aile-akrabalardan alması etkili olsa bile, daha önemli olanı, aile-akrabaların siyasal eğilimlerin oluşumunda bireye içerikten çok bir kalıp sağlamasından kaynaklanmaktadır. Bu kalıbın içi, sonraları toplumlaştırıcı etmenlerle doldurulmaktadır. Başlangıçta aile-akrabanın etkisiyle siyasal tercihler yapıyorsa da, bu tercihlerin ussal temelleri gençler tarafından aranmaya başlandığı andan itibaren dış çevreden gelen bilgilerle aile-akraba içi etkileşimden gelen bilgiler arasındaki farklılık, bilgi kaynaklarında bir tatmin düzeyinin aranmasına neden olmaktadır. Tablo 17'de bu tatmin düzeyinin dış çevre lehine döndüğü yönünde bir açıklama getirilebilir.

Arkadaş çevresi de aile-akraba kadar gençlerin siyasal tercihlerinde belirleyici olduğuna dair araştırma sonuçları elde edilmiş olsa da Tablo 17'de de görüldüğü gibi arkadaş çevresinden gelen bir kısım siyasal bilgilere karşı 16 kişi güven duyarken (% 80), arkadaşlarından gelen siyasal bilgilerin tamamına

güven duyan gençlerin sayısı (% 0) orana bile vurulamamıştır. % 15'e varan oran (3 kişi) ise, gelen bilgilerin güvenli olmadığı yönündedir. % 5 ise, cevap vermeyi uygun görmemiştir. Arkadaşlık gruplarının hangi alanlarda ve ne oranda etkilerinin olduğu tam olarak belirlenememiştir. Ayrıca bu etkilerin sürekliliğinin nelere bağlı olduğunu da kesin olarak bilemiyoruz. Bu durumda tablo 17'yi yorumlarken, arkadaş gruplarının geçici nitelikte olması dikkate alınmalıdır; bir gruptan çıkıp diğerine giren gencin çevresindeki arkadaşlarından gelecek bilgilere güven duyacak kadar bir zamanı paylaşmaması, onlarla bir tarih oluşturamaması ve gelişen bozuk iletişim ortamları gelen bilgilerin güvenilirliğini tartışılır bir konuma getirmektedir. Yüksek öğrenim yıllarında, yeterli düşünsel olgunluğa ulaşmadan, arkadaşlarının etkisi ile "liberal" görüşlere kapılan pek çok öğrencinin, okul bitip arkadaşlık grupları dağıldıktan sonra daha önceki düşüncelerine geri döndüklerini gösteren araştırmalar vardır (Erdelstein, 1970, Aktaran Ergil, Alkan; 75:1980).

Kitaplara duyulan güven üzerine ise, cevap veren 40 kişiden (% 16.4) 31 kişi (% 77.5) bir kısmı güvenli derken, 6 kişi (% 15) güvenli bulmakta 3 kişi de (% 7.5) güvenli bulmamaktadır. Kitap okumak; günlük gazete takip etmek, TV seyretmek, radyo dinlemekten ayrılmaktadır. Bu sayılar iletişim araçları her an gençlerle seçmelerine fırsat vermeksizin bulunurlar. Kitap ise, gencin aradığı ölçüde bulabileceği, kendi tavır alışları doğrultusunda okumalarına yön verdiği bir alandır. Gençler bilgi düzeylerini siyasal-sistemi kavramak için gerekli olan siyasal bilinç düzeylerine yaklaştırabildikleri ölçüde siyasete olan ilgileri anlam kazanmaktadır. Kitap da gençlerin bilgi düzeylerini belirlemede tek ölçüt olmasa da, önemli bir gösterge olduğu kanaatindeyiz. Ancak, bu araçın da gençler tarafından kullanılmadığı gibi kitap siyasi bilgilenme de güvenilir bir kanal olarak da görülmemektedir.

Parti yayınları ve parti teşkilatı aracılığı ile bilgi edinme düzeylerine bakıldığında ankete katılan 200 kişiden 12 kişinin (% 4.9) cevapladığını görmekteyiz. 10 kişinin (% 83.3) parti teşkilatlarından gelen bilgilerin bir kısmına güvendiği tespit edilmiştir. Tablo 17'den de anlaşılacağı gibi gençlerin siyasi bilgilerinin oluşmasında en az etkiye sahip olan parti teşkilatları ve yayınlarıdır. Siyasal sistemin dinamiğini oluşturan ve bireylerin isteklerini siyasal sisteme taşıma misyonunu üstlenmiş olan siyasi partilerin gövdesini oluşturan parti teşkilatlarından gelen bilgilerin gençlerin siyasi bilgilerini oluşturmada yetersiz kaldığı çıkarımı yapılabilir.

Tablo 18 : Cinsiyet ve TV ve Radyodaki İzlenen Programlar Arasındaki İlişki

	Müzik Eğlence R.Şov	Müzik Eğlence Haber	Müzik Eğlence Spor	Müzik Eğlence A.Ölür.	Belgesel Haber	Belgesel A.Ölür.	Haber Spor	Haber A.Ölür.	Spor A.Ölür.	Toplam
Erkek	14 9.4 51.9 5.7	26 17.4 47.3 10.3	18 12.1 78.3 7.4	15 10.1 51.7 6.1	22 14.8 71.0 9.0	6 4.0 42.9 2.5	21 14.1 91.3 8.6	19 12.8 61.3 7.8	18 5.4 72.7 3.3	149 61.1
Kız	13 13.7 18.1 5.3	29 30.5 52.7 11.9	5 5.3 21.7 2.0	14 14.7 48.3 5.7	9 9.5 29.0 3.7	8 8.4 57.1 3.3	2 2.1 8.7 0.8	12 12.6 38.7 4.9	3 3.2 27.3 1.2	95 38.9
Toplam	27 11.1	55 22.5	23 9.4	29 11.9	31 12.7	14 5.7	23 9.4	31 12.7	11 4.5	244 100.0

$$\chi^2 = 21.99$$

$$sd : 8$$

$$p > 0.05$$

Tablo 18'de görüldüğü gibi, Cinsiyetle, TV ve radyoda izlenen programlar arasında ilişki arandığında anlamlı bir ilişkinin varlığına rastlanmaktadır. Erkeklerin kızlara oranla spor ve haber türü programlara eğilimi daha yüksekken Kızlar da ise eğlence programlarına eğilimin daha yüksek olduğu tespit edilmiştir.

Genelde siyasete özelde de siyasi içerikli programlara her iki cins kategoride de düşük oranlar elde edilmesine karşın, erkeklerde kadınlara oranla bireysel ilginin daha yüksek olduğu görülmüştür. Alkan-Ergil (1980) yaptığı araştırmada da benzer sonuçlara ulaşmışlardır.

A.B.D. 'de yapılan bir araştırma (Hirsch 1971) ise, kızların siyasal konularla ve haberlerle, erkeklerden daha fazla ilgilendikleri ortaya çıkmıştır. Bizim araştırma verimizle A.B.D.'de yapılan araştırma verilerinin farklılığı gelişmişlik düzeyi, demokratikleşme ve siyasal toplumsallaşma için kurulan kumpasın farklılığından kaynaklanmaktadır.

Tablo 19 : Siyasetle İlgilenme Durumu

	Sayı	%
Hiç	49	20.1
Seçimden seçime	20	8.2
Çok az	139	57.0
Çok yoğun	36	14.8
Toplam	244	100.0

Tablo 19'da görüldüğü gibi gençlerin siyasetle ilgilenme düzeylerinin oldukça düşük olduğu tespit edilmiştir. % 57'si çok az ilgilenirim derken, seçimden seçime ilgilenenlerin oranı % 8.2'dir. Hiç ilgilenmem diyenlerin oranı % 20.1'dir. siyasetle çok yoğun ilgilenirim diyenlerin oranı sadece % 14.8'dir. Bu durum hipotezlerimizin tümünde temel olarak ileri sürdüğümüz görüşlerle

uyuşmaktadır. Bu hipotezler ileride farklı değişkenler arasında ilişki kurularak test edilecektir.

Tablo 20 : Cinsiyetle, Siyasetle İlgilenme Durumu Arasındaki İlişki

	Hiç	Seçimden seçime	Çok az	Çok yoğun	Toplam
Erkek	30 20.1 61.2 12.3	13 8.7 65.0 5.3	79 53.0 56.8 32.4	27 18.1 75.0 11.1	149 61.1
Kız	19 20.0 38.8 7.8	7 7.4 35.0 2.9	60 63.2 43.2 24.6	9 9.5 25.0 3.7	95 38.9
Sütun Toplam	49 20.1	20 8.2	139 57.0	36 14.8	244 100.0

$$\chi^2 = 4.11$$

$$sd = 3$$

$$p < 0.05$$

Cinsiyetle, siyasetle ilgilenme durumu arasında ilişki arandığında anlamlı bir ilişkinin varlığına rastlanamamıştır (Tablo 20). Daha önce tablo 18'de belirttiğimiz gibi siyasete ilgi oldukça düşük düzeydedir. Bu ilgi cinsiyet farklılığına göre de herhangi bir değişiklik göstermemektedir. Fakat kızlara oranla erkeklerin biraz daha ilgili olduğu tablo 19'daki verilere dayanarak söylenebilir. Erkeklerle kızlar arasındaki bu farklılık, cinsiyetle TV ve Radyo programlarını izleme arasındaki ilişkide tespit edilmiştir (Tablo 17).

Tablo 21 : Okunan Bölümle Siyasetle İlgilenme Durumu

Satır Sütun Toplam	Hiç	Seçimden seçime	Çok az	Çok yoğun	Satır Toplam
Sosyal	22 18.5 44.9 9.0	8 6.7 40.0 3.3	68 57.1 48.9 27.9	21 17.6 58.3 8.6	119 48.8
Fen-Müh.	27 21.6 55.1 11.1	12 9.6 60.0 4.9	71 56.8 51.1 23.1	15 12.0 41.7 6.1	125 51.2
Sütun Toplam	49 20.1	20 8.2	139 57.0	36 14.8	244 100.0

$$\chi^2 = 2.228$$

$$sd = 3$$

$$p < 0.05$$

Gençlerin siyasete ilgilerinin çok düşük düzeyde olduğunu Tablo 19'da daha önce belirtmiştik. Bu ilgi/ilgisizliğin bölümlerine göre (Sosyal-Fen-Müh.) bir farklılık arz edip etmediğini, başka bir deyişle bu bölümlerin kendilerinin değer üretip üretmediklerine baktığımızda anlamlı bir ilişkinin varlığına rastlanılmamıştır. Çok düşük oranda sosyal bilimlerde okuyan öğrencilerin siyasete ilgilerinin olduğu tabloya bakıldığında görülebilir. Fakat bu küçük fark sadece bölüm farklılığına dayandırılarak açıklamak çok doğru bir yaklaşım olmayacaktır.

Tablo 22 : Öğrencilerin Okudukları Sınıfla Siyasetle İlgilenme Durumları

Satır Sütun Toplam	Hiç	Seçimden seçime	Çok az	Çok yoğun	Satır Toplam
1. Sınıf	28 22.6 57.1 11.5	10 8.1 50.0 4.1	69 55.6 49.6 28.3	17 13.7 47.2 7.0	124 50.8
4. Sınıf	21 17.5 42.9 8.6	10 8.3 50.0 4.1	70 58.3 50.4 28.7	19 15.8 52.8 7.8	120 49.2
Sütun Toplam	49 20.1	20 8.2	139 57.0	36 14.8	244 100.0

$$\chi^2 = 1.05$$

$$sd = 3$$

$$p < 0.05$$

Yine yukarıdaki tabloda görüldüğü gibi okunan sınıf, bireyin siyasete ilgisinin artmasına bir katkı sağlamamaktadır. Çünkü öğrencilerin okudukları sınıfla siyasetle ilgilenme durumları arasında anlamlı bir ilişki kurulamamıştır. Bu durum "Modern toplumlarda alınan eğitim sürelerinin uzaması gençlerin siyasal sistemden uzaklaşmalarına yol açmaktadır" şeklindeki 1. hipotezimizi doğrudan destekleyen mahiyette değildir. Ancak, gençlerin, toplumda kendilerine kişilik kazandırmaya en fazla gereksinim duydukları bir dönemde eğitim basamağının son aşaması olan üniversite de bulunuyor olmaları, gelir düzeylerinin düşük olması (15 milyon-40 milyon arası ve aşağısı % 54.4), giderek hızlanan sosyal değişme, fırsat yoksunluğu, talep oluşturan siyasi kurumlarının yetersizlikleri gençleri toplum olaylarıyla dolayısıyla siyasal

olaylarla da daha az ilgili hale getirmektedir. Keniston'un (1965) belirttiği gibi yabancılaşma açısından toplumun en alt kesimini oluşturan (alt-orta) tabakaların yaşadıkları ve onlara arzu ettikleri yararları sağlamayan topluma ve onun siyasal/sosyal değerlerine karşı derin bağlılığın oluşmayacağı açıktır.

Yabancılaşan gençlerin toplumla ilişki kurmaları birkaç biçimde olmaktadır. Bu tanıma giren gençlerin toplum olaylarından uzak oldukları kadar, normlara ve örgütlere (siyasi parti, sivil toplum örgütleri vb.) karşı da ilgisizdirler. Bu gençler, diğer kişi ve gruplarla temas eksikliği, kendilerini tecrit etme ve benzeri etmenlerden ötürü siyasal yabancılaşma eğilimini taşımakta ve bir kısmı da potansiyel olarak bünyesinde barındırmaktadırlar.

Tablo 23 : Siyasetle İlgilenmeme Nedeni

	Sayı	%
İlgimi çekmez	29	11.9
Bu haliyle ilgimi çekmiyor	79	32.4
Güvenmiyorum	66	27.0
Siyaset çok ideolojik	29	11.9
Siyasetle yeterli ilgilenenler	41	16.8
Toplam	224	100.0

Gençlerin siyasetle ilgilenmemelerinin nedenleri sorulduğunda, siyasetin şu anda içinde bulunduğu durumdan dolayı ilgilenmeyenlerin oranı ile siyaset ilgisini çekmeyenlerin toplam oranı % 44.3'tür. Siyasetin bu haliyle gençlerin ilgisini çekmemesi siyasal yetersizlik duygusuyla açıklanabilir. Gerçektende birçok araştırmanın sonuçlarına göre kendilerini siyasete göre yetersiz hisseden gençler, diğerlerine oranla siyasete daha az katılmaktadırlar ve dikkatlerini, kişisel özdeşliklerini değer ve kurumlardan geri çekmektedirler. Burada da gençler, siyasaları etkileyeceklerine inanmamaktadırlar ve bu siyasalar, kendi yararlarına olmadığı düşüncesiyle siyasete katılmamaktadırlar (Almond, Verba 1963). Gençlerin % 27'si ise siyasete güvenmediklerini

belirtmektedirler. Bu sonuçlar oldukça manidardır. Bu bir anlamda siyaset kurumunun önemli bir yıpranmaya uğradığı ile açıklanabilir. Gencin siyasete anlam verme çabalarını ve siyasal sistemde kurduğu özdeşlik duygusunu tablo 23'deki oranlardan anlaşılacağı gibi giderek yitirdiğini söylememiz mümkündür. Bu ise 5. hipotezimiz olan “siyasal sistemi oluşturan kurum ve kuruluşların beklentileri karşılayamaması gençlerin siyasal katılımını azaltmaktadır” yargısını desteklemektedir.ine siyaseti fazlasıyla ideolojik olduğunu belirtenlerin oranı ise % 11.9'dur. Dikkat edilirse Tablo 17'de siyasetle çok yoğun olarak ilgilenirim diyenlerle, bu tablodaki aynı konumda olanlar arasında % 2.0'lik bir farklılık vardır. Bu farklılık bu soruya cevap vermeyenlerin oranından kaynaklanmaktadır.

Tablo 24 : Siyasetle İlgilenme Nedenleri

	Sayı	%
İlgimi çekiyor	45	18.4
İdeolojimi gerçekleştiriyor	23	9.4
Çevrem siyasetle ilgili	7	2.9
Siyaset çok önemli	8	3.3
Siyasetle ilgilenmiyorum	161	66.0
Toplam	224	100.0

Tablo 24'da görüldüğü gibi siyasetle bir şekilde ilgilenenlerin, bu ilgilerinin sebepleri sorulduğunda, ilgimi çekmiyor diyenlerin oranı % 18.4 iken, ideolojimi gerçekleştirebiliyorum diyenlerin oranı % 9.4'tür. Siyaseti çok önemli olarak görenlerin oranı çok düşüktür, % 3.3. %2.9 oranında da çevresi siyasetle ilişkili olduğu için ilgilenenler sözkonusudur. Bu sonuçlar da göstermektedir ki siyasete ilgi gençler arasında oldukça düşük bir orandadır.

Tablo 25 : Siyasetle Ne zamandır İlgilendiği

	Sayı	%
Üniversitede başladı	36	14.8
Üniversiteden önce başladı	109	44.7
İlgilenmiyorum	99	40.6
Toplam	244	100.0

Siyasetle şu veya bu şekilde ilgilenenlerin, bu ilgisinin çoğunlukla üniversiteye gelmeden başladığı (% 44.7) üniversitenin siyasete ilgi uyandırırında yeterli bir katkıya sahip olmadığı (%14.8) tespit edilmiştir. Bu sonuç aynı zamanda ileri sürdüğümüz 1. hipo-tezimizi doğrulamaktadır. Çünkü alınan eğitim süresinin uzaması gençleri siyasal sistemden uzaklaştırmakta ve siyasal katılımı artırıcı bir yönde bilinçlenmeye yol açmamaktadır.

Ayrıca hayatın önemli bölümü geçirdiği yerle, siyasetle ne zamandır ilgilendiği arasındaki ilişki arandığında yine anlamlı bir ilişkiye rastlanamamıştır. ($\chi^2=2.220$, $sd=3$, $p<0.005$)

Tablo 26 : Desteklenen Partiye İlginin Başlama Nedeni

	Sayı	%
Parti Desteklemiyor	98	40.2
Aile Çevrem	58	23.8
Arkadaşlarım	20	8.2
Medya aracılığı	15	6.1
Kendi araştırmam	53	21.7
Toplam	224	100.0

Tablo 26'da görüldüğü gibi gençlerin % 40.2'si hiçbir partiyi desteklememektedir. Siyasi partilerin en önemli işlevlerinden biri, siyasal katılım sağlamak ve vatandaşların (burada üniversite gençliğinin) sistemle bütünleşmesini temin etmek olmasına karşın araştırmamızda bu soruya cevap veren 244 kişiden 98'i (% 40.2) sistemle bütünleşme aracı olarak görülen siyasi partileri dikkate almamaktadır. Genç, siyasal değerleri ile siyasal sistemin değerleri arasındaki açıklığın kapatılmasında siyasi partiler aracı olarak kabul etmemektedir. Üniversite öğrencilerinin siyasi ilgilerini ölçmesi açısından da anlamlıdır. Çalışmamızda siyasî partiler ile ilgili bilgilerin elde edilmesi, siyasal sistemin işleyişi hakkında öğrencilerin geliştirdikleri davranış ve tutumları açığa çıkarma bakımından ayrı bir öneme sahiptir. Genç, siyasal sistemle olan

geriliminin giderilmesinde siyasal partileri iyi bir “aracı kurum” olarak görmemesi, siyasal sistem ve onun kurumlarındaki eskimeyi ve aşınmayı göstermektedir. Geline bu son nokta ise, 4. hipotezimizi ifade eden “siyasal sistemi oluşturan kurum ve kuruluşların beklentileri karşılayamaması gençlerin siyasal katılımını azaltmaktadır” yargısını bir kez daha doğrulamıştır.

Herhangi bir partiyi desteklemede etki eden en önemli faktörler aile çevresi (% 23.8) ile bireyin kendi tercihi (% 21.7) olmaktadır.

Arkadaşların etkisi, % 8.2 iken, medyanın etkisi ise sadece % 6.1'dir. Bu sonuçta göstermektedir ki bireyin siyasal tercihlerinin oluşmasında aile çevresi önemi azalsa da etkisini sürdürmektedir.

Cinsiyetin bu konuda ne kadar etkili olduğuna baktığımızda anlamlı bir ilişki söz konusu değildir. ($\chi^2 = 0,69$, $sd=2$, $p<0,05$)

Tablo 27 : Seçim Dışında Desteklenen Partinin Faaliyetlerine Katılma Oranı

	Sayı	%
Katılmam	143	58.6
Sürekli	36	14.8
Ara-Sıra	13	5.3
Desteklemiyor / Cevapsız	52	21.3
Toplam	244	100.0

Seçimler dışında, desteklediği siyasi partinin faaliyetlerine sürekli katılma oranı % 14.8'dir. Hiç katılmama oranı ise % 58.6'dır. Tablo 27'de siyasal parti desteklemeyenler toplam sayısı 244 kişi de 91 iken (% 40.2) Tablo 29'da siyasi parti desteklediği halde faaliyetlerine katılmayanların sayısı 143'dür (% 58.6). Sürekli parti etkinliklerine katılanlar ise 36 kişi (% 14.8), arasıra katılım diyen 13 kişi de eklediğimizde (% 5.3) üniversite öğrencilerinin siyasal katılım düzeylerinin vasat ve onun üzerinde yer alanların sayısı 49 kişi (% 20.1)'dir. Anket sırasında araştırmanın mahiyeti ile ilgili sorulan soruların yoğunluğundan, tedirgin olan öğrencilerin bir kısmının gerçek iradelerini seçeneklere yansıtmamış olabilecekleri de hesaba katıldığında siyasete katılım

düzeylerindeki oranların düşüklüğü daha kolay açıklanabilmektedir. Bu olumsuzluğa rağmen Tablo 26 ve Tablo 27 deki elde edilen bu sonuçlar, öğrencilerin siyasal katılımında bulunma nedenlerinden biri olan yabancılaşmama isteğinin de düzeyini ölçme açısından araştırmamızda kullanabileceğimiz en önemli verilerin arasında yer almaktadır. Siyasetin, parti çatıları altında, gençlere kendi yasalarını (bir diğer adıyla taban demokrasisi) doğrudan yapmalarına olanak sağlayacak kadar aktif ve dinamik bir süreç geliştiremediğini bu nedenle, yabancılaşmamak için katılımında bulunan gençlerin ailesine yabancılaşma anaforunun içerisine çekildiğini söylememiz mümkündür. Modern örgüt kuramlarına göre şekillenen parti örgütlenmeleri de getirdiği ve gerektirdiği iş bölümü ve uzmanlaşma ile de yönetsel kararların alınışını bir uzmanlık sorunu haline getirerek bu kararları hayatın içinde varolmaya çalışan gençlerin uzağına iterek yabancılaşmalarına yardımcı olmaktadır. Siyasetten ve onun kurumlarından desteğini tamamen çekmeyenler ise, parti faaliyetlerine az katılarak katılımlarını seçimlerle (yerel ve genel) sınırlandırmaktadırlar. Böyleci bilgi edinmekten ve karar alma mekanizmalarını etkilemekten yoksun bırakılan genç, pasif yabancılaşmanın içerisine çekilmekte, siyasal katılımdan ise uzaklaşmaktadır: “Gençlerin siyasal sistemin işleyişlerine dair bilgi eksikliği yüksek katılım düzeylerini engellemektedir” hipotezini doğruladığı gibi 4. hipotezimiz olan “siyasal kurum ve kuruluşların beklentileri karşılayamaması gençlerin siyasal katılımını azaltmaktadır” önermesini de doğrulamaktadır.

Tablo 28 : Desteklenen Siyasi Partinin Tüzüğüne Okunma Durumu

	Sayı	%
İlgisiz	91	37.3
Okudum	40	16.4
Okunadım	113	46.3
Toplam	244	100.0

Şüphesiz desteklenen siyasi partinin tüzüğünün okunması ile siyasal katılım arasında çok anlamlı ilişki kurulmayabilir. Fakat seçimden seçime de olsa desteklenen siyasi partinin tüzüğünün okunması, o partinin hedef ve amaçlarının neler olduğunun bilinmesi duyarlılık açısından önemli sayılabilecek bir faktördür. Günümüzde siyasal partiler siyasal katılımın başlıca kanalları olarak gösterilmektedir. Gençlerin toplumdaki isteklerini beklentilerini ve onların gerçekleşmesi yolundaki etkileme faaliyetlerini sürdürdüğü parti hakkındaki bilgilerini tüzüğünden okuma (% 26.4) oranlarındaki düşüklük, siyasi bilinç düzeylerinin oluşmasında ussal verilerin baskın olmadığı şeklinde açıklanabilir. Siyasi sistemle ilişkisini sağlayacak olan parti tercihlerinde öğrencinin araştırarak bulma çabasının siyasal konulardaki bilgi zayıflığından dolayı devre dışı kaldığı Tablo 28'deki parti tüzüğünü okuma oranlarından anlaşılmaktadır.

Tablo 29 : Parti Desteklemede En Önemli Faktör

	Sayı	%
Desteklemiyor	93	38.1
Kişisel çıkar	3	1.2
Lider-Yönetim	22	9.0
İdeoloji	63	25.9
Dürüstlük	55	23.0
Yöntem-Ufuk	8	3.3
Toplam	244	100.0

Gençlerin siyasi bir partiyi desteklemede etki eden en önemli faktörün ne olduğu (Tablo 27) sorulmuştur. Gençlerin bir siyasi partiyi desteklemede en önemli faktörün ideolojik sebeplerden kaynaklandığını tespit edilmiştir (% 25.9). Bu yaş grubu gençlerinde ideolojik tutumların ön plana çıktığı bilinmektedir. Yine dürüstlük siyasal parti desteklemede ön plana çıkan diğer bir husustur (% 23.0). Ülkemizde son yıllarda belirgin bir şekilde ortaya çıkan ve gündemi meşgul eden yolsuzluk dosyaları, gençlerde böyle bir duyarlılığın oluşmasında önemli bir katkı sağlamasıyla açıklanabilir; lideri ve yönetiminden

dolayı partiyi desteklediklerini belirtenlerin oranı % 9 iken, kişisel çıkarlarından dolayı partiyi desteklediklerini ileri sürenlerin oranı % 1.2'dir.

Tablo 30 : Desteklenen Siyasi Partiyi Diğer Partilerden Ayıran Temel Özellikler

	Sayı	%
Desteklemiyor / Cevapsız	106	43.4
Lider	8	3.3
Kadro	8	3.3
İdeolojisi	45	20.1
Programı	17	7.0
Hedefleri	56	23.0
Toplam	244	100.0

Tablo 28'de görüldüğü gibi desteklenen siyasi partiyi mevcut diğer partilerden ayıran özelliklerin başında, partinin hedefleri (% 23) ile ideolojisi (% 20.1) gelmektedir. Lider ve Kadro her ikisinde de % 3.3'lük bir etkiye sahipken, parti programında ancak % 7'lik bir oranda etkili olabilmektedir. Burada gençlerin ideolojiye olan ilgileri ile siyasete olan ilgilerin özellikle ayırt edilmesi gerekir. Çünkü üniversite gençliğinde ideolojik ilgiler cazibesini korurken, siyasete olan ilgilerde düşüş gözlenmektedir. İdeolojik yönelimlerin daha ziyade güvenlik alanı ile ilgili olduğu söylenebilir.

Tablo 31 : Desteklenen Partiye Ne Tür Katkı Sağladığı

	Sayı	%
Desteklemiyor / Cevapsız	121	49.6
Üye Kazandırma	15	6.1
Maddi Yardım	7	2.9
Propaganda	16	6.6
Seçimlerde Çalışma	18	7.4
Manevi Destek	24	9.8
Hiçbirşey Yapmıyor	43	17.6
Toplam	244	100.0

Tablo 31'de görüldüğü gibi gençlerin destekledikleri siyasi partiye fiili destek ve katkının oldukça düşük olduğu görülmektedir. Sadece manevi destek sağlarını diyenlerin oranı % 9.8, seçimden seçime destek sağlama % 7.4, propaganda yapmak % 6.6, üye kazandırma % 6.1, maddi yardım % 2.9'dur. bir partiyi desteklediği halde hiçbir faaliyet göstermeyenlerin oranı ise % 17.6'dır.

Milbarth (1977) siyasal katılım davranışı ile ilgili yaptığı araştırmada, siyasal yaşamın dinamiğini oluşturan aktif katılımcıların oranının % 5-%7 arasındaki kitlelerden oluşan bir gruptan teşekkül ettiğini söylerken, yaklaşık % 33'ünü oluşturan ve politikadan uzak duran ilgisizlerin ve siyasetle minimal düzeyde ilgilenen izleyicilerin oranında % 60 olarak vermektedir. Bu kitleler sadece olup bitenleri izleyen seyirci konumundadır. Milbarth'ın katılım faaliyetleri hiyerarşisinde, Tablo 31'deki her bir madde geçiş faaliyeti olarak nitelendirilmektedir. Gencin kendisi ile beraber çevresindeki insanları da harekete geçirmesi, aktif davranışlara yöneltmesi (seçimde çalışma, tartışmalara aktör olarak katılma, maddi yardıma bulunma vb.) siyasal katılım derecesinin ölçülmesi bakımından önemlidir. Desteklenen partiye ne tür katkı sağlandığı ile ilgili oranlara bakıldığında; üye kazandırma, maddi yardım sağlama, propaganda ve seçimde çalışma oranlarının % 23 düzeylerinde kaldığını görmekteyiz. Geriye kalan % 77 oran ise, siyasetle minimal düzeyde ilgilenenler, ilgisizler ve izleyicilerden teşekkül etmektedir. Selçuk Üniversitesindeki sosyal bilimler ve mühendislikte okuyan öğrencilerin siyasetle-birey arasındaki enformasyonu sağlayacak siyasi partilerle ilişkilerinin zayıf olduğu tespit edilmiştir.

Tablo 32 : Yakın Çevreden Siyasetle Uğraşma Durumu

	Sayı	%
Var	57	23.4
Yok	133	54.5
Cevapsız	54	22.1
Toplam	244	100.0

Gençlerin Aile ve Arkadaş çevresinde siyasetle aktif bir şekilde ilgilenenlerin oranında oldukça düşüktür (% 23.4). Çevresinde, siyasetle ilgileri olmayanların oranı ise % 54.2'dir.

Tablo 33 : Yakınlarının Farklı Partileri Destekleme Durumu

	Sayı	%
Var	164	67.2
Yok	34	13.9
Cevapsız	46	18.9
Toplam	244	100.0

Bireylerin yakın çevrelerinde farklı partiyi destekleyenlerin oranı % 67.2 iken farklı partiyi destekleyenlerin olmayışının oranı % 13.9'dur. Bu durum, hızla değişen ikincil ilişkilerin hakim olduğu toplumsal yaşamdan kaçınılmaz olduğu ile açıklanabilir. Çünkü günümüzde cemaat ilişkilerinin yerini giderek cemiyet ilişkileri almaktadır. Birey kendi akraba ve arkadaş grubunun dışında bir dünyada ağırlıklı olarak yaşamını sürdürmek durumundadır.

Tablo 34 : Yakınlarının Farklı Partiye Geçtiğinde Onu Destekleme Durumu

	Sayı	%
Destekler	137	56.1
Kişilik-Yeterlilik	34	13.9
Desteklemezdim	5	3.7
Cevapsız	64	26.2
Toplam	244	100.0

Tablo 32'de görüldüğü gibi, bireyin, yakınlarını düşüncelerine uygun desteklediği siyasi partinin dışında başka bir partiye geçtiğinde veya aday olduğunda destekleme oranı % 56.1'dir. Yine yeterliliğe sahipse desteklerim

diyenlerin oranı % 13.9'dur. Kesinlikle desteklemezdim diyenlerin oranı ise % 3.7'dir.

Bu veriler ilk bakışta daha önce tespit ettiğimiz verilerle çeliştiği gibi düşünülse de, tam tersi bizim verilerimizi destekler niteliktedir. Çünkü, hipotezlerimizde ileri sürdüğümüz Siyasal bilinç düzeyinin yetersiz olduğu görüşünü desteklemektedir. Çünkü, yeterli siyasi bilincin oluşmaması bireylerde akraba, arkadaş vb. grupların etkisinin, hala sürmesiyle açıklanabilir.

Tablo 35 : Siyaset Bilincinin Oluşmasında Etkili Olan Faktör

	Sayı	%
TV - Radyo	80	32.8
Gazete - Dergi	34	13.9
Aile - Akraba	23	9.4
Arkadaş Çevresi	20	8.2
Kitaplar	40	16.4
Parti Yayınları	12	4.9
Cevapsız	35	14.3
Toplam	244	100.0

Bireylerde siyasi bilincin oluşmasında en fazla etki eden araçların kitle iletişim araçları (TV-radyo, gazete, dergi) olduğunu görüyoruz. Bu oran toplam % 46.7'dir. Ayrıca kitaplarda % 16.4 oranında etki etmektedir. Aile ve akraba bağlarının etkinliği % 5.4, arkadaş çevresi % 8.2, parti yayınları ise % 4.9 oranında etkilidir.

Kitle iletişim araçlarının bu etkisi şöyle değerlendirilebilir. Bilindiği gibi haberleşme araçları bugün bizlere sadece bilgi ve haber vermekle kalmamakta, dolaylı bilgi edindiğimiz yaşam deneyimleri-mize de bu aygıtlar yön vermektedir. İnançlarımız, kendimize dayanarak yaptığımız standartlarımız kendi deneyimlerimizin ürünleri olmaktan çıkıp bu araçlarla biçimlenmeye

başlamıştır. Sahte bir özbenlik inancına yol açan kitle iletişim araçları, iddiasız kişisiz, modern toplumun benliğinde kaybolan bireyler üretmektedir. Böyle bir durumda, niceliksel etkiye rağmen niteliksel bir güçlü siyasal bilincin oluşmasını engellemektedir. Eğer böyle olmasaydı, bireylerin siyasal bilinçlerini etkileyen medya, aynı zamanda onların siyasal katılımında da yükseltici bir rol oynaması gerekirdi. Ortaya çıkan bu kompozisyon 5. hipotezimi olan “siyasal sistemin medyatik aygıtlarla öğrencilerin düşün ve yaşam biçimlerini baskı altında tutması, onların siyasî iradelerini edilgin (pasif) duruma getirmektedir” yargısını güçlendirmektedir.

Ayrıca Tablo 36'da görüldüğü gibi, bireyler siyasi bilinçlerinin yeterli olduğunu söyleyip (% 81.6) siyasal katılımlarının bu denli düşük olması durumu ortaya çıkmazdı.

Tablo 36 : Siyasetle İlgili Bilginin Yeterlilik Durumu

	Sayı	%
Yeterli	195	81.6
Yetersiz	30	12.3
Cevapsız	15	6.1
Toplam	244	100.0

Tablo 36 siyasetle ilgili bilgilerinin yeterli olduğuna inanan üniversite öğrencileri, siyasal sistemin nasıl işlediğini anlama yolu olarak değişik siyasal uyarıcıların yardımına ihtiyaç duymaktadırlar. Bu uyarıcılar vasıtasıyla fikir oluşturma ve siyasi olayların sonuçlarını kestirme çabası içindedirler. En yakın ve kolay başvuru kaynakları olarak seçtiği kitle iletişim araçları, aile, akraba, arkadaş çevresinin (bkz. Tablo 26, 27, 35) ablukasına izin vermektedir. Buna karşın parti teşkilatları, kitaplar ve sivil toplum örgütlerine karşı olan uzaklığı/mesafesi de (bkz. Tablo 17, 48) öğrencinin, siyasi olaylar üzerinde

denetim sağlamasının önünde duran engellerken, siyasi bilgilerini yeterli görmeleri (% 81) kanaatimizce çok anlamlı değildir.

Tablo 37 : Yaşamını Sürdüğü Yer İle Siyasetle İlgili Bilgilerin Yeterli Olup Olmadığı

Satır Sütun Toplam	Cevapsız	Yeterli	Yetersiz	Satır Toplam
Köy	1 5.6 6.7 0.4	15 83.3 7.5 6.1	2 11.1 6.7 0.8	18 7.4
Kasaba	21 17.5 42.9 8.6	7 77.8 3.5 2.9	2 22.2 6.7 0.8	9 3.7
İlçe	5 10.2 33.3 2.0	37 75.5 18.6 15.2	7 14.3 23.3 2.9	49 20.1
Şehir	3 4.5 20.0 1.2	51 76.1 25.6 20.9	13 19.4 43.3 5.3	67 27.5
Büyükşehir	6 5.9 40.0 2.5	89 88.1 44.7 36.5	6 5.9 20.0 2.5	101 41.4
Sütun Toplam	15 6.1	155 81.6	30 12.3	244 100.0

$$\chi^2 = 10.17$$

$$sd = 8$$

$$p < 0.05$$

Gençlerin üniversiteye gelmeden önce hayatlarını geçirdiği yerleşim yeri ile, siyasetle ilgisinin yeterli olup olmadığı arasındaki ilişki arandığında, bu ilişkinin anlamlı olmadığı tespit edilmiştir. Tablo 35'de görüldüğü gibi yerleşim yerinin niteliği, siyasal bilincin yeterli olup olmadığını etkilememektedir.

Tablo 39 : Siyasetle İlgili Bilgilerin Güvenli Olup Olmadıkları

	Sayı	%
Güvenli değil	61	25.0
Bir kısmı güvenli	153	62.7
Güvenli	11	4.5
Cevapsız	19	7.8
Toplam	244	100.0

Yine tablo 36'da görüldüğü gibi gençler sahip olduklarını düşündükleri bu bilgilere tam anlamıyla güvenmemektedirler. Güvenli diyenlerin oranı

sadece % 4.5'tir. Oysa güvenli değil diyenlerin oranı % 25 iken ancak bir kısmının güvenli olabileceğine inananların oranı % 6.7'dir. Bu durum yine elde edilen bilgilerin kaynağı ile açıklanabilir. Çünkü bu bilgilerin önemli bir çoğunluğu kitle iletişim araçlarıyla elde edilmekte, bireyleri yönlendirebilecek gerçek kaynaklar etkili olamamaktadır.

Tablo 40 : Türkiye'deki Siyasi Partilerin Ön Plana Çıkardığı Konular

	Sayı	%
Resim İdeolojisi	44	18.0
Kişisel Menfaat	86	35.2
Tutuculuk ve Taklitçilik	5	2.0
Hepsi	45	18.4
Fikri Yok	32	13.1
Cevapsız	32	13.1
Toplam	224	100.0

Gençlerin siyasi yaşama ve siyasi partilere karşı güvensiz ve katılımlarının düşük olduğunu gösterme açısından tablo 37 çok önemlidir. Çünkü Türkiye'deki siyasi partilerin ön plana çıkardığı imajın başında kişisel menfaatler gelmektedir (% 35.2). Değişime önemli ölçüde açık olan gençlerin siyasi partilerin resmi ideolojileri ön planda tutmalarından hoşlanmadıkları ortaya çıkmıştır (% 18). Tutucu ve taklitçi diyenlerin oranı % 2.0'dır. Bütün hepsini (kişisel menfaat, resmi ideoloji, tutuculuk ve taklitçilik) ön plana çıkardığını ileri sürenlerin oranı ise % 18.4'tür. Bu veriler Türkiye'de siyaset kurumunun ve o kurumun temel taşlarından biri olan siyasal partilerin önemli bir yıpranmaya uğradığını gösteren bir sonuç olarakta değerlendirilebilir. Gençlerin, Türk siyasi yaşamındaki partilere bakışındaki olumsuzluk, büyük ölçüde 4. hipotezimizde belirttiğimiz, siyasi kurumların oluşturduğu talepleri karşılayamaması ile ilgilidir.

Tablo 41 : Türkiye'nin En Önemli Sorunu

	Sayı	%
Enflasyon-Siyasal yozlaşma - İşsizlik	195	81.6
Enflasyon-S.yozlaşma-Yolsuzluk	66	27.0
Enflasyon-S.yozlaşma-R.İdeoloji	22	9.0
Enflasyon-S.yoğunlaşma-Terör	29	11.9
Enflasyon-S.yozlaşma-Şeriat	9	3.7
S.Yoğunlaşma-Yolsuzluk-R.İdeoloji	56	23.0
Toplam	244	100.0

Türkiye'nin en önemli sorunlarını önem sırasına göre belirtin dedüğümüzde Tablo 38'de görüldüğü gibi Türkiye'nin önünde duran en önemli probleminin enflasyon ve siyasi yozlaşma olduğu ortaya çıkmaktadır. Bu iki yargı hemen tüm seçeneklerde görülmektedir. Her ne kadar, daha önceki bölümlerde belirttiğimiz gibi gençlerin TV, radyo ve gazetelerde ekonomi ile ilgili bölümler dikkatlerini çekmesede, enflasyonun bugün Türkiye'nin önünde duran en önemli problemlerden birinin olduğu bilincindedirler.

Yine siyasi yozlaşmanın bu denli yüksek olduğu yönünde kanaatlerin oluşması, Türk siyasi yaşamının içinde bulunduğu durumla çok rahatlıkla açıklanabilir. Çok tabidir ki böylesine yozlaşmış olan bir ortamda bireylerin siyasi katılımlarında düşük olması çok doğal olarak karşılanmalıdır.

Tablo 42: Ülkenin Problemlerinin Çözümünde Gençlerin Görüşlerinin Alınıp Alınmama Durumu

	Sayı	%
Alınmıyor	200	82.0
Alınıyor	21	8.6
Fikri yok	23	9.4
Toplam	244	100.0

Tablo 39'da görüldüğü gibi, gençler ülkenin karşılaştığı problemlerin çözümünde kendilerine güvenilmediği ya da kendilerinin fikirlerine müracaat

edilmediği kanısındadırlar. Bu oran oldukça yüksektir (% 82). Kendilerinin dikkate alındıklarını belirtenlerin oranı sadece % 8.6'dır.

Böyle bir sonucun ortaya çıkması, şüphesiz yönetimde söz sahibi olanların gençleri daha tecrübesiz ve deneyimsiz olarak görmeleriyle açıklanabilir. Fakat bugün ülke nüfusunun önemli bir bölümünü oluşturan gençlere güvensizliğin bu derece yüksek olması nesiller arası ilişkilerin kopukluğunun bir göstergesidir. Ayrıca üniversitede eğitim gören ve belirli bir bilgi ve beceriye sahip olan gençlerin, böyle bir tutum içinde olması, toplum yapısı açısından hiçte sağlıklı olmadığı söylenebilir. Üniversite öğrencilerinin kendilerini toplumun en ihmal edilen kesimi olarak görmelerinde siyasal sisteme güvensizliğin ve açığa çıkan siyasal yabancılaşmanın etkisi vardır. Yabancılaşan gençler, yabancılaştırıcı nesneye karşı (toplum ve toplumun ürettiği siyasal kurumlar) tepkilerini şekilci katılıma gibi güvenli ve sakıncasız olduklarına inandıkları yollarla belirtmektedirler. Bunalımlarının hedefi olan toplumun ve ihtiyaçlarını karşılamasını beklediği siyasal kurumların, egemen olan kurallarının ve amaçlarının yaşamlarında çok az yere sahip olduklarını belirtmek suretiyle onlara düşük ödül değeri vererek cezalandırmaktadırlar. Tablo 23'deki siyasete karşı ilgisizlik oranlarının yüksek çıkması verilen düşük ödül değeri ile açıklanabilir.

Tablo 43 : Sandıktan Çıkan Sonucu Etkileme

	Sayı	%
Etkilemez	97	39.8
Biraz etkiler	80	32.8
Büyük çapta etkiler	9	3.7
Etkiler	28	23.8
Toplam	244	100.0

Toplumu ilgilendiren önemli bir konuda, örneğin zorunlu eğitimin 8 yıla çıkarılması konusunda referanduma gidilecek olsa, sandıktan çıkacak

sonucun uygulamada ne derece etkili olup olmayacağı konusunda gençlerin ne tür bir beklenti ve tutum içinde olacaklarını belirleyebilmek için bu tür bir soru sorulmuştur. Sonuç oldukça dikkat çekicidir. Demokratik bir toplumda, demokratik kurallar içinde gerçekleşen bir referandum sonucunun bile toplumda gencin kendi isteği doğrultusunda uygulanabilirliğine inancının oldukça düşük bir oranda çıkmasıdır. Sonucu etkileyemem diyenlerin oranı % 39.8, çok az etkileyebilirim diyenlerin oranı ise % 32.8'dir. Etkilerim diyenlerin oranı % 23.8'dir. Büyük çapta etkilerim diyenlerin oranı ise sadece % 3.7'dir. "Etkilemez" ve "Biraz etkiler" diyenlerin oranı % 72.2'dir. Gençlerin hissettiği siyasal güçsüzlük bunda etkili olmaktadır. Arzuladığı siyasal sonuçları etkileyememe ve az etkileyebilmedeki yaşadığı olumsuz hava siyasal güçsüzlüğünü arttırmaktadır. Yaşadığı olumsuzluğun yoğunluğu, gençlerin siyasete katılma olasılığını azaltmaktadır. Rosenberg'in ileri sürdüğüne göre, güçsüzlüğünden dolayı yabancılaşan bireylerde ekonomik çıkar blokları ve siyasal güç odakları karşısında kendi sınırlı kaynaklarını harekete geçirmenin boş olduğu inancı yaygındır. Güçsüzlük hissedenler arasında siyasete katılmanın özendiriciliği zayıftır. Güçsüzlüğün öğrenciler tarafından hissedilmesinde 4. hipotezimizde ileri sürdüğümüz, kurumların beklentileri karşılamaktan uzak olduğu savı kadar, 1. hipotezimizde ifadeini bulan "modern toplumlarda alınan eğitim sürelerinin uzaması gençlerin siyasal yaşamdan uzaklaşmalarına yol açmaktadır" savı da etkili olmaktadır. Eğitim gördüğü yıllarda siyasetten uzak, kendi sferinde yaşayan genç, bilgi sahibi olamadığı siyasal sisteme karşı kendisini güçsüz hissetmektedir. Öğrenciler, Tablo 43'deki çizelgeye de yansıdığı şekliyle, sandığa giderek katılımda bulunsalar bile çıkacak sonuçları etkileyemeyeceğini ifade etmek suretiyle siyasi yabancılaşma havuzun içerisinde olduğunu belirtmektedirler.

Tablo 44 : İlk Seçimde Oy Verme Durumu

	Sayı	%
Ceza yememek için boş oy	33	13.5
Kesinlikle vermeyecek	31	12.7
Küçük partilere verecek	11	4.5
Kesinlikle oy verecek	128	52.5
Fikri yok	41	16.8
Toplam	244	100.0

Tablo 44'de görüldüğü gibi ilk seçimde herhangi bir siyasal partiye oy verip-vermeme konusundaki görüşlerini aldığınızda, kesinlikle oy vermemeyi düşünenlerin oranı % 12.7 iken ceza yememek amacıyla sandığa gideceğini fakat boş oy atacaklarını belirtenlerin oranı % 13.5'dir. Küçük bir partiye oy vermeyi düşünenlerin oranı % 4.5 iken, kesinlikle oy vermeyi düşünenlerin oranı % 52.5'dir. Görüldüğü gibi oy verme eğiliminde olma çok yüksek bir orandadır ve toplam örneklemin yarısından biraz fazladır. Yalnız bu sonuç siyasal katılımın yeterli olması ile açıklanamaz. Çünkü daha önce Tablo 29'da tespit ettiğimiz gibi, siyasal partilere destek genellikle oy atmak ve manevi destek şeklinde gerçekleşiyordu.

Çaha ve diğerlerinin yaptığı araştırmada (1996), 1980 sonrası Türkiye'sin de örgütlü faaliyetlere ilaveten toplumsal düzeyde siyasal partilere de olumlu yönde bir ilgi ve kaymanın yaşandığını belirtmektedir. Oysa bu bulgular bizim araştırmamızla çelişmektedir. Bu durum, bizim araştırmamızın üniversite gençleriyle sınırlı olması ve "modern toplumlarda alınan eğitim sürelerinin uzaması gençlerin siyasal sistemden uzaklaşmalarına yol açmaktadır" hipoteziyle açıklanabilir. Çünkü "eğitim sürelerinin uzaması bireylerin hayata atılmasını geciktirmektedir (Tezcan; 1991). Bu durum gençlerin tanıyamadığı hayata karşı geliştirmiş olduğu tavırlar, siyasetle ve ona aracılık eden kurumlarla mesafesinin kapanmamasına neden olmaktadır.

Tablo 44'de cezadan kurtulma (% 13.5), oy kullanmama (% 12.7), küçük partilere oy verme (% 4.5) ve fikri olmayanların (% 16.8) toplam oranı % 47.5'dir. Bu çıkan oranlar bir siyasal tepkinin devamı olarak görülebilir.

Üniversite öğrencileri, siyasal değerlerini gerçekleştirmeye yarayacak siyasal kurumların kendisine ve temsilcilerine kapalı olduğunu düşünmektedir. Yaşamakta olduğu bunalım ve gerginliği gidermek için girdiği değer çatışmasında siyasal sistemden desteğinin bir kısmını boş oy atarak, oy vermeyerek, küçük partilere oy vererek ya da çekimser kalıp fikir belirtmemek suretiyle çekmektedir.

Oy vermeyi düşünenlerin büyük bir kısmı da, siyasi partilerle ilgili tablolara bakıldığında anlaşılabacağı üzere, tepkilerini şekilci katılma gibi (maddi müeyyidelerin uzağında) güvenli yollardan belirtmektedirler. Diğer yandan siyasete karşı güçsüzlük ve ilgisizlik hisseden gençler seçimi/sandığı bir protesto aracı olarak da kullanılmaktadırlar (% 47).

Tablo 45 : Oy kullanmanın Siyasal Katılım İçin Yeterli Olup Olmadığı

	Sayı	%
Yeterli	325	13.1
Kısmen Yeterli	82	33.6
Yetersiz	101	41.4
Fikri Yok	29	11.9
Toplam	244	100.0

Oy kullanmanın siyasal katılım için yetersiz olduğu bilincinde olan gençlerin oranı % 41.4'dür. Kısmen yeterlidir diyenlerin oranı % 33.6 iken yeterli olarak görenlerin oranı ise % 13.1'dir.

Tablo 46 : Eğitimin Siyasal Bilince Etkisi

	Sayı	%
Sağlamadı	77	31.6
Sağladı	56	23.0
Kısmen sağladı	91	37.3
Fikri yok	20	8.2
Toplam	244	100.0

Gençlerin aldıkları eğitimin siyasal bilinçlerinin oluşmasında ne derece katkı sağladığı sorulduğunda sağladı diyenler % 23 iken, kısmen sağladı diyenlerin oranı % 37.3'tür. Sağlamadı diyenlerin oranı ise % 31.6'dır.

Modern ulus devletlerinde, mevcut devlet, modernliğin kurduğu bir vatandaş concepti üretir. Fakat bu concept çeşitli faktörlerin etkisiyle de yeterli siyasi katılımı gerçekleştirmek için ihtiyacı olan siyasi bilinç düzeyini olgunlaştırmada ve incelikli kavrayışı sağlamada da yeterli etkiyi yapmaya çalışmaktadır. Bu etkinin sonuçları kısmen Tablo 46'ya yansımıştır.

Tablo 47 : Üyesi Olduğu Halde Ayrıldığı Dernekler

	Sayı	%
Üye idim	24	9.8
Üye olmadım	205	84.0
Cevapsız	15	6.1
Toplam	244	100.0

Tablo 48 : Şu Anda Üye Olunan Sivil Toplum Örgütleri

	Sayı	%
Vakıf	7	2.9
Dernek	7	2.9
Siyasi Dernek	5	2.0
Üye olmayan	225	92.2
Toplam	244	100.0

Tablo 47 ve 48'de görüldüğü gibi, demokratik modern toplumlarda, sivil inisiyatifleri temsil eden, devlet karşısında bireylerin hak ve hukukunu savunan bireyleri çeşitli yönleriyle temsil eden çeşitli sivil toplum örgütlerine katılım oldukça düşüktür. Şu anda üye olunan bir dernek olup olmadığı sorulduğunda (Tablo 45) toplam % 7.8 oranında çeşitli vakıf ve derneklere üyelik sözkonusudur. Üye olmayanların oranı % 92.2'dir. Yine şu ana kadar herhangi bir derneğe üye olup da ayrılıp ayrılmadıkları sorulduğunda olumlu cevap verenlerin oranı % 9.8'dir. Çeşitli kaygılardan dolayı cevap vermeyenleri de bu kategoride değerlendiresek bile, bunların oranı sadece % 6.1'dir.

Tablo 49 : Çeşitli Sivil Toplum Örgütlerinin Faaliyetlerine Katılım Oranı

	Sayı	%
Katılmıyor	219	89.7
Bazen katılıyor	15	6.1
Sık katılıyor	6	2.5
Sürekli Katılıyor	4	1.6

Üye olmadanda, toplumda var olan çeşitli sivil toplum örgütlerinin gösterdiği faaliyetlere de katılımın çok düşük olduğu tespit edilmiştir. Hiçbir şekilde katılmayanların oranı % 89.7'dir. Belirli aralıklarla ve sık sık katılanların toplam oranı sadece % 10.3'tür.

Bilindiği gibi modern toplumun realitesinde devlet değil sivil toplum esas kabul edilir (Çaha 1996 : 38). Bu sivil toplum kamusal alandan derin çizgilerle ayrılır ve buradaki sosyal gruplar, farklı söylemler, değerler ve yaşayış biçimleri üretirler. Bireylerde kendilerini buralarda var edebilirler. Bireyler, başta siyasal partiler olmak üzere, gönüllü kuruluşlar, dernekler vb. örgütlü topluluklar yoluyla siyasal yaşama doğrudan katılıp yöneticileri etkileyebilmektedirler. Oysa Türkiye şartlarında yüksek eğitim ve öğretim gören gençlerin bu tür sivil toplum örgütleriyle ilişkilerinin neredeyse yok denecek kadar az olması onların siyasal katılımlarını ve özelde de siyasete yabancılaşmalarını etkileyen önemli unsurlardan birisi olarak karşımıza çıkmaktadır. Ayrıca, gençlerin sivil toplum örgütlerine karşı ilgisizlikleri ve bu örgütlere soğuk bakmaları siyasi isteklerinin yerine getirilmesinde güvenli bir araç olarak kabul görmediği anlamına da gelmektedir. Bunun sonucu olarak; işlevlerini yerine getiremeyen sivil toplum örgütleri öğrencilerin katılım alanlarını sınırlandırmaktadırlar. Gençlerin sivil toplum örgütlerine üye olmamada etkili olan güvensizlik faktörü 2. hipotezimiz olan "sivil toplum örgütlerinin işlevlerini yerine getirememesi, birey(ler)in katılım alanını sınırlamaktadır" önermesini doğrulamaktadır.

Tablo 50 : Farklılıkları Temsil Edecek Sayıda Sivil Toplum Örgütlerinin Varlığını Kabul Edip Etmemeye Oranı

	Sayı	%
Düşünüyorum	64	26.2
Düşünmüyorum	111	45.5
Kısmen Düşünüyorum	69	28.3
Toplam	244	100.0

Tablo 50'de görüldüğü gibi, toplumdaki farklılıkları temsil edebilecek yeterli sayıda sivil toplum örgütünün olmadığını gençlerin önemli bir bölümü kabul etmektedir. Toplam olarak gençlerin % 73.8'i yeterli sivil toplum örgütünün olmadığını düşünürken, yeterli olduğunu söyleyenlerin oranı ise % 26.2'dir.

Tablo 49 ve 50'deki oranlar, "Sivil toplum örgütlerinin işlevlerini yerine getirememesi, birey(ler)in katılım alan(lar)ını sınırlandırmak-tadır." hipotezimizi tamamlamaktadır. Üniversitedeki öğrencilerin siyasi yabancılaşmalarının açığa çıkınmamasında sistemin içinde başvuru gruplarından biri ya da daha fazlasının gencin değerlerini, kabul edilebilir bir zaman süresi içinde düzeltmesi yeterli olmaktadır. Ancak, üniversite öğrencilerinde, bu sorumluluğu taşıyacak örgütlenmelerin olmadığı yönündeki eğilimleri kuvvet kazanmakta olduğu gibi sivil kurumların farklı düşün ve yaşam dokuları içinde yer alan kümeleri de temsil etmekten uzak olduğu kanaati yer etmektedir. Kavramsal çerçevede bunu demokrasilerin biçimsel karakteriyle ifade etmiştik. Biçimsel demokrasiler; insan hakları, dernek kurma, örgütlenme, inanç ve mülkiyet özgürlüklerini vermektedir; ancak onların kullanım etkinliğini teminat altına almamaktadır (Keane, 1993).

Etkinlikleri teminat altına alınmayan sivil toplum örgütlerini de çok yönlü (hayatın her alanında) katılımlar Tablo 49 ve 50'de görüldüğü gibi yok denecek kadar azdır/azalmıştır.

Bu bölümde, kişilerin siyasal bilinç düzeylerini ve siyasal katılım bilinçlerini tespit etmek için, çeşitli tutum sorularına verilen cevaplar irdelenerek tartışılacaktır.

Bu tip testler parametrik testlerdir. Sorular ordinal ölçeğe göre hazırlanmıştır. bu tip testlerde ancak "ordinal", "interval" ve "ratio" ölçekler kullanılabilir. Bizim sorularımızda "ordinal"dir. Bu tip sorular değerlendirilirken, yüzdelik frekanslarla birlikte, aritmetik ortalamaları, medyanları ve standart sapmaları hesaplanarak veriler değerlendirilmeye çalışılmıştır.

Tablo 51: Günümüzde Siyaset İnsanın, Kendi Menfaatlerini Savunma ve Toplumsal Ekonomik Sıçrama Yapmasının Aracıdır

	Sayı	%
Cevapsız	16	6.6
Tamamen Katılıyorum	60	24.6
Katılıyorum	53	21.7
Kısmen Katılıyorum	83	34.0
Katılmıyorum	22	9.0
Kesinlikle Katılmıyorum	10	4.1
Toplam	244	100.0

Tablo 48'de görüldüğü gibi gençler, siyaseti kendi menfaatlerini savunma ve toplumsal-ekonomik sıçramanın bir aracı olarak görme eğilimi oldukça yüksektir. Tamamen katılanlar % 24.6, katılanlar % 21.7, kısmen katılanların oranı % 34.0'dır. Katılmayan ve kesinlikle katılmayanların oranı ise % 13.1'dir. bu sonuçlar daha önceki verilerde birçok kez ifade ettiğimiz gibi siyasete bakış gençler arasında oldukça olumsuz bir yere sahiptir.

Aritmetik ortalama, 2,26, standart sapma ise 1,23 bulunmuştur. bu istatistiki sonuçlarda gösteriyor ki gençlerin bu görüşe katılma oranı tamamen katılma ile katılmama arasındadır.

Tablo 52: Türk Siyasi Yaşamını Başarılı Görme İle Siyaseti İnsanın Kendi Menfaatlerinin Bir Aracı Olarak Görme Eğilimi

Siyaseti Menfaat Aracı Görme

Satır Sütun Toplam	Cevapsız	Tamamen Katılıyor	Katılıyor	Kısmen Katılıyor	Katılmıyor	Kesinlikle Katılmıyor	Satır Toplam
Tamamen Katılıyor		5 33.3 8.9 2.0	2 13.3 7.8 0.8	4 26.7 4.8 1.6	2 13.3 9.1 0.8	2 13.3 20.0 0.8	15 6.1
Katılıyor		3 27.3 5.0 1.2	2 18.2 3.8 0.8	4 36.4 4.8 1.6	1 9.1 4.5 0.4	1 9.1 10.0 0.4	11 4.5
Kısmen Katılıyor	2 4.8 12.5 0.8	6 14.3 10.0 2.5	9 21.4 17.0 3.7	21 50.0 25.3 8.6	2 4.8 9.1 0.8	2 4.8 20.0 0.8	42 17.2
Katılmıyor	7 7.1 43.8 2.9	19 19.4 31.7 2.8	28 28.6 32.8 11.5	33 33.7 39.8 13.5	8 8.2 36.4 3.3	3 3.1 30.0 1.2	98 40.2
Kesinlikle Katılmıyor	7 9.0 43.8 2.9	27 34.6 45.6 11.1	12 15.4 22.6 4.9	21 26.9 25.3 8.6	9 11.5 40.9 3.7	2 2.6 20.6 0.8	78 32.0
Sütun satı	16 6.6	60 24.6	53 21.7	83 9.0	22 34.0	10 4.1	244 100.0

Türk siyasi yaşamını başarılı görme ile siyaseti insanın kendi menfaatlerinin bir aracı olarak görme eğilimi arasında ilişki arandığında anlamlı bir ilişkinin varlığı belirlenmiştir. Ancak bu tablo chi-kare analizinin yapılabilmesi için gerekli hücrelerin % 20'den fazlasında beklenen frekansların 5'ten küçük olması ön şartına uymadığı için test dışı bırakılmıştır. Ne var ki değişkenlerin çapraz karşılaştırılmasından elde edilen değerler bir fikir verebilmektedir. Gençler de siyaseti menfaat aracı görenlerin, % 19.4'ü Türk

siyasi yaşamını başarısız görme fikrine tamamen katılırken, % 28.6'sı ise bu görüşe katıldığını belirtmektedir. Kısmen katılanların oranı ise % 3.7'dir. Böyle bir anlayışa katılmayanların oranı % 8.2 iken kesinlikle katılmayanların oranı ise sadece % 3.1'dir.

Bu sonuçlarda siyasetin yozlaşması ile birlikte, siyasal kurumlara olan güvenin sarsılarak siyasal katılımların düşmesi mahiyetindeki 4. hipotezimizi desteklemektedir. Bu sonuçlar doğrultusunda bireyde oluşan kanaat, siyasetin kendi demokratik kurallar içinde işlemesi, ona olan ilgiyi arttıracak ve demokratik siyasal katılımın daha da yükseleceği yönündedir.

Tablo 53 : Siyasetle İlgilenme Durumu İle Sivil Toplum Örgüt-leri ile İlişkisi

Sivil Toplum Örgütleri ile İlişki

Satır Sütun Toplam	Cevapsız	Üye	Üye Değil	Satır Toplam
Hiç	4 8.2 26.7 1.6	1 2.0 4.2 0.4	44 89.8 21.5 18.0	49 20.1
Seçimden Seçime	1 5.0 6.7 0.4	4 20.0 16.7 1.6	15 75.0 7.3 6.1	20 8.2
Çok Az	9 6.5 60.0 3.7	8 5.8 33.3 3.3	122 87.8 59.5 50.0	139 57.0
Çok Yoğun	1 2.8 6.7 0.4	11 30.6 45.8 4.5	24 66.7 11.7 9.8	36 14.8
Sütun Toplam	15 6.1	24 9.8	205 84.0	244 100

$$\chi^2 = 26.16$$

$$sd : 6$$

$$p > 005$$

Siyasetle ilgilenme durumu ile sivil toplum örgütleriyle ilişki arandığında, anlamlı bir ilişkinin varlığına rastlanmıştır. Her ne kadar sivil toplum örgütleri ile ilişkiler ve katılım çok zayıf olsa da, çok yoğun şekilde siyasetle ilgilenenlerin % 30.6'sı aynı zamanda herhangi bir derneğe üye olduğu görülmüştür. Bu durum 2. hipotezimizi kanıtlayan başka bir durumdur. Çünkü, herhangi bir derneğe üyelik siyasal katılımı artırıcı bir rol oynamaktadır.

Tablo 54 : Türk Siyasetini Başarılı Buluyorum

	Sayı	%
Tamamen Katılıyorum	15	6.1
Katılıyorum	11	4.5
Kısmen Katılıyorum	42	17.2
Katılmıyorum	98	40.2
Kesinlikle katılmıyorum	78	32.0
Toplam	244	100.0

Gençler "Türk siyasetini başarılı bulma" görüşüne büyük bir oranda katılmaktadır. Kesinlikle katılmayanlarla, katılmayanların oranı % 72.2'dir. Tamamen bu düşünceye katılanların oranı % 6.1, katılanların oranı % 4.5, kısmen katılanların oranı % 17.2'dir.

Bu sonuçların; Aritmetik Ortalaması; 3.87, Standart Sapma: 1.10'dur. Görüldüğü gibi standart sapmanın düşük çıkması, gençlerin Türk siyasetini başarısız görme yönünde bir karar birliği vardır.

Tablo 55: Ordunun Siyasi Hayata Müdahaleleri Siyasi Hayatı Sekteye Uğratmaktadır

	Sayı	%
Tamamen Katılıyorum	104	42.6
Katılıyorum	55	22.5
Kısmen Katılıyorum	53	21.7
Katılmıyorum	19	7.8
Kesinlikle Katılmıyorum	13	5.3
Toplam	244	100.0

Ordunun siyasi hayata müdahale de bulunduğu görüşüne tamamen katılanların oranı % 42.6, katılanların oranı % 22.5, kısmen katılanların oranı ise % 21.7'dir. Katılmayanların oranı sadece % 7.8, kesinlikle katılmayanların oranı ise % 5.3'tür. Demokratik bir kurum olmayan ordunun, demokratik yaşama müdahale etmesi, siyasal katılımın meşruiyetini ortadan kaldıran bir unsur olarak değerlendirilebilir.

Verilerin aritmetik ortalaması; 2,10, standart sapması ise 1.15 olarak bulunmuştur. Bu istatistiki sonuçlarda, demokratik bir kurum olmayan ordunun, demokrasiye müdahalesinin siyasal yaşama olumsuz bakışını ortaya çıkaran bir faktör olarak değerlendirilebilir.

Bu sonuçların, Aritmetik ortalaması, 1.92, standart sapması ise 0.96 olarak bulunmuştur. Bilindiği gibi standart sapma düştükçe o konudaki kararlılıkta o oranda artar. Buna göre, gençlerin çok büyük bölümü Türk siyasi yaşamındaki başarısızlıkta siyasetçilerin etkili olduğu kabul edilmektedir.

Tablo 56 : Siyasetle İlgilenme Durumu İle, Ordunun Siyasi Hayata Müdahale Etmesinin Siyasi Hayatı Sektöye Uğrattığı Anlayışı Arasındaki İlişki

Ordunun Siyasi Hayatı Sektöye Uğratması

Satır Sütun Toplam	Tamamen Katılıyor	Katılıyor	Kısmen Katılıyor	Katılmıyor	Kesinlikle katılmıyor	Satır Toplam
Hiç	26 53.1 25.0 10.7	11 22.4 20.0 4.5	4 8.2 7.5 1.6	5 10.2 26.3 2.0	3 6.1 23.1 1.2	49 20.1
Seçimden seçime	9 45.0 8.7 3.7	5 25.0 9.1 2.0	4 20.0 7.5 1.6		2 10.0 15.4 0.8	20 8.2
Çok Az	48 34.5 46.2 19.7	32 23.0 58.2 13.1	40 28.8 75.5 16.4	13 9.4 68.4 5.3	6 4.3 46.2 2.5	139 57.0
Çok Yoğun	21 58.3 20.2 8.6	7 19.4 12.7 2.9	5 13.9 9.4 2.0	1 2.8 5.3 0.4	2 5.6 15.4 18	36 14.8
Sütun Toplamı	104 42.6	55 22.5	53 21.7	19 7.8	13 5.3	244 100.0

$$\chi^2 = 18,76$$

$$sd : 12$$

$$p > 00.5$$

Tablo 56'da görüldüğü gibi, ordunun siyasete müdahale etmesi ile, gençlerin siyasetle ilgilenme durumları arasında anlamlı bir ilişki kurulmuştur. Bu durum, demokrasiye dışarıdan yapılan müdahale-lerin, gençlerde demokrasiye ve onun kurumlarına olan ilgileri düşürdüğü sonucuna ulaşmamıza neden olmaktadır. Bu durum 4. hipotezimiz olan "siyasal sistemin işleyişine anti-demokratik müdahaleler gençlerin siyasal katılımını olumsuz yönde etkilemektedir" yargısını destekler bir veri olarak karşımıza çıkmaktadır.

Tablo 57 : Siyasetle İlgili Bilgilerin Yeterli Olup Olmadığı İle Türk Siyasi Yaşamını Başarılı Bulma Arasındaki İlişki

Türk Siyasi Yaşamını Başarılı Bulma

Satır Sütun Toplam	Tamamen Katılıyor	Katılıyor	Kısmen Katılıyor	Katılmıyor	Kesinlikle katılmıyor	Satır Toplam
Cevapsız			1 6.7 2.4 0.4	6 40.0 6.1 2.5	8 53.3 10.3 3.3	15 6.1
Yeterli	14 7.0 93.3 5.7	9 4.5 81.8 3.7	36 18.1 85.7 14.8	80 40.2 81.6 32.8	60 30.2 76.9 24.6	199 81.6
Yetersiz	1 3.3 6.7 0.4	2 6.7 18.2 0.8	5 16.7 11.9 2.0	12 40.0 12.2 4.9	10 33.3 12.8 4.1	30 12.3
Sütun Toplam	15 6.1	11 4.5	42 17.2	98 40.2	78 32.0	244 100.0

Siyasetle ilgili bilgilerin yeterlilik durumu

Tablo 57'de görüldüğü gibi, gençlerin siyasetle ilgili bilgilerinin yeterli olup olmadığı ile Türk siyasi yaşamını başarılı bulma arasındaki ilişki karşılaştırıldığında, beklenen frekans hücrelerinin % 20'den fazlasında 5'ten küçük olması sonucunda test dışı bırakılmıştır. Hücrelerdeki değerlere göre bir karşılaştırma yapıldığında ise, siyasetle ilgili bilgilerin yeterli olduğunu söyleyenlerin % 40.2'si Türk siyasi hayatının başarılı olduğu fikrine katılmazken, % 30.2'si ise kesinlikle katılmamaktadır. Yine siyasetle ilgili bilgilerinin yetersiz olduğunu söyleyenlerde Türk siyasetini başarılı bulmamaktadırlar. Özellikle Türk toplumunun geleceğinde söz sahibi olacak gençlerin, Türk siyasal yaşamına katılımlarını engelleyebilmektedir.

Tablo 58: Türk Siyasi Yaşamındaki Başarısızlığın En Önemli Nedenlerinden Biri Siyasetçilerimizdir.

	Sayı	%
Tamamen Katılıyorum	107	43.9
Katılıyorum	61	25.0
Kısmen Katılıyorum	66	27.0
Katılmıyor	7	2.9
Kesinlikle katılmıyor	3	1.2
Toplam	244	100.0

Bugün Türk siyasi hayatının başarısızlığı birçok kesim tarafından kabul edilmektedir. T.C. kuruluşundan beri birçok kez müdahale ile kesintiye uğramış demokrasinin işlediği dönemlerde de çeşitli faktörlerin etkisiyle demokratik işleyiş sağlıklı bir şekilde işleyememiştir. Bugünlerde de Türk siyasi yaşamına demokrasi dışı birçok müdahale devam etmektedir. Bu başarısızlıkta siyasilerin etkili olduğu gençlerin % 43.9'u tamamen, % 25 katılıyor, % 27 ise kısmen katılmaktadır. Siyasileri suçlu görmeyenlerin oranı toplam % 4.1'dir.

Türkiyenin Siyasal yapısı konusunda yaptığı kamuoyu araştırmasında Emre Kongar (1992), parlamenter demokrasi'nin en önemli öğelerinden biri olan milletvekilliği konusunda, vatandaşın temsilcilerine çok bilinçle ve saygıyla bakmadığı bulgularını elde etmiştir. Kongar, vatandaşın bu tutumunu, kendi temsilcilerine karşı temel bir güvensizlikten kaynaklandığını ileri sürmektedir. Kongar'ın araştırma verileri ile araştırma verilerimiz arasında paralellik vardır.

Tablo 59 : Türk Siyasi Yaşamındaki Başarısızlığın Nedenlerinden Biri Sivil Toplum Örgütlerinin Olması Gereken Şekilde İşleyememesidir

	Sayı	%
Tamamen Katılıyorum	84	34.4
Katılıyorum	51	20.9
Kısmen Katılıyorum	91	37.3
Katılmıyor	15	6.1
Kesinlikle katılmıyor	3	1.2
Toplam	244	100.0

Türkiye'de sivil toplum örgütleri tarihsel süreç içinde yeterince gelişmemiş, gelişenler de temel unsurlara uygun şekilde işleyememiş, birçok sivil toplum örgütü bir yönüyle devlete bağımlı halde gelişmiştir. Oysa Demokratik bir toplumda sivil toplum örgütlerinin sistemin işleyebilmesi açısından hayati bir değeri vardır. Türk siyasi yaşamındaki başarısızlığın nedenlerinden birinin de sivil toplum örgütlerinin gereken şekilde işleyememesi yargısına gençlerin % 34.ü tamamen katılırken, % 20.9'u katılıyor, % 37.3'ü ise kısmen katılıyor. Katılmayanların oranı % 6.1 iken kesinlikle katılmayanların oranı ise % 1.2'dir. Elde edilen bu oranlar, sivil toplum örgütlerinin gençlerin gözünde devlet ile yapılan sözleşmelerde arada doğal, koruyucu ara halkalar, organik birlikler olamadığı şeklinde karşılık bulmaktadır. Ve bu haliyle 2. hipotezimiz olan “sivil toplum örgütlerinin işlevlerini yerine getirememsi, bireylerin katılma alanlarını sınırlandırmaktadır” savını doğrulamaktadır.

Bu verilerin, Aritmetik ortalaması; 2.18, standart sapması ise 1,02 dir. Bu sonuçlarda gençlerin, siyasal başarıda çeşitli sivil toplum örgütlerinin önemli bir yere sahip olduğu kanaatinde birleştiğinin bir göstergesidir.

Tablo 60: Farklılıkları Temsil Eden Sivil Toplum Örgütünün Olup Olmadığına Katılıp Katılmaması İle, Türk Siyasi Yaşamını Başarılı Görme

Türk Siyasi Yaşamını Başarılı Görme

Satır Sütun Toplam	Tamamen Katılıyor	Katılıyor	Kısmen Katılıyor	Katılmıyor	Kesinlikle katılmıyor	Satır Toplamı
Düşünmüyor	4 6.3 26.7 1.6	4 6.3 36.4 1.6	12 18.8 26.6 4.9	25 39.1 25.5 10.2	19 23.7 24.4 7.8	64 26.2
Düşünmüyor	8 7.2 53.3 3.3	6 5.4 54.5 2.5	11 9.9 26.2 4.6	44 39.6 44.9 18.0	42 37.8 53.8 17.2	111 45.5
Kısmen Düşünmüyor	3 4.3 20.0 1.2	1 1.4 9.1 0.4	19 27.5 45.2 7.8	29 42.0 29.6 11.9	17 24.6 21.8 7.0	65 28.3
Sütun Toplam	15 6.1	11 4.5	42 17.2	98 40.2	78 32.0	244 100.0

$$x^2=9.21$$

$$sd:7$$

$$p<0.05$$

Türk toplumunda farklılıkları temsil edecek sayıda sivil toplum örgütünün bulunup / bulunmadığını kabul etme ile, Türk siyasi yaşamını başarılı görüp / görmeme arasındaki ilişki karşılaştırıldı-ğında, ikinci hipotezimizi doğrulayıcı nitelikte oldukça anlamlı ilişki ortaya çıkmıştır. Türk toplumunda yeterli sivil toplum örgütünün bulunduğunu düşünen ve düşünmeyenlerin çok önemli bölümü, Türk siyasi hayatını başarılı görmemektedir. Özellikle yeterli sivil toplum örgütünün bulunmadığını düşünenlerin toplam olarak (katılmıyor-kesinlikle katılmıyor) oranı % 77.4'tür.

Tablo 61 : Siyasi Kurumlara Karşı (partiler, milletvekili, meclis, sivil toplum örgütleri) Temel Bir Güvensizliğin Oluşması Demokrasimizin Zayıf Bir Yönünü Yansıtmaktadır.

	Sayı	%
Tamamen Katılıyorum	89	36.5
Katılıyorum	75	30.7
Kısmen Katılıyorum	51	20.9
Katılmıyor	25	10.2
Kesinlikle katılmıyor	4	1.6
Toplam	244	100.0

Bir siyasal sistem ve o sistem içindeki demokratik kurumların sağlıklı bir şekilde işlemesi üslendikleri görevleri yerine getirmeleriyle ancak mümkün olabilmektedir. Türkiye gibi köklü bir demokratik siyasi geleneği olmayan ve değerlerinin sürekli yıpratılarak aşınmaya uğradığı ülkelerde, siyasi değer yitimi kaçınılmaz olmaktadır. Bu durum toplumun kendi temel kurumlarına karşı güvenini ciddi bir şekilde sarsmaktadır.

Örneğimiz içindeki gençlerde, siyasi kuruluşlara olan güvensizliğe önemli oranda katıldıklarını belirtmişlerdir. Tamamen katılanlar, % 36.5, katılanlar % 30.7, kısmen katılanlar ise % 20.9'dur. Katılmayanların oranı % 10.2 iken kesinlikle katılmayanların oranı ise sadece % 1.6'dır.

Aritmetik ortalama; 2.098, standart sapma; 1.06 olarak bulunmuştur. Gençlerin siyasal kurumlara bu denli güvensiz olmaları, onların siyasete ve siyasal katılıma soğuk bakmalarının bir göstergesi olarak değerlendirilebilir.

Tablo 62 : Siyasetteki Yozlaşma Halkı Siyasete İlgisiz Hale Getirmektedir.

	Sayı	%
Tamamen Katılıyorum	104	42.6
Katılıyorum	82	33.6
Kısmen Katılıyorum	37	15.2
Katılmıyor	13	5.3
Kesinlikle katılmıyor	8	3.3
Toplam	244	100.0

Demokratik model ilke olarak siyasal katılıma ve örgütlü muhalefete açık olduğuna dair iddiaları yine bu kurumlarca yaratılan taleplerin, toplum katmanlarında yeterince karşılık bulamaması bireylerin siyaset ve onun kurumlarına olan ilgi ve beklentilerini azaltmaktadır. Bu yargıya gençlerin % 42,6'sı tamamen katılırken, % 33.6'sı katılıyor, % 15.2'si de kısmen katılmaktadır. Katılmadığını ifade edenlerin oranı % 5.3 iken, kesinlikle katılanların oranı % 3.3'tür.

Bu verilerin, aritmetik ortalaması; 1.92, standart sapması 1.04 olarak bulunmuştur. Yine bu istatistiki verilere göre siyasetteki yozlaşmanın, gençleri siyasete ilgisiz hale getirdiğinin bir sonucu olarak değerlendirilebilir.

Verilerde görüldüğü gibi siyasal sistemi oluşturan çeşitli kurum ve kuruluşlar kendilerinin üstlendiği işlevleri yeterince yerine getirememektedirler. Örneklemimiz içindeki gençlerde, günümüzdeki siyaset kurumunu insanın kendi menfaatlerini savunan bir araç olarak görmektedir (Tablo 48). Ayrıca siyasi hayata demokratik olmayan kurumların müdahaleleri (Tablo 50) siyasi yaşamdaki başarısızlıkta siyasetçilerin önemli bir yere sahip olması (Tablo 51) ve parti, meclis, sivil toplum örgütleri gibi kurumlara güvenin ortadan kalkması; gençlerin siyasal katılımlarını olumsuz yönde etkilemektedir. Bu sonuç "Siyasal sistemi oluşturan kurum ve kuruluşların beklentileri karşılması gerekirken siyasal katılımlarını azaltmaktadır" hipotezini kanıtlamaktadır. Oysa bir toplumun sağlıklı bir şekilde işleyebilmesi, kurumların temel işlevlerini yerine getirmesi ve o toplumun kurumlara verdiği değerle mümkün olabilmektedir.

3.4. AMPİRİK BULGULARIN ÖZETİ

Çalışmamızda ileri sürülen beş hipotezin gerçekleşmesiyle elde edilen bulgular:

—Modern toplumların karakteristiklerinden biri olan eğitim sürelerinin uzaması, modernleşme sürecinin içerisinde bulunan ülkemizde eğitim sürelerinin küçük puanlarla da olsa, bir artmanın olduğu gerek DİE istatistiklerinden gerek kendi ampirik bulgularımızdan tespit edilmiştir.

—Üniversitede öğrenim gören öğrencilerin, toplum olaylarından uzak oldukları kadar, normlara ve örgütlere karşı da ilgisiz oldukları tespit edilmiştir.

—Siyasal sistemden uzaklaşan öğrencilerin risksiz ve güvenli buldukları şekilci uyma refleksi göstererek pasif yabancılaşmaya yöneldikleri tespit edilmiştir.

—Sivil inisiyatifleri temsil etmesi gereken, devlet karşısında bireylerin hak ve hukukunu savunması beklenen sivil toplum örgütlerinin işlevlerini yerine getirememesi nedeniyle bu örgütler yoluyla katılımında bulunma oranları çok düşük tespit edilmiştir.

—Siyasetle ilgilenme durumu ile sivil toplum örgütleriyle ilişki arandığında, anlamlı bir ilişkinin varlığına rastlanmıştır. Genel olarak öğrenciler arasında sivil toplum örgütlerine üye olmak düşük bir oranda kalmakla birlikte siyasetle ilgilenenlerin sivil toplum örgütlerine üye olma oranı daha yüksek tespit edilmiştir.

—Yüksek siyasal güçsüzlük duygusu ile siyasal etkinlik konularında bilgisizlik (düşük düzeyde bilgi) arasında olumlu ilişki saptanmıştır.

—Düşündüklerini eyleme dönüştürmek isteyen üniversite öğrencilerinin siyasal konulardaki bilgi eksiklikleri siyasal konulardaki üniversite öğrencilerinin bilgi eksiklikleri, onların sınırlı güçlerini harekete geçirmenin önünde engel olarak durmaktadır. Bilgi eksikliği ile beraber oluşan anlamsızlık duygusu, gençlerin eleştirel yeteneklerini kayıtsız şartsız bir teslimiyete de (statu quo'ya uyma vb.) götürmektedir.

—Oluşturdukları talepleri karşılayamayan siyasal sistem ve onun kurumlarının ördüğü siyasal değerlerin; sürekli yıpranan, eskiyen, aşınan ve değer yitimine uğrayan bir konumu sahiplendikleri tespit edilmiştir.

—Öğrencilerin siyasal kurumlara karşı temelde bir güvensizlik iklimi içerisinde bulunmaları, yine onlara göre demokrasimizin zayıf bir yönünü yansıtmaktadır.

—Üniversite öğrencileri, siyasetin aktörlerinden olan siyasetçilere, bir diğer deyişle temsilcilerine çok bilinçle ve saygıyla bakmadıkları bulguları elde edilmiştir.

—Kitle iletişim araçlarına güvenmemekle birlikte, bu araçlara yine de bağımlılıkları devam etmektedir.

—Teknolojik gelişmeye bağlı olarak meydana gelen toplumsal değişme sunduğu özgürlük alanını özellikle kitle iletişim araçlarıyla belirli alanlarda sınırlandırmaktadır.

—Ayrıca kitle iletişim araçları, tüketim toplumuna hizmet etmekle ve toplumsal uyumu (konformizm) yaymakla, araştırma objemiz olan üniversite öğrencileri arasında da yapay mutluluk idealleri oluşturmaktadır. Bu haliyle, kitle iletişim araçları gençler arasında, popüler bir kültürün oluşmasına hizmet etmektedir.

—Pasif siyasal yabancılaşmayı yaşayan üniversite öğrencileri, kitle iletişim araçlarını siyasal konularda bilgi edinmekten daha çok bir eğlence aracı olarak kullandıkları tespit edilmiştir.

SONUÇ ve ÖNERİLER

Toplumumuzda siyaset süreci içinde artan bir şekilde kesinleşen ve yaygınlaşan apolitikleşme; temelde gücünü, Türkiye'deki siyasal programları uygulayan ve de bu siyasal sistemi daha yakından denetlemekle memur toplum kümelerinin arasındaki bozuk ve mekanikleşmiş iletim(ler)den almaktadır. Karşılıklı olarak iletilenlerin yaydığı titreşimler belli bir noktada kontak yaparak iletişime dönüşemediği ise bilinen bir gerçek halini almıştır.

Siyasal sistemin çatısı altında oluşturulan siyasal kurumların, toplum kümelerinin sahiplendiği siyasi kültür(ler) ile olan doku uyumsuzluklarının zamanla bu kurumların kendi siyasi kültürü doğrultusunda zihniyetini oluşturmaları ile aşılabacağı varsayıldığından zihniyet hesaplaşması ve uyum sağlanmaksızın gerçekleştirilen kurumsal mekanizma aktarımı iç siyasi kültürü ve meşruiyet zeminini farklılaştırarak çatlatmıştır.

Bu çatlaktan siyasal sisteme bakıldığında; sistem içerisinde açılan fay hatlarını kapatmak üzere siyasi partilerin ve sivil toplum örgütlenmelerinin dolaşıma sokulduğu görülecektir. Bu şekliyle siyasi parti ve sivil toplum örgütleri aslında yeni bir toplum projesi üretmek suretiyle sözkonusu bölünmelerle kırılmaları telafi etmek, açılan fayların üstesinden gelmek için bir araya gelenlerin kurduğu teşkilatlar olarak kendilerini tanımlamaktadırlar. Baskı ve istismara karşı girişilen düşünce ve eyleme dayanan mücadele için manevra alanı oluşturan bu birimler, bireylerin siyasete tam katılımlarının aracı olarak da bilinmektedirler. Öz olarak ifade edilecek olursa hukuki bakımdan halkı temsil ettikleri iddiasındadırlar. Fakat bu temsil aynı zamanda bir siyasal yabancılaşma

başlangıcını da işaret etmektedir. Paradoksal bir anlatımın içine düştüğümüz izlenimini burada veren yanlış ya da yapılan eksik tanımlardır. Demokrasi teorisinin yaşatılmaya çalışıldığı alanlar olan sivil toplum örgütleri ve siyasal partilerin normatif tanımlarıyla akış içerisindeki "olan" tanımının sürekli birbirleriyle karışması ve çatışmasından kaynaklanmaktadır.

Modern örgüt kuramlarının etkisiyle şekillenen parti örgütleri ve sivil örgütler; üst düzeyde yer alan yönetimin politikalarına katılma ile daha alt düzeyde oluşan rutin işlere yönelik karar vermeye katılma arasına bir ayırım getirmişlerdir. *Kararda etkili olmak*, bir uzmanlaşma sorunu haline getirilmek suretiyle kararda etkili olmak bireyden uzaklaştırılmaktadır. Bireyin ihtiyaç ve beklentilerine cevap verecek olan örgütlerin profesyonel kişilerin yönetimine terk edilmesiyle birlikte birey de yönetilen ve siyasetten soyutlanan pasif bir obje haline dönüşmeye başlamıştır. Bireyi kenara iten örgütün hedefleri ile bireyin hedefleri aynı gibi gösterilmeye çalışılsa da ayrılmaktadır. Bireyin hedefi idame-i hayattır. Örgütlerin hedefleri ise, idame-i hayatı teminat altına almak için neyin ve nelerin yapılması gerektiğinin tespit edilmesiyle ortaya çıkmaktadır. Modernleşmenin nüfuz ettiği kurumlarda her bir örgüt, menfaatleri için üyelerinin düşünce ve davranış biçimlerini dikkate almayarak merkezle ters düşmemek, bütüne zarar vermemek için kendi ürettiği politikalarını devreye sokabilmektedir. Bunun sonucu olarak da bu tür örgütlenmeler asıl vafına kavuşmak için etimolojisinin ve kitabi tanımlarının dışına taşarak devlet politikalarını etkileme alanlarını sınırlandırmıştır. 1982 Anayasasına çevre ile ilgili maddeyi koydurması, 1983 yılında çıkarılan Çevre Kanunu'nu hazırlaması ve kabul ettirmesi dışında diğer siyaset ile ilgili alanlarda ciddi başarılarına rastlanılmamıştır.

Kısaca bütün bu oluşumlar demokratik değerlerin içinde beden bulmakla birlikte, bireye ve birey etkinliğine dayalı toplumsal/siyasal ilişkiler

bütününden farklı ilişkiler üreterek, bireyin siyasal değerlere ve neticesinde siyasal yaşama ilgisizleşmesine ya da kabul edilmiş değer ve süreçlerden farklı değer ve süreçleri benimsemesine yol açmaktadır.

Bireyin kendi etkinliğine verdiği anlamın bütün beklenti ve amaçları ile çelişmesi onun siyasetten uzaklaşma anafurunun içine çekilmesi için yeter sebebdir.

Araştırmamızda da hayatın içerisinde aktif bir biçimde yer alamayan üniversite öğrencileri, siyasal sistem ile bütünleşmenin aracı olan siyasi partiler, sivil toplum örgütlerinin kendi istemediği bir yön ve biçim de geliştiğini görmesine karşılık yine kendi sınırlı gücünü harekete geçirememenin verdiği siyasal güçsüzlük duygusuyla siyasal sistemin yönlendirmelerine ve mekanik bir "ben" in ortaya çıkışına izin vermektedir. Böylece; başkalarının fikir, düşünce ve kanaatlerini dinleyen gençlerin çoğaldığı buna karşılık kendi fikir, düşünce ve kanaatlerini ifade edebilen gençlerin sayısının gün geçtikçe azaldığı dönemlerin eşliğinden içeri girdiğimizi söyleyebiliriz.

Üniversite öğrencilerinin, kendi değerlerini gerçekleştirmeye yarayacak siyasal kurumların kendilerine kapalı olduğunu algılamaları ve değer çatışmasının yarattığı bunalım/gerginliği sadece yabancılaştırıcı kurumlarla (meclis, parti, milletvekili, siv. top. örg. vb) sınırlı tutmaları sonucu, siyasal sistemden desteklerini kısmen çekmektedirler. Çekilen desteğin dışa vuruş şekilleri bir kaç biçimde olmaktadır.

Üniversiteli öğrencilerin yabancılaşmalarında bireysel yetersizliklerden çok sistemin işleyiş tarzı etkili olmaktadır. Türkiye'de köklü bir demokratik siyasi geleneğin olmaması ve bunu takip eden süreçte değerlerin sürekliliği yıpratılarak aşınması, değer yitirimini kaçınılmaz hale getirmektedir.

Örneğimiz içindeki gençler de, siyasi kuruluşlara olan güvensizliğe önemli oranda katıldıklarını belirtmişlerdir.

Dışavurulan yabancılaşmanın ortaya çıkış biçimleri de Türkiye için çizdiğimiz bu tabloya paralel gitmektedir.

Siyasete ve onun kurumlarına güven duymayanların arasında siyasete katılmanın özendiriciliği zayıftır. Öğrenciler, sandığa giderek katılımda bulunsalar bile çıkacak sonuçları etkileyemeyeceğini ifade etmektedirler.

Siyasal kurumların değer verdiği amaç ve inançlara düşük düzeyde ödül değeri vermektedirler. Yaygın olarak paylaşılan, siyasal kurumların "orta iyi" adına oluşturmaya çalıştığı temel yerleşik değer ve kuralları kısmen benimsemektedirler.

Yerleşik ya da merkezi siyasal kültürün içinde yer alan siyasi partileri oy kullanmayarak, protesto edenlerin oranları düşük çıkmıştır. Bu durumun oluşmasında öğrencilerin aktif yabancılaşma yerine pasif yabancılaşmayı seçmeleri etkili olmaktadır. Dolayısıyla katılımları da biçimsel olmaktadır. Ülkemizde sandık başına gitmenin ve oy kullanmanın yasal bir zorunluluk ve oy vermeyen seçmenlerin belli bir para cezasına çarptırılması da üniversite öğrencilerinin sandık başına gitmelerinde az da olsa etkili olmaktadır. Öğrencilerin katılımlarını azaltan bir diğer unsur ise, siyaset ile ilgi düzeylerindeki zayıflıktır. Hemen herşey hakkında yüzeysel bilgiye sahip olurken aynı konular hakkında derinlemesine bilgi sahibi değildirler. Siyasal bir konuda rasyonel bir karar vermek gerektiğinde, o kararı dayandıracığı bilginin olmaması sebebiyle isteklerini eylem potasına dökmemektedirler. Her iki bilgi düzeyi arasındaki açıklık öğrencilerin anlamsızlık duygularının derecesini belirlemektedir. Bu bilgi seviyesinin düşük olmasında ve öğrencilerin siyasal işleyiş ile ilgili anlamsızlık duygularını yoğun bir biçimde yaşıyor olmalarında

sahte bir bilinç inşasına girişen kitle iletişim araçlarının payı gözardı edilemeyecek kadar yüksektir. Öğrenciler, siyasi bilinçlerinin oluşmasına katkıda bulunan bu ve buna benzer bilgi edinme yollarında etkili araçlara güvenmemelerine rağmen bağımlılıklarını sürdürmek-tedirler.

Bundan sonraki tehlike, bilgisizleşme neticesinde sistemi denetleme görevinden uzaklaşan öğrencilerin; en demokratik örgüt-lenmelerin bile nüvesine yerleşen oligarşik yönetimlere karşı tepkilerini göstermek için aktif yabancılaşmanın içerisinde yeralma-ları olacaktır. Bu son aşama, siyasal sistemden desteğini tamamen çekmek anlamına gelmektedir.

Türkiye'de yaşanmakta olan siyasi bunalım ve güvensizliği çok daha geniş boyutlu bir çerçevede değerlendirme zarureti vardır. Siyasi bunalım sanıldığıının aksine sadece yapısal ve yasal bir nitelik arzetmemektedir. Yasal ve yapısal nitelikli bunalımların kökeninde yaşamamakta olan bir siyasal kültür ve meşruiyet bunalımı vardır.

Burada öğrencilerin, genel olarak düşünüldüğünde de vatandaşların; istek, talep ve beklentilerini siyasal sisteme taşıma araçlarının anayasada yerini göstermekle bırakmamalı onların etkinlik alanlarını da korumayı garanti altına alarak her bir bireyin, hayal ve amaçlarını hür olarak takip edebilecekleri ve siyaset yoluyla bunları gerçekleştirebilecekleri bir siyasal sistemin çözölen anayasal çerçevesinin yeniden düzenlenmesini ve bu doğrultuda kurumlarının gerek sistemin içindeki rollerini gerekse iç bağlantılarının tekrar örgölenmeli, elden geçirilmelidir.

ÖZET

Türkiye, günlük yaşamın büyük ölçüde siyasallaştığı ülkelerden biridir. Siyasallaşmanın neticesinde de siyasal ilgi kaçınılmaz olarak artmaktadır. İlgi artarken katılım oranı düşüyor ya da görece sabit kalıyorsa, genel olarak siyasal sistem özel olarak da siyasetin bazı öğelerinden örneğin, siyaset adamlarından, siyasi partilerden, sivil toplum örgütlerinden bir kopma ya da uzaklaşma söz konusu demektir. Ülkemizde sandık başına gitmenin ve oy kullanmanın yasal bir zorunluluk ve oy vermeyen seçmenlerin belli bir para ezasına çarptırılma yaptırımına rağmen % 10-15 oranında oy kullanmayan seçmen bulunmaktadır. Oy kullananların içerisinde de son ana kadar oyunu nerede kullanacağını bilinmeyen % 15-20 oranında bir seçmen kitlesi vardır.

Bu seçmen kitlelerinin ardılları olan üniversite öğrencilerinin siyasete yakınlaşma-uzaklaşma eğilimlerini ölçmek amacıyla Selçuk Üniversitesi öğrencilerinden bir örneklem oluşturulmuştur.

Elde edilen bulgularda, üniversite öğrencilerinin, yerleşik/merkezi siyasal kültürün içinde yer alan siyasal kurumların değer verdiği amaç ve inançlara düşük düzeyde ödül değeri verdiği tespit edilmiştir. Öğrenciler arasında, siyasal kurumlara karşı güvensizliğin olduğu yaygın kanaattir.

Üniversite öğrencileri, kendi değerlerini gerçekleştirmeye yarayacak siyasal kurumların kendisine kapalı olduğunu algılamakta ve bu nedenle yabancılaştırıcı siyasal kurumlardan desteğini aşamalı olarak çekmektedir.

Öğrencilerin kurumlara karşı yabancılaşmalarında, karar sürecine katılamamaları etkili olmaktadır. Modern örgüt kuramlarının etkisiyle, *kararda etkili olmak* bir uzmanlaşma sorunu haline getirilmek suretiyle *kararda etkili*

olmak öğrencilerden uzaklaştırmaktadır. Bu durum öğrencileri pasif birer obje haline dönüştürmektedir.

Öğrencilerin katılımlarını etkileyen diğer bir unsur da siyaset ile ilgili bilgi düzeyleridir. Bilgi seviyelerinin düşük olmasında sahte bir bilinç inşasına girişen kitle iletişim araçlarının payı gözardı edilemeyecek kadar yüksektir. Öğrenciler, siyasi bilinçlerinin oluşmasında etkili olan kitle iletişim araçlarına güvenmemelerine rağmen bağımlılıkları sürmektedir.

Selçuk Üniversitesi Mühendislik-Sosyal Bilim bölümleri öğrencileri üzerinde yapılan ampirik araştırmada pasif yabancılaşmanın öğrenciler üzerinde etkili olduğu saptanmıştır.

SUMMARY

In Turkey daily life is greatly politicised. As a result of this political interest is inevitably increasing. If the rate of participation decreases while interest is increasing or remaining relatively constant, it means that there is a break from the political system in general and in particular from some of the elements of political domain such as politicians political parties and civil society institutions. Although voting is compulsory and those not voting are fined, 10-15 percent of the voters do not vote 15-20 percent of those who vote do not know which party they should vote till the last moment.

In order to measure closeness distance of the university students as the young generation of the voters a sample is taken from the students of Selçuk Üniversitesi.

In the findings of the study, it is determined that university students give low reward value to the aims and beliefs which are seen valuable by the political institutions within the established central political culture. Untrust to the political institutions is a widespread attitude among the students.

University students recognize that political institutions through which they can realize themselves are closed to them and therefore they gradually began to withdraw their support from the alienating institutions.

Not participating to the process of decision is an important factor in the alienation of students to the institutions. Through making *being influential in decision* as a problem of specialization on the basis of modern organization theories, *being influential in decision* is taken away from the students. This condition makes the students as passive objects.

Another factor having effect on the participation of students is their level of political information. The means of mass communication which give way to the construction of false consciousness has an important role in this situation. Although students do not trust in the means of mass communication being influential in the formation of their consciousness, their dependency to them continues.

In the empiric study carried out among the students of Engineering-social sciences departments, it is determined that passive alienation is influential over the students.

E K

ANKET FORMU

1. Cinsiyetiniz;

Kadın () Erkek ()

2. Yaşınız;

3. Bölümünüz ;

4. Sınıfınız ;

5. Mezun olduğunuz lise;

1 () Normal Lise

2 () Endüstri Meslek ve Ticaret L.

3 () İmam - Hatip

4 () Anadolu-Fen L.

5 () Diğer

6. Babanız sağ ise;

Babanızın eğitim durumu;

1 () İlkokul

2 () Ortaokul

3 () Lise

4 () Yüksekokul

5 () Diğer

7. Babanızın şu andaki işi ;

8. Anneniz sağ ise;

Annenezin eğitim durumu;

1 () İlkokul

2 () Ortaokul

3 () Lise

4 () Yüksekokul

5 () Diğer

9. Annenezin şu andaki işi ;

10. Ailenizin toplam ortalama aylık geliri (Uygun seçeneği işaretleyin).

- 1 () 15 milyondan az 2 () 16 milyon-25 milyon arası
3 () 26-40 milyon arası 4 () 41-75 milyon arası
5 () 25 milyon üzeri

11. Şu ana kadar hayatınızın önemli bir kısmını nerede geçirdiniz?

- 1 () Köy 2 () Kasaba 3 () İlçe
4 () Şehir 5 () Büyük şehir

12. Kaç kardeşsiniz (Sizinle beraber)

13. Ailenizin kaçınıcı çoğusunuz?

14. Kardeşlerinizin Yaşı ve Eğitim durumu (Sizin dışınızdakiler)

	<u>Yaş</u>	<u>Eğitim Durumu</u>
1. Kardeş		
2. Kardeş		
3. Kardeş		

15. Hangi sıklıkta gazete okuyorsunuz?

- 1 () Hergün düzenli okurum 3 () Ara sıra okurum
2 () Hafta sonları okurum 4 () Pek okumam

16. Gazetede daha çok hangi bölümleri okursunuz? (İki tane işaretleyiniz).

- 1 () Spor 3 () Ekonomi 5 () Siyasi haberler
2 () Magazin 4 () Güncel haberler 6 () Köşe yazıları

17. Daha çok ne tür degiler okursunuz?

- 1 () Pek dergi okumam

2 () Bilim-Kültür dergileri okurum

3 () Magazin dergileri

4 () Siyasi içerikli dergiler

5 () Spor dergileri

18. Radyo-Televizyonda sıklıkla islediğiniz/seyrettiğiniz programlar hangileridir? (İki tane işaretleyebilirsiniz)

1 () Müzik-Eğlence

2 () Belgeseller

3 () Realiti show (Sıcak Sıcak, Söz Fato'da Böyle Gitmez)

4 () Haberler

5 () Spor

6 () Açık oturum (Siyaset meydanı, Söz millet, Alternatif...)

19. Siyasetle hangi sıklıkta ilgileniyorsunuz?

1 () Hiç ilgilenmiyorum 3 () Çok az ilgilenirim

2 () Seçimden seçime ilgilenirim 4 () Çok yoğun ilgilenirim

20. Siyasetle çok fazla ilgilenmemenizin temel nedeni nedir?

1 () Siyaset ilgimi çekmez

2 () Bu haliyle siyaset ilgimi çekmiyor

3 () Siyasete güvenmiyorum

4 () Yapılan siyaseti çok ideolojik buluyorum

21. Siyasetle yoğun bir biçimde ilgileniyorsanız bunun temel nedeni nedir?

- 1 () TV, Radyo
2 () Gazete, dergi
3 () Aile-Akraba çevresi
4 () Arkadaş çevresi
5 () Kitaplar
6 () Parti yayınları ve parti teşkilatı aracılığı ile

27. Siyasetle ilgili bilgilerinizi yeterli buluyor musunuz?

- 1 () Yeterli bulmuyorum
- 2 () Yeterli buluyorum

28. Çeşitli şekillerle ve araçlarla elde ettiğiniz siyasetle ilgili bilgilerinizi güvenli buluyor musunuz?

- 1 () Hiçbirini güvenli bulmuyorum
- 2 () Bir kısmını güvenli buluyorum
- 3 () Hepsini güvenli buluyorum

29. Partinizi desteklemenizde aşağıdaki faktörlerden hangisi daha fazla etkilidir?

- 1 () Kişisel çıkarlarımı gözetmesi
- 2 () Partinin lider ve yönetim kadrosu
- 3 () İdeoloji
- 4 () Dürüstlük 5 () Başka

30. Sizce partinizi diğer partilerden ayıran en temel özellik nedir?

- 1 () Lideri 2 () Kadrosu 3 () İdeolojisi
- 4 () Çalışma Programı 5 () Hedefleri 6 () Dürüstlük

31. Partiya/Partinize üye kazandırma konusunda herhangi bir çabanız oluyor mu?

- 1 () Oluyor 2 () Olmuyor

32. Partinize ne düzeyde katkıda bulunuyorsunuz?

- 1 () Maddi yardım 3 () Propaganda
2 () Üye kazandırma 4 () Seçim için çalışma
5 () Başka.....

33. Partinizde yakınlarınızdan siyaset yapan var mı?

- 1 () Var 2 () Yok

34. Yakınlarınız arasında başka partiyi destekleyenler var mı?

- 1 () Var 2 () Yok

35. Yakınlarınız başka partiye geçse gene partinizi destekler miydiniz?

- 1 () Desteklerdim
2 () Kişiliğine ve yeterliliğine bağlı
3 () Desteklemezdim

36. Sizce partilerin/liderlerin ön plana çıkardıkları başlıca konu nedir?

- 1 () Resmi ideolojinin öne çıkartılması
2 () Kişisel menfaat ve parti çıkarlarının gözetilmesi
3 () Tutuculuk ve taklitçilik yapılması
4 () Hepsi 5 () Fikrim yok
6 () Başka

37. Türkiye için en önemli olarak kabul ettiğiniz sorunları önem sırasına göre numaralandırınız? (En fazla üç tanesini işaretleyiniz)

- 1 () Enflasyon 5 () Resmi ideoloji dayatmaları
2 () Siyasetteki yozlaşma 6 () Terör
3 () İşsizlik 7 () Şeriatçılık

4 () Yolsuzluk

8 () Diğer

38. Ülkenin problemlerinin çözümünde gençlerin görüşleri-nin dikkate alınmadığı görüşüne katılıyor musunuz?

1 () Evet

2 () Fikrim yok

3 () Hayır

39. Toplumı ilgilendiren önemli bir konuda, örneğin zorunlu eğitimin 8 yıla çıkartılması konusunda referanduma gidilecek, sizi kişi olarak, sandıktan çıkacak sonucu ne derece etkileyebileceğinizi düşünürdünüz?

1 () Sonucu, hiç etkileyeceğimi sanmıyorum

2 () Sonucu, biraz etkilerim

3 () Sonucu, büyük çapta etkilerim

4 () Sonucu etkilerim

40. Önümüzdeki genel seçimlerde oy vermeyi düşünüyor musunuz?

1 () Ceza yememek için boş oy vermeyi düşünüyorum

2 () Küçük partilere oy vermeyi düşünüyorum

3 () Kesinlikle, oy vermeyi düşünmüyorum

4 () Düşünceme uygun bir parti olduğundan, oy vermeyi düşünüyorum

5 () Fikrim yok

6 () Başka

41. Oy kullanmayı siyasal katılma için yeterli buluyor musunuz?

1 () Evet, yeterli buluyorum

3 () Hayır, yetersiz buluyorum

2 () Kısmen, yeterli buluyorum

4 () Fikrim yok

42. Şu ana kadarki aldığınız eğitim, siyasal etkinliklerinizin ve düşüncelerinizin olgunlaşmasına katkı sağladı mı?

1 () Hayır, katkı sağlamadı

3 () Kısmen, katkı sağladı

2 () Evet, katkı sağladı

4 () Fikrim yok

43. Bulunduğunuz arkadaş gruplarının siyasi partilerle herhangi bir ilişkisi olduğunu düşünüyor musunuz?

- 1 () Evet, ilişkisi olduğunu düşünüyorum
2 () Kısmen, ilişkisi olduğunu düşünüyorum
3 () Hayır, ilişkisi olduğunu düşünmüyorum
4 () Fikrim yok

44. İçinde bulunduğumuz arkadaş gruplarında kendinizi güvende hissediyor musunuz?

- 1 () Evet, güvende hissediyorum
2 () Kısmen, güvende hissediyorum
3 () Hayır, güvende hissetmiyorum
4 () Fikrim yok

45. Üye olduğunuz sivil toplum örgütleri/dernekleri var mı?

- 1 () Var 2 () Yok

46. Varsa isimlerini yazabilir misiniz?

.....

47. Önceleri üye olduğunuz fakat daha sonra ayrıldığınız sivil toplum örgütleri/dernekleri var mıydı?

.....

48. Üyesi olduğunuz sivil toplum örgüt/dernek faaliyetlerine hangi sıklıkta katılıyorsunuz?

1 () Katılmıyorum	2 () Bazen katılıyorum
3 () Sık sık katılıyorum	4 () Sürekli katılıyorum
5 () Diğer	

49. Günümüzde siyaset, insanın kendi menfaatlerini savunma ve toplumsal ekonomik sıçrama yapmanın aracıdır?

1 () Tamamen katılıyorum	2 () Katılıyorum
3 () Kısmen katılıyorum	4 () Katılmıyorum
5 () Kesinlikle katılmıyorum	

50. Türk siyasi yaşamını başarılı buluyorum.

1 () Tamamen katılıyorum	2 () Katılıyorum
3 () Kısmen katılıyorum	4 () Katılmıyorum
5 () Kesinlikle katılmıyorum	

51. Ordunun siyasi hayata müdahaleleri, siyasi hayatı sekteye uğratmaktadır.

1 () Tamamen katılıyorum	2 () Katılıyorum
3 () Kısmen katılıyorum	4 () Katılmıyorum
5 () Kesinlikle katılmıyorum	

52. Türk siyasi yaşamındaki başarısızlığın en önemli nedenlerinden biri siyasetçilerimizdir.

1 () Tamamen katılıyorum	2 () Katılıyorum
3 () Kısmen katılıyorum	4 () Katılmıyorum
5 () Kesinlikle katılmıyorum	

53. Türk siyasi yaşamındaki başarısızlığın nedenlerinden biri sivil toplum örgütlerinin olması gereken şekilde işleyememesidir?

1 () Tamamen katılıyorum	2 () Katılıyorum
3 () Kısmen katılıyorum	4 () Katılmıyorum

5 () Kesinlikle katılmıyorum

54. Siyasi kurumlara karşı (partiler, milletvekili, meclis, sivil toplum örgütleri/dernekleri) temel bir güvensizliğin oluşması demokrasimizin zayıf bir yönünü yansıtmaktadır.

1 () Tamamen katılıyorum

2 () Katılıyorum

3 () Kısmen katılıyorum

4 () Katılmıyorum

5 () Kesinlikle katılmıyorum

55. Siyasetteki yozlaşma, halkı/gençleri siyasete ilgisiz hale getirmektedir.

1 () Tamamen katılıyorum

2 () Katılıyorum

3 () Kısmen katılıyorum

4 () Katılmıyorum

5 () Kesinlikle katılmıyorum

56. Farklılıkları temsil edecek sayıda sivil toplum örgütlenmeleri olduğunu düşünüyor musunuz?

1 () Evet, düşünüyorum

2 () Hayır, düşünmüyorum

3 () Kısmen, düşünüyorum

KAYNAKÇA

- AGGER, R., Goldstein, M., Pearl, S., 1961 : *Political Cynicism : Measurement and Meaning*, Journal of Politics. 23 : 477-506.
- AKAT, A. Savaş, 1991 : *Sivil Toplum*. TOSES Yayınları, İstanbul.
- AKSOY, Hüsnü, 1994 : *Devlet ve Demokrasi*, Yön Yayıncılık, İstanbul.
- ALKAN, T., ERGİL, D., 1980 : *Siyaset Psikolojisi*, Turhan Kitabevi Yay. Ankara.
- ALKAN, T. ve ERGİL D., 1980 : *Siyaset Psikolojisi*, Turhan Yay. Ankara.
- ALKAN, Türker, 1980 : *Siyaset Psikolojisi*, Turhan Yayıncılık; Ankara.
- ALMOND, G., Verba, S., 1963 : *The Civic Culture*. Princeton: Princeton University Press.
- ARON, Raymond, 1976 : *Demokrasi ve Totalitarizm*, Çev: Vahdi Hatay, M.E. Basımevi, İstanbul.
- ARON, Raymond, 1989 : *Sosyolojik Düşüncenin Evreleri*, Çev.: Korkmaz Alemdar. Bilgi Yay. Ankara.
- ARON, Raymond, 1986: *Sosyolojik Düşüncenin Evreleri*. Çev.: Korkmaz Alemdar. Türkiye İş Bankası Yay. Ankara.
- AZİZ, A., 1982 Radyo ve Televizyon ile Eğitim, A.ü. Eğitim Fak. Yay. No:2, Ankara.
- BARBER, Benjamin, 1995 : *Güçlü Demokrasi : Yeni Bir Çağ İçin Katılımcı Siyaset*, Çev: Mehmet Beşikçi, Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
- BOTTOMORE, Tom B., 1990 : *Seçkinler ve Toplum*, Çev: Erol Mutlu, Gündoğan Yayınları, Ankara.

BOTTOMORE, Tom, NISBET Robert, 1990 : *Sosyolojik Çözümlemenin Tarihi*, V yayınları. Ankara.

BULAÇ, Ali, 1994 : *İslam ve Demokrasi*, Beyan Yayınları; 2. Basım, İstanbul.

CONWAY, Margaret, 1991: *Political Participation at the United States* Washington: Congressional Quarterly Press.

ÇAHA Ö., TOPRAK M., DALMIŞ İ., 1996 : *Siyasal Parti Üyelerinde Siyasal Katılım Düzeyi: Kırıkkale Örneği*, Yeni Türkiye Dergisi, Ankara.

ÇAHA, Ömer, 1994 : *Cumhuriyet Türkiye'sinin İlk Yıllarında Sivil Toplum*, Yayınlanmamış makale.

ÇAHA, Ömer, 1996 : *Sivil Kadın; Türkiye'de Sivil Toplum ve Kadın*, Çev: Ertan Özensel, Vadi Yayınları, Ankara.

DAHL, Robert, 1993: *Modern Political Analysis*. Engiewood Cliff Pirintice - Hall Inc.

D.İ.E. 1996 : *Türkiye İstatistik Enstitüsü Yıllığı*, Ankara.

DUVERGER, Maurice, 1969 : *Halksız Demokrasi*, Çev: İsmail ÖZüt, Dördüncü Yayınevi, İstanbul.

DURSUN, Davut, 1995 : *Laiklik, Siyaset ve Değişim*, İnsan Yayınları; İstanbul.

ERGİL, Doğu, 1980 : *Yabancılaşma ve Siyasal Katılma*, Olgaç Yayınevi, Ankara.

ERGİN, Seçkin, 1993 : *Modern Amerikan Şiirinde Yabancılaşma*, Ege Ün. Basımevi, İzmir.

EROĞLU, Cem, 1990 : *Devlet Yönetimine Katılım Hakkı*, İmge Kitabevi, Ankara.

FİNİFTER, W., 1970 : *Dimensions of Political Alienation*, American Political Science Review. LXIV : 2 : 389-410.

HOROWITZ, I., Liebowitz, M. 1968 : *Social Deviance and Political Marginality : Toward a Redefinition of the Relation Between Sociology and Politics*, Social Problems, 15 : 230 - 296.

İNSEL, Ahmet, 1990 : *Türkiye Toplumunun Bunalımı*, Birikim Yayınları; 1. Basım, İstanbul.

KAPANİ, Munci, 1981 : *Kamu Hürriyetleri*, A.Ü. Hukuk Fak. Yayınları; 6. Basım, Ankara.

KEANE, John, 1993 : *Sivil Toplum ve Devlet*, Çev: Erkan Akın vd., Ayrıntı Yayınları, İstanbul.

KONGAR, Emre, 1992 : *21. Yüzyılda Dünya, Türkiye ve Kamuoyu*, Simavi Yayınları, İstanbul.

KÜÇÜKAĞA, Ahmet, 1995 : *Demokrasi Oyunları*, Emre Yayınları, İstanbul.

LAÇİNER, Ömer, 1992 : *Kitlelerin Demokrasiden Soğuması ve Partilerin Çıkması*, Birikim Dergisi, Sayı: 40, İstanbul.

LUNDBERG, G., SCHRAC, C., LARSEN, O. 1970 *Sosyoloji*, Çev. Özer Özankaya, Türk Siyasi İlimler Derneği yayını, 2. cilt, Ankara.

MILLS, Wright, 1974 : *İktidar Seçkinleri*, Çev: Ünsal Oskay, Bilgi Yayınevi, Ankara.

MILBART W.L., Gonel M., 1977 : *Political Participation : How and Why Do People Get Involved in Politics*, New York. University Press of America.

MULGAN, Geoff, 1995 : *Antipolitik Çağda Politika*, Çev: Abdullah Yılmaz, Ayrıntı Yayınları, İstanbul.

NACHMIAS, David, 1974 : *Modes and Tupes of Political Alienation*, British Journal of Socioglogy.

- ÖZ, Esat, 1992 : *Tek Parti Yönetimi ve Siyasal Katılım*, Gündoğan Yayınları, Ankara.
- ÖZBUDUN, Ergun, 1977 : *Siyasal Partiler*, A.Ü. Hukuk Fak. Yay. Ankara.
- ÖZKÖK, Ertuğrul, 1985 : *Kitlelerin Çözülüşü*, Tan Yayıncılık; Ankara.
- ÖZKUL, Murat M., 1995 : *Siyasal Yabancılaşma, Siyaset ve Demokrasi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Semineri, Konya.
- POLAMA, Margaret M., 1993 : *Çağdaş Sosyoloji Kuramları*, Çev: Hayriye Erbaş, Gündoğan Yayınları, Ankara.
- POLONYİ, Micheal, 1962 : *Personel Knowledge*. New York : Harper and Row.
- SARIBAY, A. Yaşar, 1992 : *Siyaset Sosyolojisi*, Gündoğan Yayınları; Ankara.
- SARTORI, Giovanni, 1993 : *Demokrasi Teoristine Geri Dönüş*, Çev: Tuncer Karamustafaoğlu, Mehmet Turhan, Türk Demokrasi Vakfı; Ankara.
- SAVRAN, Gülnur, 1987 : *Sivil Toplum ve Ötesi*, Alan Yayıncılık; İstanbul.
- SWINGWOOD, Alan, 1996 : *Kitle Kültürü Efsanesi*, Çev: Aykut Kansu, Bilim ve Sanat Yayınları, Ankara.
- TEZCAN, Mahmut, 1991 : *Gençlik Sosyolojisi Yazıları*, Gündoğan Yayınları, Ankara.
- TOLAN, Barlas, 1980 : *Toplumların Bunalımı: Anomi ve Yabancılaşma*, A.İ.T.İ.A. Yay. Ankara.
- TORMEY, Simon, 1992 : *Totalitarizm*, Çev: Abdullah Yılmaz – Osman Akınbay, Ayrıntı Yayınları İstanbul.
- TOURAINÉ, Alain, 1992 : *Modernliğin Eleştirisi*, Çev: Hülya Tufan, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.

- TURAN, İlter, 1978 : *Parlamenteer Demokraside Denetim İşlevi ve Türkiye*, S.B.F.D. Sayı 3-4, Ankara.
- UYSAL, Birkan, 1984 : *Siyasal Katılma ve Katılma Davranışına Ailenin Etkisi*, Türkiye ve Ortadoğu Amme İdaresi Ens. Ankara.
- VERGİN, Nur, 1996 : *Siyaset, İlgisizleşme ve Türkiye'de Temsil Sorunu*, Türkiye Günlüğü Dergisi, Sayı: 38 Ankara.
- YÜCEKÖK, Ahmet, 1987 : *Siyasetin Toplumsal Tabanı*, A.Ü.S.B.F. Yayl. Ankara.
- ZEKA, Necmi, 1985 : *Alternatif Hareket*, Metis Yayınları; 2. Basım, İstanbul.
- ZIJDERVELD, Anton C., 1985: *Soyut Toplum*, Çev. Cevdet Cerit, Pınar Yayınları, İstanbul.

**T.C. YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
DOKÜMANTASYON MERKEZİ**